

लोकलेखा समिती

(२०१५-२०१६)

(तेरावी महाराष्ट्र विधानसभा)

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ च्या महसुली जमा अहवालामधील वित्त विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. २.२.१०.७, २.२.१०.८, २.२.१०.९, २.२.१०.१०), महसूल व वन (महसूल) विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ४.२.१०.३, ४.२.१०.४, ४.२.१३, ४.२.१४, ४.२.१५.१, ४.२.१५.२) यावरील

नववा अहवाल



(हा अहवाल विधानसभा/विधानपरिषद सभागृहास दिनांक
सादर करण्यात आला)

२०१६ रोजी

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय
विधान भवन, मुंबई/नागपूर.
एप्रिल, २०१६

लोकलेखा समिती

(२०१५-२०१६)

(तेरावी महाराष्ट्र विधानसभा)

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ च्या महसुली जमा अहवालामधील वित्त विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. २.२.१०.७, २.२.१०.८, २.२.१०.९, २.२.१०.१०), महसूल व वन (महसूल) विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ४.२.१०.३, ४.२.१०.४, ४.२.१३, ४.२.१४, ४.२.१५.१, ४.२.१५.२) यावरील

नववा अहवाल

(तीन)

लोकलेखा समिती

२०१५-२०१६

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स.

सदस्य

- (२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.
(३) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.
(४) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.
(५) श्री. हरिभाऊ जावळे, वि.स.स.
(६) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
(७) श्रीमती माधुरी मिसाळ, वि.स.स.
(८) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.
(९) डॉ. अनिल बोंडे, वि.स.स.
(१०) श्री. प्रशांत ठाकूर, वि.स.स.
(११) श्री. संजय केळकर, वि.स.स.
(१२) श्री. शंभुराज देसाई, वि.स.स.
(१३) श्री. सत्यजीत पाटील-सरुडकर, वि.स.स.
(१४) श्री. वैभव नाईक, वि.स.स.
(१५) श्री. सुरेश गोरे, वि.स.स.
(१६) श्री. कालिदास कोळंबकर, वि.स.स.
(१७) श्री. वसंतराव चव्हाण, वि.स.स.
(१८) श्री. जयंत पाटील, वि.स.स.
(१९) श्री. राजेश टोपे, वि.स.स.
(२०) श्री. भास्कर जाधव, वि.स.स.
(२१) श्री. जयंत पाटील, वि.प.स.
(२२) श्री. सुनिल तटकरे, वि.प.स.
(२३) श्री. अमरसिंह पंडित, वि.प.स.
(२४) श्री. माणिकराव ठाकरे, वि.प.स.
(२५) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

सदरहू समिती दिनांक १ मे २०१५ रोजी विधानसभा व दिनांक २१ मे २०१५ रोजी विधानपरिषद सदस्यांच्या नामनिर्देशनाद्वारे गठीत करण्यात आली.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

- (१) डॉ. अनंत कळसे, प्रधान सचिव
(२) श्री. यू. के. चव्हाण, सचिव
(३) श्री. सु. सा. गायकवाड, वित्तीय सल्लागार
(४) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
(५) श्री. ऋतुराज ज. कुडतरकर, उप सचिव
(६) श्री. यु. श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि.अ.
(७) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव
(८) श्रीमती सुषमा पाठक, कक्ष अधिकारी
(९) श्री. रवींद्र म. मेस्त्री, कक्ष अधिकारी.

(चार)

लोकलेखा समिती

२०१२-२०१३

समिती प्रमुख

(१) श्री. गिरीश बापट, वि.स.स.

सदस्य

(२) श्री. मधुकर उर्फ अण्णा चव्हाण, वि.स.स.

(३) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स.

(४) श्री. सुनिल केदार, वि.स.स.

(५) श्री. बसवराज पाटील, वि.स.स.

(६) श्री. विनायक निम्हण, वि.स.स.

क- (७) श्री. निलेश देशमुख-पारवेकर, वि.स.स. (दिनांक २७ जानेवारी २०१३ रोजीपर्यंत)

(७अ) श्री. राहुल बोद्रे, वि.स.स. (दिनांक ११ जुलै २०१३ रोजीपासून)

(८) श्री. विजय वडेटीवार, वि.स.स.

ख- (९) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स. (दिनांक १० जून २०१३ रोजीपर्यंत)

ग- (१०) श्री. दिलीप सोपल, वि.स.स. (दिनांक १० जून २०१३ रोजीपर्यंत)

घ- (११) श्री. ए. टी. पवार, वि.स.स. (दिनांक ५ जानेवारी २०१३ रोजीपर्यंत)

११अ) श्री. लक्ष्मण जगताप, वि.स.स. (दिनांक ७ जानेवारी २०१३ रोजीपासून ते दिनांक २२ मार्च २०१४ पर्यंत)

(१२) श्री. विक्रमसिंह पाटणकर, वि.स.स.

(१३) श्री. बदामराव पंडित, वि.स.स.

(१४) प्रा. राम शिंदे, वि.स.स.

(१५) श्री. गिरीष महाजन, वि.स.स.

च- (१६) श्री. नानाभाऊ पटोले, वि.स.स. (दिनांक २३ मे २०१४ रोजीपर्यंत)

(१७) श्री. आर. एम. वाणी, वि.स.स.

(१८) श्री. चंद्रकांत मोकाटे, वि.स.स.

(१९) श्री. विवेक (भाऊ) पंडित, वि.स.स.

(२०) श्री. नितीन सरदेसाई, वि.स.स.

छ (२१) श्री. जयप्रकाश छाजेड, वि.प.स. (दिनांक २४ एप्रिल २०१४ रोजीपर्यंत)

(२१अ) श्री. संजय दत्त, वि.प.स. (दिनांक १४ जुलै २०१४ रोजीपासून)

ज- (२२) प्रा. सुरेश नवले, वि.प.स. (दिनांक १२ मार्च २०१४ रोजीपर्यंत)

(२२अ) प्रा. जनार्दन चांदूरकर, वि.प.स. (दिनांक १४ जुलै २०१४ रोजीपासून)

(२३) श्री. विनायक मेटे, वि.प.स.

झ- (२४) श्री. विजयसिंह मोहिते-पाटील, वि.प.स. (दिनांक ६ फेब्रुवारी २०१४ रोजीपर्यंत)

(२४अ) श्री. राजेंद्र जैन, वि.प.स. (दिनांक ७ फेब्रुवारी २०१४ रोजीपासून)

ट- (२) श्री. पांडुरंग फुडकर, वि.प.स. (दिनांक २४ एप्रिल २०१४ रोजीपर्यंत)

(२६) निमंत्रित

ठ- (२६) श्री. दिवाकर रावते, वि.प.स. (दिनांक ३१ ऑक्टोबर २०१२ रोजीपर्यंत)

(२६अ) श्री. विनायक राऊत, वि.प.स. (दिनांक १ नोव्हेंबर २०१२ रोजीपासून ते दिनांक २७ मे २०१४ रोजीपर्यंत)

ड- (२७) श्री. मनिष जैन, वि.प.स. (दिनांक २८ फेब्रुवारी २०१४ रोजीपर्यंत)

(२७अ) श्री. शरद रणपिसे, वि.प.स. (दिनांक १४ जुलै २०१४ रोजीपासून)

(पाच)

सदरहू समिती दिनांक ३१ मे २०१२ रोजी विधानसभा व दिनांक १ जून २०१२ रोजी विधानपरिषद सदस्यांच्या नामनिर्देशनाद्वारे गठीत करण्यात आली.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

- (१) डॉ. अनंत कळसे, प्रधान सचिव.
- (२) श्री. उ. की. चव्हाण, अतिरिक्त सचिव.
- (३) श्री. सु. सा. गायकवाड, वित्तीय सल्लागार.
- (४) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव.
- (५) श्री. ऋतुराज ज. कुडतरकर, अवर सचिव.
- (६) श्री. दिलीप येवला, अवर सचिव (समिती).
- (७) श्री. सोमनाथ न. सानप, कक्ष अधिकारी.
- (८) श्री. कैलास पाझारे, कक्ष अधिकारी.

(क) श्री. निलेश देशमुख-पारवेकर, वि.स.स. यांचे दिनांक २७ जानेवारी २०१३ रोजी निधनामुळे रिक्त झालेल्या जागेवर श्री. राहुल बोंद्रे, वि.स.स. यांची मा. अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा यांनी दिनांक ११ जुलै २०१३ रोजी नामनियुक्ती केली आहे.

(ख) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स. यांचा दिनांक ११ जून २०१३ रोजी राज्यमंत्री म्हणून मंत्रिमंडळात समावेश झाल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(ग) श्री. दिलीप सोपल, वि.स.स. यांचा दिनांक ११ जून २०१३ रोजी मंत्री म्हणून मंत्रिमंडळात समावेश झाल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(घ) श्री. ए.टी.पवार, वि.स.स. यांचे जागी मा.अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा यांनी श्री. लक्ष्मण जगताप, वि.स.स. यांची समिती सदस्य म्हणून दिनांक ७ जानेवारी २०१३ रोजी नामनियुक्ती केली व दिनांक २२ मार्च २०१४ रोजी आपल्या विधानसभा सदस्यत्वाचा राजीनामा दिल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(च) श्री. नानाभाऊ पटोले, वि.स.स. हे लोकसभा सदस्य म्हणून निवडून आल्याने त्यांनी दिनांक २३ मे २०१४ रोजी आपल्या विधानसभा सदस्यत्वाचा राजीनामा दिल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(छ) श्री. जयप्रकाश छाजेड, वि.प.स. यांची दिनांक २४ एप्रिल २०१४ रोजीपासून सदस्यत्वाची मुदत संपल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(ज) श्री. सुरेश नवले, वि.प.स. यांची दिनांक १२ मार्च २०१४ रोजीपासून सदस्यत्वाची मुदत संपल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(झ) श्री. विजयसिंह मोहिते-पाटील, वि.प.स. यांचे जागी मा. सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद यांनी श्री. राजेंद्र जैन, वि.प.स. यांची समिती सदस्य म्हणून दिनांक ६ फेब्रुवारी २०१४ रोजी नामनियुक्ती केली.

(ट) श्री. पांडुरंग फुंडकर, वि.प.स. यांची दिनांक २४ एप्रिल २०१४ रोजी सदस्यत्वाची मुदत संपल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(ठ) श्री. दिवाकर रावते, वि.प.स. यांचे जागी मा. सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद यांनी श्री. विनायक राऊत, वि.प.स. यांची निर्मात्रित म्हणून दिनांक १ नोव्हेंबर २०१२ नामनियुक्ती केली व श्री. विनायक राऊत, वि.प.स. हे लोकसभा सदस्य म्हणून निवडून आल्याने त्यांनी दिनांक २७ मे २०१४ रोजी आपल्या विधानपरिषद सदस्यत्वाचा राजीनामा दिल्यामुळे सदर जागा रिक्त आहे.

(ड) श्री. मनिष जैन, वि.प.स. यांनी दिनांक २८ फेब्रुवारी २०१४ रोजी विधानपरिषद सदस्यत्वाचा राजीनामा दिल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(सात)

प्रस्तावना

मी, लोकलेखा समितीचा समिती प्रमुख, समितीने अहवाल सादर करण्याचा अधिकार दिल्यावरून भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ च्या महसुली जमा अहवालामधील वित्त विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. २.२.१०.७, २.२.१०.८, २.२.१०.९, २.२.१०.१०), महसूल व वन (महसूल) विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ४.२.१०.३, ४.२.१०.४, ४.२.१३, ४.२.१४, ४.२.१५.१, ४.२.१५.२,) यावर विचार करून लोकलेखा समितीचा नववा अहवाल सादर करीत आहे.

समितीने दिनांक १५ व २२ जुलै २०१४ रोजी अप्पर मुख्य सचिव, महसूल व वन (महसूल) विभाग, दिनांक ११ फेब्रुवारी २०१६ रोजी प्रधान सचिव, महसूल व वन (महसूल) विभाग, प्रधान सचिव, वित्त विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेण्यात आली तसेच दिनांक २९ जानेवारी २०१४ रोजी परिच्छेद क्र. ४.२.१५.१ व ४.२.१५.२ संदर्भात जिल्हाधिकारी, औरंगाबाद व जिल्हा खनिकर्म अधिकारी, औरंगाबाद यांचे समवेत जिल्हाधिकारी कार्यालय, औरंगाबाद येथे समितीने बैठक घेतली.

प्रधान महालेखाकार, लेखापरीक्षा-एक महाराष्ट्र, मुंबई तसेच महालेखाकार, लेखापरीक्षा-दोन महाराष्ट्र नागपूर हे समितीच्या निमंत्रणावरून बैठकींना उपस्थित होते. त्यांनी समितीला केलेल्या बहुमोल मार्गदर्शनाबद्दल समिती त्यांची अत्यंत आभारी आहे.

तसेच सचिव, वित्त विभाग (लेखा व कोषागारे) यांनी समितीच्या बैठकींना उपस्थित राहून समितीला दिलेल्या सहकार्याबद्दल आणि संबंधित विभागाच्या सचिवांनी समितीसमोर साक्ष देऊन समितीला सहकार्य केले त्याबद्दल समिती त्यांची देखील आभारी आहे.

समितीच्या बैठकीच्या कामकाजाचे कार्यवृत्त स्वतंत्ररित्या ठेवण्यात आले असून तो अहवालाचा भाग आहे. बैठकीच्या कामकाजाच्या अनुषंगाने विभागाकडून प्राप्त झालेली आश्वासित माहिती व परिपत्रके परिशिष्ट “अ” मध्ये देण्यात आलेली आहेत. समितीच्या झालेल्या बैठकांचे संक्षिप्त कार्यवृत्त परिशिष्ट “ब” मध्ये देण्यात आलेले आहे.

समितीच्या उप समिती-१ ने दिनांक ३० मार्च २०१६ रोजी प्रारूप अहवाल तयार करून विचारात घेतला.

समितीने दिनांक ६ एप्रिल २०१६ रोजीच्या बैठकीत प्रारूप अहवाल विचारात घेतला व त्यातील शिफारशीवर सुधारणा सुचवून प्रारूप अहवालाला मान्यता दिली.

विधान भवन,

मुंबई/नागपूर,

दिनांक : ६ एप्रिल २०१५.

गोपालदास अग्रवाल,

समिती प्रमुख,

लोकलेखा समिती.

(नऊ)

अनुक्रमणिका

अ. क्र. (१)	विभाग व तपशील (२)	पृष्ठ क्रमांक (३)
	प्रस्तावना	(सात)
(१)	वित्त विभाग	१
	(परिच्छेद क्र. २.२.१०.७, २.२.१०.८, २.२.१०.९, २.२.१०.१०)	(१-१२)
(२)	महसूल व वन (महसूल) विभाग	१३
	(परिच्छेद क्र. ४.२.१०.३, ४.२.१०.४, ४.२.१३, ४.२.१४, ४.२.१५.१, ४.२.१५.२)	(१३-३६)

वित्त विभाग

१. भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांनी त्यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या महसूली जमा रकमांच्या अहवालामधील परिच्छेद क्र. २.२.१०.७, “प्रपत्र “सी” वर विक्री आणि खरेदी केलेल्या मालातील तफावत, परिच्छेद क्र. २.२.१०.८ “प्रपत्र “सी” मध्ये खरेदीदार आणि विक्री करणारा व्यापारी यांच्या नावात तफावत असणे”, परिच्छेद क्र. २.२.१०.९ “ह्या राज्याच्या व्यापाऱ्यांकडून शाखा हस्तांतरण प्रपत्र “फ” खरे नसणे” आणि परिच्छेद क्र. २.२.१०.१० “इतर राज्याच्या व्यापाऱ्यांकडून शाखा हस्तांतर प्रपत्र “फ” खरे नसणे” यासंदर्भात खालील अभिप्राय दिलेले आहेत.

२.२.१०.७- प्रपत्र “सी” वर विक्री आणि खरेदी केलेल्या मालातील तफावत

मुंबई विभाग :

१.१ गुजरात आणि तामिळनाडू येथील विक्रीकर विभागाच्या निर्धारण अभिलेख्यांवरून गोळा केलेल्या माहितीवरून असे आढळून आले की, वर्ष २००६-०७ ते २००८-०९ ह्या कालावधीत महाराष्ट्रातील व्यापाऱ्यांकडून त्या राज्यातील व्यापाऱ्यांनी निर्गमित केलेल्या दोन प्रपत्र “C” वर अनुक्रमे रु.४७.४२ लाख, आणि रु.१.१० कोटीचे पॅकींग मटेरीयल आणि कापसाचे धागे खरेदी केले होते. आम्ही, विक्रीकर आयुक्त, मुंबई ह्यांचेकडील माहिती बरोबर ह्याची उलट पडताळणी केली असता असे आढळून आले की, ह्या प्रपत्रांवर मिळालेला माल अनुक्रमे **uniqema** आणि **ceramic glazed tiles** होत्या. वर्ष २००४-०५ मध्ये, पुणे विभागातील एका व्यापाऱ्याने प्रपत्र “C” वर रु.१.०५ कोटी मूल्यांच्या स्कूटर्स मध्य प्रदेशातील एका व्यापाऱ्याला विकल्या. विक्रीकर विभाग मध्य प्रदेश ह्यांचेकडील माहिती बरोबर उलट पडताळणी केली असता असे आढळून आले की, मिळालेला माल हा **paste glazes** होता.

नागपूर विभाग :

विक्रीकर विभाग गोवा, कर्नाटक, राजस्थान आणि तामिळनाडू राज्यातील सहा व्यापाऱ्यांनी वर्ष २००५-०६ आणि २००९-१० या कालावधीत आठ प्रपत्र “C” वर सरासरी रु. ३.९१ कोटीचा माल खरेदी केला. नागपूर, नाशिक आणि धुळे येथील विभागीय कार्यालयातील माहितीच्या आधारावर उलट पडताळणी केली असता असे आढळून आले की, विभागाने निर्गमित केलेल्या प्रपत्र “C”. मध्ये वर्णन केलेला माल आणि मिळालेला माल वेगवेगळा होता.

हे विक्रीचे व्यवहार सवलतीच्या दरात झाल्यामुळे, ह्या प्रकरणात विभागाकडून शोध घेणे गरजेचे आहे.

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

मुंबई विभाग :—

१.२ मे. जॉन्सन अँड जॉन्सन या व्यापाऱ्याने सदर ‘क’ नमुना क्रमांक एमएच. ०७/०१९५३९७ हा मे. रविराज फॉईल्स या व्यापाऱ्याला दिलेला नसून मे. आयसीआय इंडिया लि. रायगड या व्यापाऱ्यास जारी केलेला आहे. तरी एसटीआरए यांनी काढलेल्या आक्षेपानुसार मे. रविराज फॉईल्स या व्यापाऱ्याकडील ‘क’ नमुन्यांची खातरजमा करण्याकरिता गुजरात राज्य विक्रीकर विभाग यांना त्यांच्या स्तरावर कार्यवाही करण्याकरिता कळविण्यात येईल.

पुणे विभाग :—

मे. कायनेटीक मोटर कं. लि., पुणे या व्यापाऱ्याने कायनेटीक मोटर कंपनी लि. मध्यप्रदेश यांना स्कूटर डाईज, मोल्ड व पेस्ट ब्लेझ ह्या वस्तुंची विक्री केली आहे. सदर व्यवहाराची तपासणी करण्यात आली असून विक्री व खरेदी केलेल्या मालात कोणतीही तफावत आढळून आली नाही. त्यामुळे उपस्थित केलेला मुद्दा चुकीचा आहे.

नागपूर विभागाकडून अहवाल प्राप्त झाला असून त्यामध्ये मालाच्या वर्णनात कोणतीही तफावत आढळून आलेली नाही.

मुंबई विभाग :—

आक्षेपाचा मतितार्थ :—

प्रपत्र ‘क’ वर विक्री व खरेदी केलेल्या मालामध्ये फरक आढळून आला.(Variation in commodity)

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

व्यापाऱ्याचे नाव : मुंबई विभाग : नमुना क्रमांक एमएच ०७/०१९५३९७

पुणे विभाग : नमुना एफ १ - ०६८९७४२

औरंगाबाद विभाग : एमएच -०१/९५९६८३१

नोंदणी क्रमांक :

कालावधी :

निर्धारणा आदेश दिनांक :

लेखा आक्षेप मान्य/अमान्य :

दोषनिवारण कृती :

वसुली कार्यवाही :

मुंबई विभाग :

मे. जॉन्सन अँड जॉन्सन या व्यापाऱ्याने सदर 'क' नमुना क्रमांक एम.एच. ०७/०१९५३९७ हा मे. रविराज फॉईल्स या व्यापाऱ्याला दिलेला नसून मे. आयसीआय इंडिया लि. रायगड या व्यापाऱ्यास जारी केलेला आहे. तरी एसटीआरए यांनी काढलेल्या आक्षेपानुसार मे. रविराज फॉईल्स या व्यापाऱ्याकडील 'क' नमुन्यांची खातरजमा करण्याकरिता गुजरात राज्य विक्रीकर विभाग यांना त्यांच्या स्तरावर कार्यवाही करण्याकरिता कळविण्यात येईल.

पुणे विभाग :

मे. कायनेटीक मोटर कं. लि. पुणे या व्यापाऱ्याने कायनेटीक मोटर कंपनी लि., मध्यप्रदेश यांना स्कूटर डाईज, मोल्ड व पेस्ट ब्लेझ ह्या वस्तुंची विक्री केली आहे. सदर व्यवहाराची तपासणी करण्यात आली असून विक्री व खरेदी केलेल्या मालात कोणतीही तफावत आढळून आली नाही. त्यामुळे उपस्थित केलेला मुद्दा चुकीचा आहे.

नागपूर विभाग :

आक्षेपाचा मतितार्थ :

प्रपत्र 'क' वर विक्री व खरेदी केलेल्या मालामध्ये फरक आढळून आला.(Variation in commodity)

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

व्यापाऱ्याचे नाव :- मे. तेराकॉम लि. गोवा / मे. बल्लारशहा प्लायवूड, नागपूर.

नोंदणी क्रमांक :- ३०५३०२०१८५२ V/C

कालावधी :- २००७-२००८

निर्धारणा आदेश दिनांक :-

लेखा आक्षेप मान्य/अमान्य :- लेखा आक्षेप अमान्य.

दोषनिवारण कृती :-

वसुली कार्यवाही :- आवश्यक नाही.

अंतर्गत लेखापरीक्षण झाले होते काय :- नाही.

सदर प्रकरणात मे. बल्लारशहा प्लायवुड यांनी मे. तेराकॉम लि., गोवा यांना नमुना 'क' क्रमांक ३५८९८४ दिलेला असून खरेदी बिलांची पडताळणी केली असता, सदर नमुना 'बुडन ड्रम' या मालासाठी देण्यात आलेला आहे. त्यामुळे कोणतीही तफावत नाही. सदर अहवालाच्या पृष्ठार्थ नमुना 'क' देयक लेजरची छायांकित प्रत या कार्यालयाचे पत्र क्र. ब-१६५०, दिनांक २० डिसेंबर २०१३ अन्वये महालेखापाल यांना सादर करण्यात आली आहे.

नाशिक विभाग :

आक्षेपाचा मतितार्थ :

प्रपत्र 'क' वर विक्री व खरेदी केलेल्या मालामध्ये फरक आढळून आला. (Variation in commodity)

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

व्यापाऱ्याचे नाव :- मे. रोरा कॉम्बीनर्स./मे. ग्लास्को स्मिथक्लीन इंडिया

नोंदणी क्रमांक :- २९६७००९५०४३ V/C

कालावधी :- २००५-२००६

निर्धारणा आदेश दिनांक :-

लेखा आक्षेप मान्य/अमान्य :- लेखा आक्षेप अमान्य.

दोषनिवारण कृती :-

वसुली कार्यवाही :- आवश्यक नाही.

अंतर्गत लेखापरीक्षण झाले होते काय :- नाही.

मे. ग्लास्को स्मिथक्लीन इंडिया या व्यापाऱ्याने मे. रोरा कॉम्बीनर्स, बंगलोर यांच्याकडून माल खरेदी केला असून त्यांना नमुना क्रमांक 'क' MAH/०१/ ९६५६२६० व MAH/०१/९६५६१९२ दिलेला आहे. व्यापाऱ्याच्या नमुन्यांची, मागणीपत्रांची खरेदी नोंदवहीची तपासणी केली असता, सदर माल 'white high density polyethylene shield applicators which is also named as hand tool/pharmaceutical' असून त्यामध्ये कोणतीही तफावत नाही.

नाशिक विभाग :

आक्षेपाचा मतितार्थ :

प्रपत्र "क" वर विक्री व खरेदी केलेल्या मालामध्ये फरक आढळून आला. (Variation in commodity)

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

व्यापाऱ्याचे नाव :- मे. ब्रिटीश बायोलॉजीकल्स/मे. के स्टोन अप्लायसेंस

नोंदणी क्रमांक :- २९०२०००९८७४७

कालावधी :- २००५-२००६

निर्धारणा आदेश दिनांक :-

लेखा आक्षेप मान्य/अमान्य :- लेखा आक्षेप अमान्य.

दोषनिवारण कृती :-

वसुली कार्यवाही :- आवश्यक नाही.

अंतर्गत लेखापरीक्षण झाले होते काय :- नाही.

सदर प्रकरणात नाशिकचे व्यापारी मे. के स्टोन अप्लायसेंस, टीन क्र. २७०६००००४९७ व्ही/सी कालावधी २००५-०६ यांनी मे. ब्रिटीश बायोलॉजीकल, कर्नाटक यांच्याकडून वायर खरेदी केली असा महालेखापालांचा आक्षेप आहे.

मे. के स्टोन अप्लायसेंस यांनी मे. सिरीकॉन टेक्नॉलॉजी या व्यापाऱ्याकडून प्रपत्र 'क' क्र. १८४३८१ या दस्तऐवजावर रु. १३,८५,८८० एवढ्या रकमेचा इलेक्ट्रॉनिक माल खरेदी केलेला आहे. त्यामुळे विक्री व खरेदी केलेल्या मालात कोणतीही तफावत आढळून येत नाही. तसेच या कार्यालयांचे पत्र ब-१६५२, दिनांक २० डिसेंबर, १३ या पत्रान्वये 'क' नमुना, देयक, लेजर महालेखापालांना सादर करण्यात आले आहे.

मे. ब्रिटीश बायोलॉजीकल, कर्नाटक यांनी चुकीच्या 'क' नमुन्यावर विक्री मान्य केली असल्यास त्याची वित्तहानी महाराष्ट्र राज्याला होत नाही. तथापी, कर्नाटक विक्रीकर विभागाला त्यांच्या स्तरावर पुढील कार्यवाही करण्याकरिता करण्याकरिता कळविण्यात येईल.

नागपूर विभाग :

आक्षेपाचा मतितार्थ :

प्रपत्र 'क' वर विक्री व खरेदी केलेल्या मालामध्ये फरक आढळून आला. (Variation in commodity)

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

व्यापाऱ्याचे नाव :- मे. अशोका मिनरल्स/मे. बल्लारपूर इंड. लि.,

नोंदणी क्रमांक :- ८८६३०९५२५२७ V/C

कालावधी :- २००९-२०१०

निर्धारणा आदेश दिनांक :-

लेखा आक्षेप मान्य/अमान्य :- लेखा आक्षेप अमान्य.

दोषनिवारण कृती :-

वसुली कार्यवाही :- आवश्यक नाही.

अंतर्गत लेखापरीक्षण झाले होते काय :- नाही.

सदर व्यापाऱ्यांच्या खरेदी बिलांची व नमुना 'क' ची तपासणी केली असता नोंदविलेला माल "soap stone powder" हा एकच आहे. यामध्ये कोणतीही तफावत आढळून आली नाही. सदर अहवालाच्या पृष्ठार्थ नमुना 'क' विवरणपत्रक व देयकांच्या प्रती. या कार्यालयाचे पत्र क्र. ब-१६५१, मुं. दिनांक २० डिसेंबर २०१३ या पत्रान्वये महालेखापाल यांना सादर करण्यात आलेल्या आहेत.

नागपूर विभाग :

आक्षेपाचा मतितार्थ :

प्रपत्र 'क' वर विक्री व खरेदी केलेल्या मालामध्ये फरक आढळून आला. (Variation in commodity)

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

व्यापाऱ्याचे नाव :- मे. श्री. आय्यप्पा इंडस्ट्रीज/मे. महाराष्ट्र स्टेट पावर जनरेशन, सीटीपीएस

नोंदणी क्रमांक :- C-५८९१८५/०५-०६

कालावधी :- २००७-२००८

निर्धारणा आदेश दिनांक :-

लेखा आक्षेप मान्य/अमान्य :- लेखा आक्षेप अमान्य.

दोषनिवारण कृती :-

वसुली कार्यवाही :- आवश्यक नाही.

अंतर्गत लेखापरीक्षण झाले होते काय :- नाही.

नमुना 'क' क्र. एचएच-०६/०४८८८६ हा "supply of turbine" साठी देण्यात आला आहे. Industrial Values हे spare parts of turbine आहेत. त्यामुळे मालात कोणतीही तफावत नाही. सदर अहवालाच्या पृष्ठार्थ व्यापाऱ्याने नमुना 'क' करीता दिलेल्या विवरण पत्रकाची प्रत या कार्यालयाचे पत्र क्र. ब-१६४०, मुं. दिनांक १८ डिसेंबर २०१३ या पत्रान्वये महालेखापाल यांना सादर केलेले आहे.

धुळे विभाग :

आक्षेपाचा मतिताः

प्रपत्र 'क' वर विक्री व खरेदी केलेल्या मालामध्ये फरक आढळून आला. (Variation in commodity)

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

व्यापाऱ्याचे नाव :- मे. देवी पॉलीमर्स प्रा. लि./मे. लि. ग्रॅन्ड इंडिया प्रा.लि.

नोंदणी क्रमांक :- २०१५०/२००६-०७

कालावधी :- २००८-२००९

निर्धारणा आदेश दिनांक :-

लेखा आक्षेप मान्य/अमान्य:- लेखा आक्षेप अमान्य.

दोषनिवारण कृती :-

वसुली कार्यवाही :- आवश्यक नाही.

अंतर्गत लेखापरीक्षण झाले होते काय :- नाही.

व्यापाऱ्याच्या दस्तऐवजांची पडताळणी केली असता तसेच दोन्ही नमुना 'क' वरील विवरणात व्यापाऱ्याने "डीसीएम पावडर" हा मालाच्या खरेदीसाठी प्रपत्र 'क' दिल्याचे नोंदविलेले आढळून येते. त्यामध्ये कोणतीही तफावत नाही.

२.२.१०.८- प्रपत्र "C". मध्ये खरेदीदार आणि विक्री करणारा व्यापारी यांच्या नावात तफावत असणे

महाराष्ट्रातील व्यापाऱ्यांनी जारी केलेली प्रपत्र "C"

मुंबई विभाग

विक्रीकर विभाग गोवा, गुजरात, हरियाणा, जम्मू-काश्मीर, तामिळनाडू आणि पश्चिम बंगाल यांचेकडील निर्धारण अभिलेखांवरून गोळा केलेल्या माहिती वरून असे आढळून आले की, वर्ष २००४-०५ आणि २००९-१० या कालावधीत महाराष्ट्रातील २१ खरेदीदार व्यापाऱ्यांनी जारी केलेल्या २७ प्रपत्र "C" वर रु. १५.२७ कोटींची खरेदी केली. पुनःपडताळणीत आमच्या निदर्शनास आले की, प्रपत्र "C" वर नमूद केलेली खरेदीदार आणि विक्री करणाऱ्या व्यापाऱ्यांची नावे ही संबंधित विक्रीकर आयुक्तांकडील प्रपत्र "C" च्या नावांशी जुळत नव्हती. कर चुकविण्याची शक्यता असल्याने विभागाने प्रपत्र "C" च्या व्यवहारातील अचुकता पडताळून पाहणे आवश्यक आहे.

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

महाराष्ट्रातील व्यापाऱ्यांनी अन्य राज्यातून केलेल्या खरेदीनुसार या राज्यातून 'क' नमुने जारी करण्यात आले आहे व ज्या अन्य राज्यातील व्यापाऱ्यांना प्रपत्र जारी केले त्यांचा तपशील उपलब्ध आहे. सदर प्रपत्रे अचूक असून व्यापाऱ्यांच्या नावात तफावत नाही.

बनावट 'क' नमुने परराज्यामध्ये आढळून आलेले आहेत. त्यामुळे महाराष्ट्र राज्याची महसूल हानी होत नाही. परंतु इतर राज्यातील महसूल हानी होण्याची शक्यता आहे. त्याबाबत उचित कार्यवाही करण्यासाठी त्या राज्यातील विक्रीकर विभागास कळविण्यात येत आहे.

नागपूर विभाग :

वर्ष २००२-०३ आणि २००९-१० ह्या दरम्यान झालेल्या व्यवहारासंबंधीचे विक्रीकर विभागाचे अभिलेखे तपासले असता असे दिसून आले की, आंध्र प्रदेश, बिहार, गोवा, गुजरात, कर्नाटक, राजस्थान आणि तामिळनाडू ह्या राज्यातून महाराष्ट्रातील ७७ व्यापाऱ्यांनी ८८ प्रपत्र "C" च्या अंतर्गत रु. १२.७१ कोटींचा माल खरेदी केला होता. यासंबंधी विक्रीकर विभागाच्या औरंगाबाद, धुळे आणि नागपूर ह्या विभागीय कार्यालयांचे

अभिलेखे तपासले असता असे दिसून आले की प्रपत्र “C” मध्ये नमूद केलेल्या व्यापाऱ्यांच्या नावापेक्षा दुसऱ्याच व्यापाऱ्यांना हे प्रपत्र “C” जारी केले गेले होते. कर चुकविण्याची शक्यता असल्याने प्रपत्र “C” च्या व्यवहारातील अचूकता पडताळून पहाणे विभागाकडून आवश्यक आहेत. ह्या विक्रीचा व्यवहार सवलतीच्या दरात झाल्यामुळे ह्या प्रकरणाबाबत विभागाकडून शोध घेणे गरजेचे आहे.

छत्तीसगडच्या व्यापाऱ्यांनी जारी केलेली प्रपत्र “C”

२००९-१० च्या कालावधीमधील एका प्रकरणात महाराष्ट्रातील एका व्यापाऱ्याने छत्तीसगड येथील एका व्यापाऱ्याला प्रपत्र “C” अंतर्गत रु. ६०.५९ लाख मालाची विक्री केली. छत्तीसगड विक्रीकर विभागाच्या अभिलेख्यांची उलट तपासणी करतांना असे आढळून आले की, प्रपत्र “C” मध्ये नमूद केलेल्या व्यापाऱ्यांच्या नावापेक्षा वास्तविक व्यापारी हा वेगळाच होता, ज्याच्या नांवे प्रपत्र “C” जारी केले होते. कर चुकविण्याची शक्यता लक्षात घेता प्रपत्र “C” वर झालेल्या व्यवहारांची विभागाद्वारे तपासणी होणे गरजेचे आहे.

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

या प्रकरणाची कागदपत्रे (Key Documents) महालेखाकार कार्यालयाकडून मागविण्यात आली आहेत. ती प्राप्त होताच अनुपालन अहवाल सादर करण्यात येईल.

२.२.१०.९- ह्या राज्याच्या व्यापाऱ्यांकडून शाखा हस्तांतरण-प्रपत्र “F” खरे नसणे

मुंबई विभाग :

आम्हाला असे आढळून आले की, वर्ष २००५-०६ ते २००७-०८ दरम्यान मुंबई विभागातील दोन व्यापाऱ्यांनी रु.२.०७ कोटी मुल्यांचा माल त्यांच्या गुजरात आणि उत्तराखंडाच्या शाखांना हस्तांतरित केला. हस्तांतरणांच्या पुष्टयर्थ सहा “F” प्रपत्र जोडली होती. विक्रीकर विभाग गुजरात आणि उत्तराखंड यांचेकडील अभिलेख्यांबरोबर उलट पडताळणी केली असता असे लक्षात आले की, ही “F” प्रपत्रे त्या राज्यांच्या विक्रीकर विभागाकडून निर्गमित केली नव्हती. याचा अर्थ ही “F” प्रपत्रे खरी नसल्यामुळे स्वीकारण्यास योग्य नव्हती. म्हणून महाराष्ट्रातील त्या दोन व्यापाऱ्यांना करात दिलेली सूट चुकीची आहे. ह्या प्रकरणात अपेक्षित कर महसूल रु. १०.११ लाख होता.

नागपूर विभाग :

नागपूर विभागातल्या एका व्यापाऱ्याने वर्ष २००४-०५ मध्ये त्याच्या सिंदराबाद, आंध्र प्रदेश येथील शाखेत रु. ५.११ कोटींचे कागद आणि रसायने १२ प्रपत्रे “F” वर हस्तांतरित केली गेली. आंध्र प्रदेशाच्या विक्रीकर विभागाच्या माहितीशी उलट पडताळणी केली असता असे दिसून आले की, ही प्रपत्रे “F” त्यांच्याकडून निर्गमित केली गेली नव्हती. म्हणजे ही “F” प्रपत्रे खरी नव्हती आणि स्वीकारण्यास योग्य नव्हती. म्हणजे, महाराष्ट्रातील व्यापाऱ्यांना दिलेली कराची सूट ही चुकीची होती. ह्या व्यवहारात रु. ५२.६७ लाखांच्या कराचा समावेश होता.

आम्ही ही प्रकरणे निदर्शनास आणल्यावर, विभागाने सांगितले की (जुलै, २०११) ह्या बाबतीत सत्य परिस्थिती लक्षात घेऊन कारवाई केली जाईल.

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की, प्रकरण निहाय अहवाल सोबतच्या ज्ञापनात दिला आहे.

आक्षेपाचा मतितार्थ :

या राज्याच्या व्यापाऱ्याडून दिलेले शाखाहस्तांतरण प्रपत्र “F” खरे नाही. रुपये १४,१२,१६६.

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की, व्यापाऱ्याचे नाव :- मे. कुनहार पेरी फेरल्स प्रा.लि.

नोंदणी क्रमांक :- २७०८००००६८० v/c

कालावधी :- २००७-२००८

निर्धारणा आदेश दिनांक :- १०.०३.२००९

लेखा आक्षेप मान्य/अमान्य :- अमान्य

दोषनिवारण कृती :- मे. कुनहार पेरीफेरल्स प्रा. लि., व मे. उन्नती फार्मासीकल्स प्रा. लि. यांच्यामध्ये सन २००७-०८ कोणताही व्यवहार झालेला नाही. परंतु आक्षेपात नमूद केल्याप्रमाणे नमुना “फ” हे मे. उन्नती फार्मासीकल्स प्रा. लि., उत्तराखंड यांचेकडून मिळालेले नसून ते मे. कुनहार पेरीफेरल्स प्रा. लि., यांच्याकडून मिळालेले आहेत. नमुना “फ” क्रमांक व बिलाची रक्कम यात कोणतीही तफावत नाही. त्याच्या प्रती सादर केल्या आहेत.

तथापि, उत्तराखंड विक्रीकर विभागाला त्यांच्या स्तरावर पुढील कार्यवाही करण्याकरिता कळविण्यात येईल.

वसुली कार्यवाही :-

अंतर्गत लेखापरीक्षण झाले होते काय :- नाही.

मुंबई विभाग :

आक्षेपाचा मतितार्थ:

या राज्याच्या व्यापाऱ्याकडून दिलेले शाखाहस्तांतरण प्रपत्र “फ” खरे नाही. रुपये ३०,५१,८३१.

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

व्यापाऱ्याचे नाव :- मे. शाफ ब्राडकास्ट प्रा.लि.

नोंदणी क्रमांक :- २७४४००४०३७३ V/C

कालावधी :- २००५-२००६

निर्धारणा आदेश दिनांक :- ३१. १२. ०९

लेखा आक्षेप मान्य/अमान्य:- अमान्य

दोषनिवारण कृती :- सदर कंपनीने दिलेला नमुना “फ” खरा असून त्याबाबत त्यांनी असिस्टंट कमिशनर ऑफ कमर्शियल टॅक्स, युनिट-१२, सुरत, गुजरात यांनी दिलेले प्रमाणपत्र सादर केले आहे. या कार्यालयाचे पत्र क्र. आयएमसी-१०.१२/प्रशा-१२/प्रा.प. क्र. ४४/१०-११/ब-२९६, दिनांक ५ एप्रिल २०१४ नुसार महालेखापाल व कक्ष अधिकारी (कराधान) ३, वित्त विभाग, मंत्रालय यांना आवश्यक ती कागदपत्रे सादर केलेली आहेत.

“फ” नमुन्याची पडताळणी करण्याकरिता गुजरात विक्रीकर विभाग यांना क्रॉस चेक काढण्यात आले असून त्यांचेकडून अहवाल प्राप्त होताच. पुढील कार्यवाही करण्यात येईल.

वसुली कार्यवाही :-

अंतर्गत लेखापरीक्षण झाले होते काय :- नाही.

नागपूर विभाग :

आक्षेपाचा मतितार्थ :

या राज्याच्या व्यापाऱ्याकडून दिलेले शाखाहस्तांतरण प्रपत्र “फ” खरे नाही. रुपये ३०,५१,८३१.

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

व्यापाऱ्याचे नाव :- मे. बल्लारपूर इंडस्ट्रीज

नोंदणी क्रमांक :- ४४२९०१/सी-१

कालावधी :- २००४-२००५

निर्धारणा आदेश दिनांक :-

लेखा आक्षेप मान्य/अमान्य :- अमान्य.

दोषनिवारण कृती :-

वसुली कार्यवाही :-

अंतर्गत लेखापरीक्षण झाले होते काय :-

असिस्टंट कमिशनर (सी. टी. इंटेलिजन्स) सिकंदराबाद यांनी व्यापाऱ्यास दिनांक १६ मार्च २००४ रोजी एकूण १०० नमुने “फ”, एफए/एपी ०२६२७४१ ते एफए/एपी ०२६२८४० दिलेले असून त्यामध्ये आक्षेपात नमूद केलेल्या “फ” नमुन्यांचा समावेश होतो. त्यामुळे सदर नमुने बनावट नाहीत.

तथापि, विक्रीकर विभाग, सिकंदराबाद यांना कळवून खात्री करून घेण्यात येत आहे.

२.२.१०.१०- इतर राज्याच्या व्यापाऱ्याकडून शाखा हस्तांतरण-प्रपत्र ‘F’ खरे नसणे

मुंबई विभाग :

विक्रीकर विभाग आंध्र प्रदेश आणि छत्तीसगड ह्यांचेकडील माहिती गोळा करताना असे लक्षात आले की, वर्ष २००४-०५ आणि २००५-०६ मध्ये तीन व्यापाऱ्यांनी रु. ६.८६ कोटींचे खाद्य तेल १८ प्रपत्र ‘F’ जे त्या व्यापाऱ्यांना त्या त्या राज्यांनी निर्गमित केले होते, त्यावर शाखा हस्तांतरित केले. विक्रीकर आयुक्त, मुंबई यांचेकडील माहिती बरोबर शाखा हस्तांतरणाच्या तपशिलाची उलट पडताळणी केली असता असे आढळून आले की, ही प्रपत्रे “F”. महाराष्ट्र राज्याच्या विक्रीकर विभागाने निर्गमित केली नव्हती. म्हणजेच ही सादर केलेली प्रपत्रे “F” खरी नव्हती आणि स्विकारण्यास पात्र नव्हती. आमच्याकडून ह्या प्रकरणांचा तपास लागल्यावर विभागाने खात्री केली की (ऑगस्ट, २०११) ही “F” प्रपत्रे राज्यांकडून निर्गमित केली नव्हती.

नागपूर विभाग :

आठ राज्यांच्या विक्रीकर विभागाकडून गोळा केलेल्या माहितीवरून असे आढळून आले की, वर्षे २००३-०४ ते २००९-१० च्या दरम्यान त्या राज्यांना निर्गमित केलेल्या २८ प्रपत्रे “F” वर १४ व्यापाऱ्यांनी रु.५.५३ कोटीच्या मालाचे शाखा हस्तांतरण केले. ह्या शाखा हस्तांतरणाच्या तपशिलाबरोबर औरंगाबाद, धुळे, नागपूर आणि नाशिक विभागाच्या कार्यालयात असलेल्या माहितीबरोबर उलट पडताळणी केली असता असे आढळून आले की, ही प्रपत्रे “F” महाराष्ट्र राज्याच्या विक्रीकर विभागाकडून निर्गमित केलेली नव्हती. म्हणजेच सादर केलेली प्रपत्रे “F” खरी नव्हती आणि म्हणून स्विकारण्यास पात्र नव्हती.

वरील प्रकरणांमध्ये मालाच्या शाखा हस्तांतरणावर करावर सूट दिलेली होती. त्यामुळे विभागाकडून ह्याबाबत शोध घेणे आवश्यक आहे.

आमच्याकडून ही प्रकरणे निदर्शनास आणून दिल्यानंतर, विभागाने मान्य केले की (मे, जून २०११) ही “F” प्रपत्रे राज्यांकडून निर्गमित केली गेली नव्हती.

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात वित्त विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

या परिच्छेदात नमूद केलेल्या १७ व्यापाऱ्यांच्या संदर्भात महालेखापालांनी नमूद केलेले “F” नमुने राज्याच्या विक्रीकर विभागाकडून निर्गमित केले नव्हते असे विभागाने तपासणी अंती कळविले आहे. सदर प्रकरणात राज्याची वित्त हानी होत नसल्यामुळे मुद्दा बंद करण्यात यावा. अन्य राज्यातील संबंधित विक्रीकर आयुक्तांना उचित कार्यवाही करण्यासाठी कळविण्यात येत आहे.

साक्ष :-

१.३ उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात लोकलेखा समितीने दिनांक ८ जुलै २०१४ रोजी वित्त विभागाचे प्रधान सचिव व विभागाच्या प्रतिनिधींची साक्ष घेतली त्या साक्षीच्यावेळी विभागीय सचिवांनी विक्रीकर विभाग गोवा, गुजरात, हरियाणा, जम्मू-काश्मीर, तामिळनाडू आणि पश्चिम बंगाल यांचेकडील निर्धारण अभिलेख्यांवरून गोळा केलेल्या माहितीवरून असे आढळून आले की, सन २००४-२०१० या कालावधीत महाराष्ट्रातील २१ खरेदीदार व्यापाऱ्यांनी जारी केलेल्या २७ प्रपत्रे “सी” फॉर्मवर रु. १५.२७ कोटींची खरेदी केली. पुनःपडताळणीत विभागाच्या निदर्शनास आले की,

प्रपत्र “सी” फॉर्मवर नमूद केलेली खरेदीदार आणि विक्री करणाऱ्या व्यापाऱ्यांची नावे ही संबंधित विक्री कर आयुक्तांकडील प्रपत्र “सी” फॉर्मवरील नावांशी जुळत नव्हती. कर चुकविण्याची शक्यता आल्याने विभागाने प्रपत्र “सी” च्या व्यवहारातील अचुकता पडताळून पाहणे आवश्यक आहे. महाराष्ट्रातील व्यापाऱ्यांनी अन्य राज्यातून केलेल्या खरेदीनुसार या राज्यातून “क” नमुने जारी करण्यात आले आहे व ज्या अन्य राज्यातील व्यापाऱ्यांनी प्रपत्र जारी केले त्याचा तपशील उपलब्ध आहे. सदर प्रपत्रे अचूक असून व्यापाऱ्यांच्या नावात तफावत नाही. बनावट “क” नमुने पर राज्यामध्ये आढळून आलेले आहेत. त्यामुळे महाराष्ट्र राज्याची महसूल हानी होत नाही. परंतु इतर राज्यातील महसूल हानी होण्याची शक्यता आहे. याबाबत उचित कार्यवाही करण्यासाठी त्या राज्यातील विक्रीकर विभागास कळविण्यात येत असल्याचे सांगितले. याबाबत महालेखाकारांनी असे सांगितले की, महाराष्ट्र से जो माल दूसरे राज्यों में जाता है और दूसरे राज्यों से जो माल महाराष्ट्र में आता है इस प्रकार के जो खरीद एवं बिक्री के व्यवहार फॉर्म “C” के माध्यम से होते हैं उनका प्रोपर्टी क्रॉस वेरीफिकेशन नहीं होता है जिससे महाराष्ट्र के रेवेन्यू का नुकसान होता है. पहले इस तरह के खरीद एवं बिक्री के व्यवहार को क्रॉस चेक करने की बात हुई थी परन्तु अभी भी इस तरह का क्रॉस वेरीफिकेशन नहीं हो रहा है.

१.४ विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले की, सर्व विक्रीकर व “सी” प्रपत्राची तपासणी मॅन्युअली करण्यात आली होती. परंतु आता विक्रीकर व “सी” प्रपत्र यंत्रणा संगणकीकृत व ऑनलाईन करण्यात आलेली आहे. संगणकीकृत माहिती क्रॉस चेक केली असता त्यामध्ये असे आढळून आले की, आपल्या राज्यातील व्यापाऱ्यांनी भरलेल्या “सी” फॉर्मवरील माहिती अचूक असून पर राज्यातील विक्री करणाऱ्या व्यापाऱ्यांच्या “सी” प्रपत्रामधील माहिती बोगस आढळून आलेली आहे. पर राज्यातील व्यापाऱ्यांनी “सी” प्रपत्र कर चुकविण्याकरिता चुकीचे भरले होते. इतर राज्यातील विक्रीकर आयुक्तांना यासंबंधी सूचना केल्या गेलेल्या आहेत. या प्रकरणाच्या मार्फत आपल्या राज्याची कोणत्याही प्रकारची महसूल हानी झालेली नाही.

१.५ सन २००५-२०१० पर्यंत विक्री कर व त्यासंबंधीच्या व्यवहारातील अनियमिततेसंबंधीची माहिती प्रपत्र “सी” वर विक्री आणि खरेदी केलेल्या मालातील तफावत व इतर राज्याच्या व्यापाऱ्यांकडून शाखा हस्तांतरण प्रपत्र “फ” खरे नसणे, मध्ये देण्यात आलेली आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले. महाराष्ट्रातील व्यापाऱ्यांनी पर राज्यातून खरेदी केलेल्या मालावरील विक्रीकर व्यवहाराशी निगडित “सी” फॉर्मची पडताळणी केली असता, त्यामध्ये कोणत्याही प्रकारचा गैरव्यवहार व अनियमितता आढळून आलेली नसून पर राज्यातील विक्री करणाऱ्या व्यापाऱ्यांनी “सी” प्रपत्रामध्ये दिलेली माहिती बोगस असल्याचे व तेथील विक्री कर चुकविण्याकरिता केलेली असल्याचे आढळून आलेले आहे. सन २००५-२०१० या कालावधीदरम्यान नियमानुसार वाढीव विक्री कर राज्यातील व्यापाऱ्यांनी भरलेला आहे. पर राज्यातील विक्री कर आयुक्तांना या विषयी अर्धशासकीय पत्र पाठवून माहिती दिलेली आहे. राज्याच्या महसूल हानीबाबतही महालेखाकार यांनी त्यांच्या परिच्छेदामध्ये मुद्दा मांडलेला आहे. महाराष्ट्र राज्यामध्ये कोणत्याही प्रकारे महसूलाची हानी झालेली नाही. मात्र इतर राज्यात महसूल हानी झाली असल्याची शक्यता असल्याने, ही बब तपासून संबंधित व्यापाऱ्यांवर योग्य ती कारवाई करावी असे तेथील विक्रीकर आयुक्तांना सांगितलेले आहे.

१.६ महाराष्ट्रामध्ये “सी” फॉर्मची पडताळणी होत नाही, याबाबत एजींनी जो मुद्दा मांडला, त्याबाबत “सी” फॉर्मच्या पडताळणीचे काम विभागाच्या स्तरावरून सुरू केलेले आहे. काही व्यापाऱ्यांनी जर चुकीचे “सी” फॉर्म दाखवून टॅक्समध्ये वजावट घेतली असेल तर, त्यांच्यावर कारवाई करून टॅक्सची वसूली केली जाईल.

१.७ या सर्व बर्बीच्या तपासणीबाबतचा जो मुद्दा एजींनी मांडला, त्या अनुषंगाने विभागीय प्रतिनिधींनी असेही सांगितले की, तो मुद्दा त्या काळातील आहे, जेव्हा हे तपासण्यासाठीची यंत्रणा उपलब्ध नव्हती. दरम्यानच्या काळात या करिता केंद्र शासनाने यंत्रणा तयार केलेली आहे. त्यामध्ये सेल्स टॅक्स डिपार्टमेंट महाप्रशासक (अॅडमिनिस्ट्रेटर) आहे. या पद्धतीमध्ये प्रत्येक राज्याने “सी” फॉर्म इश्यु केल्यानंतर त्याची माहिती वेब पोर्टलवर देणे अपेक्षित आहे.

१.८ या बाबतीतील महाराष्ट्रातील माहिती अद्ययावत आहे. पॅन नंबरचे को-रिलेशन करण्यामध्ये महाराष्ट्रात ९९ टक्के काम झालेले आहे. यामध्ये अडचण अशी आहे की, अनेक राज्यांमध्ये हे प्रमाण ६० ते ७० टक्के इतके आहे. त्यामुळे प्रथम या राज्यांचा डेटा करेक्शन करणे गरजेचे आहे. त्यामुळे एजींनी हा मुद्दा इतर राज्यांमध्ये घेणे आवश्यक आहे. “सी” फॉर्म इश्यु झाल्यानंतर अनेक राज्य सिस्टमवर माहिती नमूद करत नसल्याने क्रॉस वेरिफिकेशन होत नाही. अशा वेळेस तेथे प्रत्यक्ष माणसाला पाठवावे लागते किंवा त्या राज्याच्या विक्रीकर आयुक्तांना पत्र लिहावे लागते आणि त्या पत्राचे उत्तर यथावकाश प्राप्त होते.

१.९ एजींनी अनेक राज्यांनी वर्षानुवर्षे टॅन नंबर काढलेला नाही त्या अनुषंगाने एजींनी केंद्र शासनाच्या स्तरावर कारवाई केली तर, या बाबतीत सर्व राज्यांची एक युनिफॉर्म पद्धत तयार होईल, सर्व डेटामध्ये युनिफॉर्मिटी येईल व याबाबतची तपासणीही करता येऊ शकेल.

१.१० महाराष्ट्रामध्ये “सी” फॉर्म देण्याच्या पद्धतीमध्ये आमलाग्र बदल केलेला आहे. यानुसार व्यापाऱ्यांनी त्यांच्या घर अथवा दुकानातील संगणकावरून आमच्या वेबसाईटवर अर्ज करावयाचा आहे व तपशील द्यावयाचे आहेत. तेथे त्यांची माहिती नोंद केली जाते. संबंधित अधिकाऱ्यांना ती तपासावी लागते. त्यानंतर तो “सी” फॉर्म त्या व्यापाऱ्याच्या संगणकावर पाठविला जातो. त्याकरिता व्यापाऱ्याला कार्यालयात येण्याची आवश्यकता नाही.

१.११ व्यापाऱ्याने पीन नंबर घेतल्यानंतर तो त्यावर तीन महिन्यांत जो बिझिनेस करेल, त्यावर बेनेफिट घेतो. त्यावर विभागाचा कंट्रोल असला पाहिजे. तसेच, व्यापाऱ्यांना अनुपालन (कंप्लायन्स) करायला जो वेळ लागतो, त्यामुळे त्याचे कॅपिटल ब्लॉक राहते, ते तसे होऊ नये या करिता काही नवीन पद्धती अनुसरायला पाहिजे असे समितीने मत व्यक्त केले असता, विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, आजच्या कायदानुसार पीन नंबर चालू राहतो, तो बंद होत नाही. परंतु, समितीने जो बेनेफिट पासऑन करण्याचा मुद्दा मांडला, त्या संदर्भात गेल्या ६ महिन्यांपासून अशी पद्धत अनुसरली आहे की, त्यानुसार २ वर्षे व्यापारी आमच्या परिवीक्षेत (प्रोबेशन) राहिल. यामध्ये त्याचा व्यवसाय कसा चालला आहे, त्यामध्ये त्याला काय अडचणी येत आहेत याकरिता त्यांच्याशी संपर्क साधून त्यावर देखरेख ठेवण्याचे काम ठराविक अधिकाऱ्यांकडे दिलेले आहे. त्यामुळे असे प्रकार होण्याची शक्यता कमी आहे. तसेच, कोणी अशा प्रकारे चुकीचे बेनेफिट पासऑन करणार नाही, यासाठी इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीमध्ये बदल केलेला आहे. एखाद्या व्यापाऱ्याने नोंदणी कर (रजिस्ट्रेशन टॅक्स) भरला नाही तर त्याचा सेट ऑफ त्यांच्या पुढच्या व्यापाऱ्याला नाकारतो. हे काम अतिशय चांगल्या पद्धतीने सुरू आहे.

१.१२ अनुपालन (कंप्लायन्स) करण्यासाठी वेळ लागतो त्यामुळे कॅपिटल ब्लॉक राहते याबाबत विक्रीकर विभाग केवळ कर गोळा करण्याकरिता आहे असे नाही, तर तो व्यापारी व उद्योगांना प्रोत्साहन देण्यासाठी देखील आहे व्यापाऱ्यांनी “सी” फॉर्म दिल्यानंतर त्याचे क्रॉस व्हेरिफिकेशन करून त्याबाबतची माहिती वेबसाईटवर उपलब्ध करून देता येईल अशा प्रकारची योजना तयार आहे. या संदर्भात शासन नियमात बदल करावा लागेल. तसे झाले तर हे काम लगेच सुरू होऊ शकते. जीसीएमची जी पद्धत आहे, त्यामध्ये महाराष्ट्र भागीदार (पार्टनर) आहे त्यामध्ये या गोष्टीचा प्रामुख्याने विचार केलेला आहे. या पद्धतीनुसार काम करताना व्यापाऱ्यांनी २० तारखेला परतावा (रिटर्न) भरल्यानंतर तो कोणी भरला आहे वगैरे बाबतची माहिती २२ तारखेला देता येऊ शकेल. डेली बेसीसवर देखील हे काम करणे शक्य होईल. त्यामध्ये बँड विडथची अडचण असल्याने काही वेळ लागण्याची शक्यता आहे.

१.१३ ही योजना पाईपलाईनमध्ये आहे का ? अशी समितीने विचारणा केली असता, याबाबत नवीन टेंडर काढले असून, त्याची शेवटची मुदत २४ जुलै आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले. एखाद्या व्यापाऱ्याने जर नियम मोडला तर, त्याच्यावर कारवाई केली पाहिजे. जे व्यापारी कर (टॅक्स) चुकवितात त्यांना जबरदस्त शिक्षा झाली पाहिजे असे समितीने मत व्यक्त केले असता, विभागीय प्रतिनिधींनी या संदर्भातील फिलॉसॉफी अशी आहे की, व्यापाऱ्यांना कर (टॅक्स) भरण्याकरिता प्रोत्साहन दिले पाहिजे आणि याचाच एक भाग हा देखील आहे की, जे व्यापारी कर (टॅक्स) भरत नाहीत, त्यांच्यावर कारवाई करायला पाहिजे असे सांगितले.

१.१४ विभागाची ही भूमिका चांगली आहे. या अनुषंगाने समितीला असे विचारावयाचे आहे की, विभागाकडे रिफंड करिता किती अर्ज प्राप्त झाले आहेत ? जेव्हा बेगस टॅक्स रिफंडची प्रकरणे वाढल्याचे लक्षात आले, तेव्हा दोन वर्षे याबाबतची यंत्रणा कडक करण्यात आली होती. त्यावेळेस काही प्रकरणांमध्ये विभागाच्या हे लक्षात आले की, त्यामध्ये फौजदारी गुन्हा दाखल करावा लागेल. त्यामुळे परतावाची (रिफंड) प्रकरणे प्रलंबित (पेंडिंग) होती. आम्ही ३ हजार कोटी रुपयांपर्यंत परतावा (रिफंड) केलेला आहे. नंतरच्या काळात याबाबतची माननीय उप मुख्यमंत्री यांच्या समवेत चर्चा करण्यात आली. त्यानंतर रिफंडची अॅडजस्टमेंट धरून मागच्या वर्षी जवळजवळ सहा हजार कोटी रुपये परतावा (रिफंड) केलेले आहेत. या वर्षी देखील ६ हजार कोटी रुपयांपेक्षा जास्त रिफंड द्यावा लागणार आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

१.१५ रिफंडची सॅच्युरेटेड अमाऊंट किती आहे व सदरहू रिफंड किती दिवसांपासून पेंडिंग आहे ? असे समितीने विचारले असता विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, याबाबतची विभागाची फिलॉसॉफी अशी आहे की, व्यापाऱ्यांचे पैसे आम्हाला नकोत, ते त्यांनाच मिळाले पाहिजेत. त्याच प्रमाणे जो आमचा पैसा आहे तो त्यांनी ठेवता कामा नये, तो आम्हाला मिळाला पाहिजे. या पॉलिसीनुसार विभाग काम करतो. रिफंडच्या सॅच्युरेटेड अमाऊंट बाबत सांगावयाचे झाले तर, जवळपास ७०० ते ८०० कोटी रुपयांपर्यंतची रिफंडची अॅडजस्टमेंट आहे. तर करंट अॅप्लिकेशनचा विचार करता जवळपास साडेसहा हजार कोटी रुपयांपेक्षा रिफंड पेंडिंग आहे. असेसमेंट झाल्यानंतर सदरहू रिफंड त्यांना देण्यात येईल. वित्त विभागाने तेवढे पैसे देखील दिलेले आहेत. याकरिता रिफंड करताना प्रथम असेसमेंट करावे लागते. सन २००५-२००६, २००६-२००७, २००७-२००८, २००८-२००९, २००९-२०१०, २०१०-२०११ या वर्षांचे असेसमेंट संपलेले आहे. सन २०११-२०१२, सन २०१२-२०१३ या वर्षांचे असेसमेंट येत्या मार्च महिन्यापर्यंत संपेल. त्यानंतर आपण सन २०१३-२०१४ या वर्षापर्यंत येऊ.

१.१६ साडेसहा हजार कोटी रुपयांचा रिफंड बाकी आहे. ही फार मोठी रक्कम आहे. अशा प्रकारच्या थकबाकीमुळे उद्योगावर परिणाम होतो. पारदर्शक प्रक्रियेचा वापर करून रिफंडची रक्कम व्यापाऱ्यांना ताबडतोब मिळण्याकरिता कारवाई केली पाहिजे. विभागामध्ये वर्षानुवर्षे रिफंडचे अर्ज पडून असतात. यासंदर्भात माहिती देतांना विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस सांगितले की, अशी एखादी जुनी केस असल्यास, त्याबाबतची चौकशी केली जाईल व ती प्रायोरिटीने निकाली काढली जाईल. आता आम्ही नवीन ऑटोमेशन पद्धती प्रस्तावित करीत आहोत. या नवीन पद्धतीमध्ये व्यापाऱ्यांनी रिटर्न भरल्यानंतर त्यामध्ये मॅच किंवा मिसमॅच आहे का हे पाहण्याचे काम सिस्टमच करेल व त्यानुसार जेवढी परतावाची (रिफंड) प्रकरणे निघतील, त्यांना परतावा (रिफंड) मिळेल. अर्थात त्याकरिता शासनाची मान्यता आवश्यक आहे.

१.१७ **There is a statutory provision that the refund should be given within specified time period.** असे समितीने विचारले असता विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, आम्ही त्या-त्या कालावधीत परतावा देत असतो. मी या अगोदर सांगितल्याप्रमाणे आम्ही आमच्या विहित पॉलिसीप्रमाणे काम करीत असतो. परतावा अजून कमी कालावधीमध्ये देता यावा या दृष्टीने आम्ही सुधारणा करीत आहोत. त्यानुसार आता यातील गॅप खूप कमी

१.१८ झाली आहे. **“C” forms are generally issued by the Officer under his signature, then how bogus ‘C’ forms are issued?** असे समितीने विचारले असता, विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, **It is a serious matter for the other State Governments where bogus “C” forms are issued.** ज्या राज्यामध्ये ज्या व्यापाऱ्यांनी असे बोगस “सी” फॉर्म देऊन वजावट मिळविली आहे, त्या राज्याच्या विक्रीकर आयुक्तांना त्या व्यापाऱ्यांवर कारवाई करण्याबाबत कळविले जाते. तसेच, ज्या प्रकरणांमध्ये फौजदारी गुन्हा दाखल करणे आवश्यक आहे, त्या प्रकरणांमध्ये फौजदारी गुन्हा दाखल करण्याबाबतही सांगितले जाते. या कामी ठराविक अधिकाऱ्यांची नियुक्ती केली जाते. तेच तेच अधिकारी वारंवार त्याच ठिकाणी असल्याने व्यापारी व त्यांच्यामध्ये जवळीक निर्माण होते. यातूनच बोगस “सी” फॉर्म सारखी प्रकरणे उद्भवतात. असे होऊ नये या करिता काही केले जाणार आहे का ? असे समितीने विचारले असता विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, विक्रीकर विभागाच्या संरचनेनुसार पूर्वी एका अधिकाऱ्याला १०० ते ५०० व्यापारी वाटून दिलेले होते व त्यांच्याबरोबर ते कायमस्वरूपी काम करीत असत. आता ती पद्धती बदलून आता दोन वर्षांच्या कालावधीसाठी एक अधिकारी नियुक्त केला जातो. त्यानंतर तो नियमित सिस्टममध्ये येतो. यामुळे आता अशा प्रकारचे संबंध निर्माण होण्याचे कमी झालेले आहे.

१.१९ याबाबत महालेखाकारांनी सांगितले की, हमारा यह कहना है कि दूसरे राज्यों के “सी” फॉर्म एवं खरीदी-बिक्री के व्यवहार को क्रॉस चेक करने के साथ-साथ महाराष्ट्र में हुए खरीदी-बिक्री के व्यवहार एवं “सी” फॉर्म को भी क्रॉस चेक करने की जरूरत है. क्या यहां पर इस तरह का क्रॉस वेरीफिकेशन हो रहा है ? इसके साथ ही महाराष्ट्र एक लीडिंग स्टेट है. यहां पर आप ऑटोमेटेड सिस्टम एवं बेबसाईट के माध्यम से काम करने की बात कर रहे हैं, परन्तु, अन्य जो दूसरे राज्य हैं वहां पर यह सिस्टम न होने के कारण आप उनके साथ कैसे लिंक-अप करेंगे ?

१.२० राज्यांनी त्यामध्ये वेळेत माहिती अंतर्भूत करणे अपेक्षित आहे. परंतु, अनेक राज्य ते काम करीत नाहीत, त्यामुळेच असे प्रश्न निर्माण होतात. या करिता सीएजी कडून सर्व राज्यांना हे सांगितले तर कदाचित फरक पडेल. महाराष्ट्र, कर्नाटक अशी काही राज्ये सोडली तर, इतर राज्य हे काम करीत नाहीत असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले असता, महालेखाकारांनी सांगितले की, महाराष्ट्र में इलेक्ट्रॉनिक सिस्टम है परन्तु दूसरे राज्यों में यह सिस्टम नहीं है तो यह क्रॉस वेरीफिकेशन का काम कैसे होगा ?

१.२१ **This does not need specific automated system. The other States can issue “C” form manually and then they have to upload it on the website. This does not need sophisticated systems** असे विभागीय प्रतिनिधींनी विचारले असता, याबाबत महालेखाकारांनी सांगितले की, अगर दूसरे राज्यों में “C” फॉर्म बेबसाईट पर अपलोड नहीं हो रहा है तो आपको क्रॉस वेरीफिकेशन मैन्युअली करना पड़ेगा.

१.२२ **It is very tedious to do cross verification manually.** विभागीय प्रतिनिधी पाठवून क्रॉस वेरीफिकेशन करतो. त्या त्या राज्याच्या आयुक्तांकडे तपासणीसाठी प्रतिनिधी पाठवितो. त्यांच्याकडून कधी उत्तर येते, कधी येत नाही. वेळेत उत्तर न आल्यास पाठपुरावा केला जातो. ती पद्धत सुधारण्यासाठी इलेक्ट्रॉनिक सिस्टीमवर जाणे आवश्यक आहे, असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

समितीचे अभिप्राय :-

१.२३ महाराष्ट्रातून दुसऱ्या राज्यामध्ये व दुसऱ्या राज्यातून महाराष्ट्रामध्ये येणाऱ्या मालाच्या खरेदी-विक्रीचे व्यवहार प्रपत्र “क” च्या माध्यमातून केले जातात. सन २००६-०७ ते सन २००८-०९ या कालावधीत महाराष्ट्रातील व्यापाऱ्यांनी गुजरात आणि तामिळनाडू या राज्यातील व्यापाऱ्यांकडून निर्गमित केलेल्या दोन प्रपत्र “क” वर अनुक्रमे ४७.४२ लाख आणि रु.१.१० कोटीचे पॅकींग मटेरीयल आणि कापसाचे धागे खरेदी केले होते. विक्रीकर आयुक्त, मुंबई यांचेकडील माहिती बरोबर पडताळणी केली असता ह्या प्रपत्रावर मिळालेला माल “**unigema** आणि **ceramic glazed tiles**” असल्याचे निदर्शनास आले. सन २००४-०५ मध्ये पूणे विभागातील एका व्यापाऱ्याने प्रपत्र “क” वर रु. १.५ कोटी मुल्यांच्या स्कूटर्स मध्यप्रदेशातील एका व्यापाऱ्याला विकल्या. विक्रीकर विभाग, मध्यप्रदेश यांचेकडील माहिती बरोबर पडताळणी केली असता

मिळालेला माल हा paste glazes असल्याचे निदर्शनास आले. विक्रीकर विभाग गोवा, कर्नाटक, राजस्थान आणि तामिळनाडू या राज्यातील सहा व्यापाऱ्यांनी सन २००५-०६ आणि २००९-१० या कालावधीत आठ प्रपत्र “क” वर सरासरी ३.९१ कोटींचा माल खरेदी केला. नागपूर, नाशिक आणि धुळे येथील विभागीय कार्यालयातील माहितीच्या आधारावर पडताळणी केली असता विभागाने निर्गमित केलेल्या प्रपत्र “क” मध्ये वर्णन केलेला माल आणि मिळालेला माल वेगवेगळा होता असे अभिप्राय महालेखाकारांनी नोंदविले आहे.

१.२४ समितीसमोरील साक्षीदरम्यान विभागीय सचिवांनी नमूद केले की, बनावट प्रपत्र “क” नमूने परराज्यामध्ये आढळून आले आहेत त्यामुळे महाराष्ट्र राज्याच्या महसुलाची हानी होत नाही परंतू, इतर राज्यातील महसूलाची हानी होण्याची शक्यता आहे. याबाबत, उचित कारवाई करण्यासाठी त्या राज्यातील विक्रीकर विभागास कळविण्यात येत आहे. आता विक्रीकर व “क” प्रपत्र यंत्रणा संगणीकृत व ऑनलाईन करण्यात आली आहे. संगणकावरील माहितीची पडताळणी केली असता त्यामध्ये राज्यातील व्यापाऱ्यांनी भरलेल्या प्रपत्र “क” नमुन्यामधील माहिती अचूक असून परराज्यातील व्यापाऱ्यांच्या “क” प्रपत्रातील माहिती बेगस असल्याचे आढळून आले. या प्रकरणांमध्ये आपल्या राज्याच्या महसूलाची हानी झाली नाही. सध्या केंद्र शासनाने तयार केलेली “क” प्रपत्रावरील माहितीची पडताळणी करण्यासंदर्भातील यंत्रणा उपलब्ध असून त्यानुसार प्रत्येक राज्याने “क” प्रपत्र इश्यू केल्यानंतर त्याची माहिती वेब पोर्टलवर देणे आवश्यक आहे. महाराष्ट्रातील माहिती अद्ययावत असून पॅन नंबरचे परस्पर जोडणी (Corelation) करण्याचे काम ९९% झालेले आहे. परंतू, अनेक राज्यांमध्ये हे प्रमाण ६०-७० टक्के इतके आहे. अनेक राज्यांची माहिती यंत्रणेवर नमूद नसल्याने माहितीची पडताळणी करणे कठीण जाते. माहितीच्या पडताळणीकरिता व्यक्तिशः त्या राज्यामध्ये जावे लागते किंवा त्या राज्याच्या विक्रीकर आयुक्तांना पत्राद्वारे कळविले जाते. हे काम अतिशय जिकीरीचे असून त्यामध्ये कालापव्यय होतो.

१.२५ “क” प्रपत्रामध्ये बेगस माहिती नमूद करून विक्रीकर चुकविण्याच्या बाबी उघडकीस आल्या आहेत. एका राज्यातून दुसऱ्या राज्यामध्ये आयात-निर्यात होणाऱ्या मालाची पडताळणी होणे अत्यंत आवश्यक आहे. ही बाब केवळ विक्रीकराशी निगडित नसून देशामधील मुक्त व्यापार (Free trade) राज्यांचे एकदुसऱ्यांशी असलेले संबंध विशेषकरून वाणिज्यिक संबंध यावर दूरगामी परिणाम करणारी आहे. “क” प्रपत्रावरील विक्री व खरेदी केलेल्या मालाची पडताळणी करण्याकरिता इतर राज्यातील इलेक्ट्रॉनिक यंत्रणा कितपत अद्ययावत आहे यावर अवलंबून राहणे उचित व व्यवहार्य नसल्याचे समितीचे अभिप्राय आहेत. राज्यातील व्यापाऱ्यांना कर भरण्याकरिता प्रोत्साहन देणे आणि जे व्यापारी कर भरत नाहीत त्यांच्यावर कारवाई करणे ही शासनाची भूमिका असताना इतर राज्यातील व्यापाऱ्यांनी महाराष्ट्र राज्यातील व्यापाऱ्यांशी व्यवहार करत असताना बनावट माहितीच्या आधारे त्यांच्या राज्याचा कर बुडविणे या बबीसंदर्भात ठोस कार्यवाही न करता त्यांच्या यंत्रणेमधील उणीवांकडे बोट दाखवून, त्याकडे डोळेझाक करणे महाराष्ट्र राज्यास अग्रणी राज्य (pioneer state) म्हणून मिळविलेल्या बिरुदास साजेसे व उचित नाही. महाराष्ट्रातून दुसऱ्या राज्यामध्ये व दुसऱ्या राज्यातून महाराष्ट्रामध्ये येणाऱ्या मालाच्या खरेदी विक्रीच्या व्यवहारासंदर्भातील प्रपत्र “क” मध्ये दिलेल्या माहितीची पडताळणी होणे अत्यंत आवश्यक आहे तसेच राज्यामध्ये होत असलेल्या खरेदी-विक्रीच्या व्यवहारासंदर्भातील माहितीची तंतोतंत पडताळणी होणे आवश्यक आहे.

समितीच्या शिफारशी :-

१.२६ शिफारस क्र. (१) देशामधील सर्व राज्यांमध्ये यासंदर्भातील इलेक्ट्रॉनिक यंत्रणा अद्ययावत होण्याकरिता केंद्र शासनाकडे राज्य शासनामार्फत पाठपुरावा करण्यात यावा तसेच यासंदर्भात राज्य स्तरावरील इलेक्ट्रॉनिक यंत्रणेसह, व्यक्तिशः (Manually) पडताळणी करणारी यंत्रणा अधिक मजबूत व कार्यक्षम करण्यासंदर्भात कार्यवाही व्हावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस तीन महिन्यांच्या आत सादर करावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२७ शिफारस क्र. (२) राज्यातील सी प्रपत्रांची उलट तपासणी करणे, बोगस व्यापारी व बोगस सी फॉर्म यांची तपासणी करणे अत्यावश्यक आहे. अशाप्रकारे गैरप्रकार करणारे परराज्यातील व्यापाऱ्यांना शोधणे आवश्यक असून यामध्ये जर कोणी चुकीचे व बोगस काम करीत असेल तर त्यांच्याविरुद्ध वसुली व फौजदारी कारवाई करण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२८ शिफारस क्र. (३) कर परतावा प्रकरणांच्या तपासणीकरिता चौकशी समिती गठित करण्यात यावी. रुपये ५० लाख ते ५ कोटी पर्यंतच्या कर परतावा प्रकरणांचा निपटारा विभागीय पातळीवरील चौकशी समितीअंतर्गत करण्यात येऊन ५ कोटी रुपयांच्या वरील परतावाच्या प्रकरणांचा निपटारा राज्यपातळीवरील चौकशी समिती अंतर्गत करण्यात यावा. सदर प्रकरणे निकाली काढण्यासाठी विहित कालमर्यादा निश्चित करण्यात यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२९ शिफारस क्र. (४) परतावाची प्रकरणे निकाली काढणेकरिता कालमर्यादा आवश्यक असून शासन कंपनी किंवा व्यापाऱ्यांकडून विक्रीकर वसूल करताना विहित मुदतीत विक्रीकर न भरल्यास व्याज आकारते त्याच धर्तीवर व विहित कालमर्यादेत परतावाची प्रकरणे निकाली निघाली नाही तर आयकर अधिनियमाच्या धर्तीवर प्रलंबित प्रकरणातील रकमेवर व्याज देण्याची तरतूद करता येईल किंवा कसे याबाबत शासनाने आवश्यक ती सुधारणा संबंधित नियमांमध्ये करावी अशी शिफारस ही समिती शासनास करीत आहे.

महसूल विभाग

२. भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या महसुली जमा अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ४.२.१०.३ व ४.२.१०.४ “शैक्षणिक प्रयोजनासाठी शासकीय जमिनीचे वाटप”, परिच्छेद क्र. ४.२.१३ “ज्यामध्ये अटीचा भंग झाला आहे अशा शासकीय जमिनीचे पुनर्ग्रहण न होणे”, परिच्छेद क्र. ४.२.१४ “पुनर्विकासाच्या अधिकाराचे अनियमित वाटप”, परिच्छेद क्र. ४.२.१५.१ “ एमआयडीसीला दिलेली जमीन वापरात नसल्यामुळे पडून राहिली होती ” व परिच्छेद क्र. ४.२.१५.२ “इतर महामंडळांना दिलेली जमीन विनावापर पडून होती” यासंदर्भात महालेखाकारांनी खालील अभिप्राय दिलेले आहेत.

शैक्षणिक प्रयोजनासाठी शासकीय जमिनीचे वाटप (परिच्छेद क्रमांक ४.२.१०.३)

२.१ दिनांक ७ जानेवारी, २००९ च्या शासन जापनानुसार गट नं. ३२, मौजे गोवर्धन, तालुका/जिल्हा नाशिक येथील ५०,००० चौ.मी. जमीन, रु.७.५३ लाख भोगवटा किंमतीवर वैद्यकीय आणि अभियांत्रिकी महाविद्यालयासाठी भोगवटा हक्काने मुंबई एज्युकेशन ट्रस्ट मंडळाला (MET) देण्यात आली. याआधी नोव्हेंबर, २००३ मध्ये केलेल्या ४१,३०० चौ.मी. (त्याच गट क्र.३२ मध्ये) जमिनीमध्ये वाढ करून रु.१.५५ लाख भोगवटा किंमतीला हे वाटप करण्यात आले.

जिल्हाधिकारी, नाशिक यांच्या अभिलेख्यांच्या चाचणी तपासणीत असे आढळून आले की, प्रारंभी ९१,३०० चौ.मी. जमीन सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या खाणकाम कार्यासाठी (किरकोळ खनिजांचे उत्खनन) राखून ठेवली होती. त्या जमिनीची, मे, २००० मध्ये MET चे विश्वस्तांपैकी एक, श्री. समीर भुजबळ यांनी अभियांत्रिकी व तंत्र महाविद्यालय चालू करण्यासाठी मागणी केली. नोव्हेंबर, २००३ मध्ये प्रारंभी ९१,३०० चौ.मी. जमिनीपैकी ४१,३०० चौ.मी. जमीन खाणकामाऐवजी शिक्षणासाठी रु. १.५५ लाख भोगवटा किंमतीवर MET ला देण्यात आली. त्यानंतर, अभियांत्रिकी आणि तंत्र महाविद्यालयाच्या विस्तारासाठी श्री. समीर भुजबळ यांनी उरलेल्या ५०,००० चौ.मी. जागेसाठी आवेदन सादर केले. जानेवारी, २००९ मध्ये आरक्षण प्रयोजनात बदल करून रु. ७.५३ लाख भोगवटा किंमतीवर ५०,००० चौ.मी. अतिरिक्त जमीन MET ला देऊ केली. R & FD चे अभिलेख तपासले असता असे निदर्शनास आले की,

२१ नोव्हेंबर, २००८ ला वित्त विभागाने, ज्यांच्याकडे फाइल सोपवण्यात आली होती, यापूर्वीच नाशिक जिल्ह्यात ट्रस्टला १.५३ लाख चौ.मी. जमीन दिली असतानाही सवलतीच्या दराने पुन्हा जमीन देण्याची गरज नसतानाही सवलतीच्या दराने पुन्हा जमीन देण्यावर आक्षेप घेतला. तसेच जर जमीन द्यायचीच होती तर साल २००८ च्या बाजार भावाने द्यायला पाहिजे होती. असेही निदर्शनास आले की, महसूल विभागाने वित्त विभागाला कळविले होते की, उच्च आणि तंत्र शिक्षण विभागाच्या धोरणानुसार विनाअनुदानित सोसायटीला सवलतीच्या दराने जमीन देणे म्हणजे सोसायटीला अनावर्ती अनुदान देण्यासारखेच आहे जे अयोग्य आहे. वित्तीय सचिवांनी आक्षेप घेऊन देखील, ४ डिसेंबर २००८ ला वित्तिय मंत्र्यांनी, महसूल विभागाने पूर्वी केल्याप्रमाणे त्याच पद्धतीत सवलतीच्या दराने जमीन देण्याबाबतच्या शिफारशी मान्य केल्या. रु. ९.३९ कोटी पूर्ण बाजारभाव (२००८ च्या सिद्धगणकानुसार) असतानाही MET ला रु. ९.०८ लाखाला जमीन देण्यात आली होती.

पुढील छाननीत असे आढळून आले की, तलाठी, गाव गोवर्धन, तालुका/जिल्हा नाशिक यांनी जिल्हाधिकारी, नाशिक यांना सादर केलेल्या पंचनामा अहवालानुसार (जून, २०११), ९१,३०० चौ.मी. ची संपूर्ण जागा अद्यापही विनावापर पडून आहे.

आम्ही हे प्रकरण निदर्शनास आणून दिल्यानंतर शासनाने (नोव्हेंबर, २०११) मध्ये कळविले की, वाटप केलेल्या जमिनीचा वापर न केल्याबद्दल मुंबई एज्युकेशन विश्वस्त मंडळाला सूचना जारी केली गेली (ऑक्टोबर, २०११). तथापि, आरक्षणातील बदल या मुद्यासंबंधी उत्तरात कोणतेही भाष्य केले नाही.

ज्ञापन :

उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात महसूल विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

२.३ (१) शासनाकडील आदेश क्र./३०/२०००/प्र.क्र./२००८५/ज-६, दिनांक ६ नोव्हेंबर २००३ च्या अनुषंगाने जिल्हाधिकारी यांचे आदेश क्र/मशा/कक्ष/३/१०/३०९/२००४, दिनांक २४ मे २००४ नुसार मौजे-गोवर्धन, ता. जि. नाशिक येथील ग. नं. ३२ क्षेत्र ९ हे. १३ आर पैकी ४ हे. १३ आर जागा मुंबई एज्युकेशन ट्रस्ट या संस्थेस ताब्यात दिलेली होती. तथापी सदर जागेवर संस्थेने केवळ कंपाऊंड केले असून इमारतीचे बांधकाम केलेले नाही. त्यामुळे आदेशातील अट क्र. ६ च्या प्रयोजनासाठी जमीन मंजूर करणेत आली आहे त्याच प्रयोजनासाठी जागेचा वापर करावा तसेच महाराष्ट्र जमीन महसूल (सरकारी जमिनीची विल्हेवाट लावणे) नियम, १९७१ मधील नियम ४१(३) नुसार जमीन ताब्यात मिळालेपासून ३ वर्षांचे आत बांधकाम करावे या अटीचा भंग झालेला आहे.

(२) त्याचप्रमाणे शासनाकडील आदेश क्र/३०/२००८/प्र. क्र. ४८/२००८, दिनांक ७ जानेवारी २००९ च्या अनुषंगाने जिल्हाधिकारी यांचे आदेश क्र/मशा/कक्ष/३/१०/२९१/२००९, दिनांक १८ फेब्रुवारी २००९ नुसार मौजे गोवर्धन, ता. जि. नाशिक येथील ग. नं. ३२, क्षेत्र ९ हे. १३ आर पैकी ५ हे. जागा मुंबई एज्युकेशन ट्रस्ट या संस्थेस दिनांक २० फेब्रुवारी २००९ रोजी ताब्यात दिलेली आहे. मात्र सदर जागेवर संस्थेने केवळ कंपाऊंड केलेले असून इमारतीचे बांधकाम केलेले नाही. त्यामुळे आदेशातील अट क्र. १७ आदेशाच्या दिनांकापासून २ वर्षांचे आत इमारतीचे काम पूर्ण करणे संस्थेस बंधनकारक राहिल या अटीचा भंग झालेला आहे.

उक्त परिच्छेदातील जागेचा वापर मुदतीत न केल्याने झालेल्या शर्तभंगाबबत जिल्हाधिकारी, नाशिक यांनी पत्र क्र/मशा/कक्ष/३/१०/१००१/२०११, दिनांक १७ ऑक्टोबर २०११ व पत्र क्र/मशा/कक्ष/३/१०/२७१/२०१२, दिनांक २ एप्रिल २०१२ अन्वये यांनी नोटीस दिली असून संस्थेने सदर नोटीशीस दिनांक २० एप्रिल २०१२ रोजी संस्थेने खुलासा दिला असून त्यातील नमूद बाबी संक्षिप्तपणे खालील प्रमाणे आहे :—

(१) शासनाकडील आदेशानुसार आमच्या संस्थेस जागा मिळाली आहे. ही बाब मान्य आहे.

(२) संस्थेने दिनांक २४ मे २००४ नुसार प्रथम ताब्यात मिळालेल्या ४.१३ हे. आर जागेस कंपाऊंड केले असून कोणत्याही आदेशाचा भंग केलेला नाही.

(३) संस्थेने दिनांक १८ फेब्रुवारी २००९ रोजीच्या आदेशानुसार ताब्यात मिळालेले ५ हे. बाबत शासनाचे दिलेल्या जागेवर प्रत्यक्षात श्रीमती गंगुबई आबाजी पाडेकर यांचे अतिक्रमण असल्याने जागेचा प्रत्यक्ष कब्जा संस्थेस मिळालेला नाही. सदर महिला श्रीमती गंगुबई आबाजी पाडेकर यांनी संस्थेस जागा मिळाल्याचा आदेशानंतर जमिनीबाबत दिवाणी न्यायालयात रे.मु.नं. २३०/२००९ दाखल केला सदर दावा चालू असल्याने संस्थेस सदर जागेवर मुदतीत काम सुरू करता आले नाही. सदर वादीने संस्थेशी तडजोड करून दावा काढून घेतला आहे. सदर जागेचा ताब २०११ साली मिळालेनंतर आम्ही सदर जागेत वॉचमन शेड व वृक्षरोपण केले असून शर्तीचा भंग झालेला नाही.

(४) जिल्हाधिकारी यांचेकडील आदेशात अट क्र. १७ नुसार २ वर्षात बांधकाम करावे अशी अट घातलेली आहे. मात्र महाराष्ट्र जमीन महसूल सरकारी जमिनीची विल्हेवाट लावणे नियम, १९७१ मधील नियम ४१ (३) नुसार जमीन मिळालेपासून ३ वर्षांचे आत बांधकाम करावे असे नमूद आहे. प्रस्तुत प्रकरणात जरी जागा वितरणाचा आदेश दिनांक १८ फेब्रुवारी २००९ रोजी झाला असता तरीही दिवाणी दाव्यामुळे प्रत्यक्ष कब्जा मिळणेस उशीर झाला आहे. त्यामुळे दिनांक १८ फेब्रुवारी २००९ पासून २ वर्षांची मुदत धरता येणार नाही. तसेच मुदत नियमानुसार ३ वर्षांची असल्याने सदर मुदत वाढवून देणे आवश्यक आहे.

(५) नोटीस दिनांक १७ ऑक्टोबर २०११ व नोटीस दिनांक २ एप्रिल २०१२ या नियम ४१(३) नुसार ३ वर्षांची मुदत संपलेली नसताना दिलेल्या बेकायदेशीर आहेत. संस्थेने शैक्षणिक उद्देशाने जागा घेतलेली असून परवानगी व आवश्यकतेनुसार संस्थेने उत्पादन, खर्च इ. बाबींचा ताळमेळ घेऊन बांधकाम करणे आवश्यक आहे.

(६) तरी वरील बाबींचा विचार करून नोटीस रद्द करून बांधकाम करणेबाबत मुदतवाढ मिळावी असा खुलासा संस्थेने सादर केलेला आहे.

मुंबई एज्युकेशन ट्रस्ट या संस्थेस मौजे गोवर्धन, ता.जि. नाशिक येथील ग. नं. ३२, क्षेत्र ९ हे. १३ आर ही जागा देणेबाबत स्पष्ट करण्यात येते की, महाराष्ट्र जमीन महसूल (शासकीय जमिनीचे विल्हेवाट लावणे) नियम, १९७१ चे नियम ४१(३) अन्वये संस्थेने ३ वर्षांचे आत बांधकाम न केल्यास सदरची जमीन सरकार जमा करण्यात येईल अशी तरतूद आहे.

इंग्रजी शासन निर्णय, दिनांक २१ नोव्हेंबर १९५७ च्या Point ४ मध्ये पुढीलप्रमाणे नमूद करण्यात आलेले आहे. **The Collector Should extend the period for constructing building and condone breach of building conditions with reference to the following principles :**

(A) Where it is established that building could not be completed within the stipulated period for reason beyond the control of the grantee such as natural calamities, seasonal peculiarities, delays, in supply of building materials due to operation of control orders or allotment of wagons etc. or litigation, the building period may be extended by not more than 2 years on charging premium equal to twice the non-agricultural assessment payable in respect of plot the time of its grant.

या तरतुदीच्या अनुषंगाने प्रकरण शासनास सादर करण्यात येत आहे.

शैक्षणिक प्रयोजनासाठी शासकीय जमिनीचे वाटप (परिच्छेद क्रमांक ४.२.१०.४)

२.४ जिल्हाधिकारी, पुणे यांच्या १८ नोव्हेंबर २००८ च्या आदेशानुसार सर्वे नं. ९४/१A/१, मौजे येरवडा येथील पाच एकर म्हणजेच २०,००० चौ.मी. जमीन मराठी-इंग्लिश माध्यम शाळा चालविण्यासाठी ज्ञानेश्वरी शैक्षणिक विश्वस्त मंडळ, मुंबई (१० सप्टेंबर, २००७ च्या त्यांच्या आवेदन पत्राला प्रतिसाद म्हणून) यांना देऊ केली होती. विश्वस्त मंडळाने रु.१.५ लाख अदा केले होते जे १ फेब्रुवारी, १९७६ ला असणाऱ्या जमिनीच्या किंमतीच्या २५ टक्के होते.

जिल्हाधिकारी, पुणे ह्यांचेकडील अभिलेखाची चाचणी तपासणी करतेवेळी असे लक्षात आले की, २०,००० चौ.मी.ची जमीन शासनाच्या महाराष्ट्र मेन्टल हेल्थ संस्थेच्या ५०५०० चौ.मी.चाच सन १९९४ पासून भाग असून शासनाकडून निधी उपलब्ध होऊ न शकल्यामुळे त्यावर बांधकाम करण्यास सुरुवात झाली नाही. जिल्हाधिकारी, पुणे ह्यांचे आदेश दिनांक २७ सप्टेंबर २००७ नुसार शर्तीचा भंग झाल्यामुळे ही जमीन परत घेऊन त्याची न्यासाला सवलतीच्या दराने पुनःवाटणी करण्यात आली. ह्या जागेचे २००७ साली बाजार मूल्य रु. ११ कोटी होते. तलाठ्यांच्या पंचनामा अहवालात असे दिसून आले की २७ महिन्यांनंतर सुद्धा शाळा सुरू करण्यासाठी बांधकामाच्या कार्यास सुरुवात झाली नव्हती. विभागाने न्यासाकडून जमीन परत मिळविण्यासाठी कुठलीही कारवाई सुरू केली नव्हती.

हे प्रकरण आम्ही दाखवून दिल्यानंतर, जिल्हाधिकारी पुणे ह्यांनी असे सांगितले की ह्या प्रकरणाचे परिनिरीक्षण करून अंतिम उत्तर पर्याप्त वेळात देण्यात येईल.

ज्ञापन :

२.५ उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात महसूल विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

मौ. येरवडा, ता.पुणे शहर येथील स. नं. ९४/१अ/१ पैकी ५ एकर जागा सदर संस्थेस मराठी व इंग्रजी माध्यमाच्या शाळा या प्रयोजनासाठी शासनाने दिनांक ५ जुलै २००८ च्या ज्ञापनान्वये विशिष्ट अटी व शर्तीवर मंजूर करण्याचे आदेश निर्गमित केले आहेत. त्यानुसार जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी दिनांक १८ नोव्हेंबर २००८ रोजी संस्थेस जागा प्रदान करण्याबाबतचे आदेश दिले आहेत व दिनांक ११ डिसेंबर २००८ रोजी संस्थेस ताबा देणेत आला आहे.

सदर संस्थेने मुदतवाढ मिळण्यासाठी शासनाकडे अर्ज केला होता. सदरचा अर्ज जिल्हाधिकारी, पुणे यांचेकडे पाठविण्यात आला होता. कारण संस्थेने शिक्षण खात्याकडे दिनांक १७ मे २००८ रोजी शाळा सुरू करण्यासाठी मागितलेली परवानगी मिळालेली नव्हती. त्यानुषंगाने जिल्हाधिकारी, पुणे व विभागीय आयुक्त, पुणे यांनी दोन वर्षांत बांधकाम करण्याची अट शिथिल करून संस्थेस बांधकाम करण्यास मुदतवाढ देण्याबाबत शासनास प्रस्ताव सादर केला होता. सदर प्रस्तावामध्ये काही त्रुटी असल्यामुळे शासनाने दिनांक ५ फेब्रुवारी २०१४ च्या पत्रान्वये काही मुद्द्यांबाबत माहिती मागविली होती. सदरची माहिती जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी विभागीय आयुक्त, पुणे यांना सादर केली आहे. विभागीय आयुक्तांकडून शासनास प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर प्रचलित नियमानुसार संस्थेच्या मागणीवर विचार करून योग्य तो निर्णय घेण्यात येईल.

ज्यामध्ये अटीचा भंग झाला आहे अशा शासकीय जमिनीचे पुनर्ग्रहण न होणे (परिच्छेद क्रमांक ४.२.१३)

MLR (शासकीय जमिनीचे वाटप) नियम, १९७१ आणि दिनांक ८ फेब्रुवारी १९८३ च्या परिपत्रकातील तरतुदीनुसार शैक्षणिक संस्था, धर्मदाय विश्वस्त संस्था, गृहनिर्माण संस्था, रुग्णालय, खेळाची मैदाने, जिमखाना, धार्मिक संस्था इत्यादींना भोगवटा हक्काने/भाडेपट्टीने सवलतीच्या दराने/महसूल मुक्त पद्धतीने जमिनीचे वाटप करण्याचे अधिकार शासनाला दिलेले आहेत. तथापि, महसूल अधिकाऱ्यांची भांडवली खर्चाची २५ टक्के रक्कम ही बांधकामासाठी ताबडतोब उपलब्ध होईल आणि उर्वरीत ७५ टक्के रक्कम ही पुढील दोन वर्षांत उपलब्ध होईल याबाबत समाधान/खात्री करून घ्यावी म्हणजे जमीन वाटप केलेल्या तारखेपासून दोन वर्षांच्या कालावधीत संस्थेच्या वास्तविक कामाची सुरुवात होईल. अनिवार्य अटी आणि शर्तीनुसार वाटप केलेल्या तारखेपासून दिलेल्या कार्यासाठी दोन वर्षांत वापरली गेली नाही तर शासनास ही जमीन परत घेता येईल.

जिल्हाधिकारी नाशिक, पुणे आणि ठाणे ह्यांचेकडील जमीन वाटपांच्या फाइलींच्या चाचणी दरम्यान आम्हाला असे आढळून आले की, तलाठ्यांनी अनुक्रमे जिल्हाधिकाऱ्यांना ऑक्टोबर, २०१० ते जून, २०११ मध्ये सादर केलेल्या अहवालानुसार ११ प्रकरणात, ३,३१,२७३ चौ.मी. जमीन जी गृहनिर्माण, शिक्षण, उद्यान, तरणतलाव इत्यादींसाठी "महसूल मुक्त" किंवा सवलतीच्या दरावर फेब्रुवारी, १९५७ ते ऑक्टोबर, २००५ च्या दरम्यान वाटप केली होती, ती पाच वर्षे ते ५४ वर्षांपर्यंत वेगवेगळ्या कालावधीसाठी वापरण्यात आली नाही व निरुपयोगी पडून राहिली.

ही प्रकरणे आम्ही निदर्शनास आणून दिल्यानंतर जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी असे सांगितले की विस्तृत परिनिरीक्षणानंतर अनुपालन सादर केले जाईल (सात प्रकरण), जिल्हाधिकारी, ठाणे, ह्यांनी जून, २०१० ला शासनाकडे प्रकरण निर्दिष्ट केले आहे (एक प्रकरण). शासनाने (नोव्हेंबर, २०११) मध्ये कळविले की या जागेचा वापर न केल्याबद्दल जिल्हाधिकारी नाशिक यांनी तीन प्रकरणात सूचना जारी केल्या (जुलै, सप्टेंबर आणि ऑक्टोबर २०११).

वस्तुस्थिती अशी आहे की जरी ह्या वाटप केलेल्या जमिनी भोगवटादारांनी पाच ते ५४ वर्षांपर्यंत उपयोगात आणल्या नाहीत तरी ही विभागाने अनुवर्ती कारवाई न केल्यामुळे शासनाने अजूनही जमिनी परत घेतल्या नाहीत. ह्या जमिनीचे आजचे बजारमुल्य सरासरी रु. ९३.४६ कोटी आहे.

ज्ञापन :

२.६ उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात महसूल विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

नाशिक जिल्ह्यातील तीन प्रकरणांची सद्यःस्थिती खालीलप्रमाणे :—

(१) महात्मा गांधी विद्यामंदिर मालेगांव यांना देण्यात आलेली मौजे सोयगांव, ता. मालेगांव येथील ग.नं. ५ क्षेत्र ०.२७ आर व मालेगांव कॅम्प येथील स. नं. ४८ क्षेत्र ०.८१ आर असे एकूण क्षेत्र १०८००.०० चौ.मी. ही जमीन बगीचा व स्विर्मींगपुल या प्रयोजनासाठी शासनाकडील आदेश क्र. मुंबई/सरकार/(रे.डी) कडील ठराव नं. LRF-२६५६/१३४७१५, दिनांक १३ नोव्हेंबर १९५६ अन्वये देण्यात आलेली जागा वापर न केल्याने जिल्हाधिकारी, नाशिक यांचेकडील आदेश क्र. मशा/कक्ष/३/१०/७०६/२०११, दिनांक ७ ऑक्टोबर २०११ नुसार सरकार जमा करण्यात आली असून त्याचा अहवाल पत्र क्र. मशा/कक्ष/३/१०/१००४/२०११, दिनांक १७ ऑक्टोबर २०११ अन्वये सादर करण्यात आला आहे.

(२) चेअरमन, द स्कुल बोर्ड, नाशिक यांना शेतकरी शाळेसाठी नाममात्र भाडेतत्वावर ५ वर्षे कराराने मौजे मोहाडी, ता. दिंडोरी येथील जमीन ग. नं. १२८६ क्षेत्र २ हे. ४० आर जमीन जिल्हाधिकारी, नाशिक यांचेकडील हुकुम नं. आरएमसीडब्ल्यूएस/२६०५, दिनांक ३० सप्टेंबर १९५८ अन्वये वाटप केलेबाबत इतर हक्क सदरी नोंदीवरून दिसून येते. सद्यःस्थितीत सदर गटात जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा क्र. २ मोहाडी यांचे क्षेत्र असल्याचे दिसते. स्थानिक पंचनाम्यानुसार सन १९६३ पूर्वी जिल्हा पातळीवर स्कुल बोर्ड नावांची संस्था अस्तित्वात होती. तथापी, जिल्हा परिषदांच्या स्थापनेनंतर स्कुल बोर्डांचे जिल्हा परिषद शिक्षण विभागात विलीनीकरण करण्यात आले.

त्यानुसार शेतकी शाळेचे नाव बदलून जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा असे ठेवण्यात आले. यावरून मौजे मोहाडी येथील ग. नं. १२८६ चे ७/१२ उतान्यावरून इतर अधिकार सदरात दाखल असल्याने शेन्याचे शेतकी शाळा व प्रत्यक्ष ग. नं. १२८६ च्या क्षेत्रात अस्तित्वात असलेली जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा क्र. २ ही एकच शाळा आहे. असे दिनांक ११ एप्रिल २०१२ रोजीच्या पंचनामा व प्रत्यक्ष भेटीत आढळून आली आहे. सबब उक्त क्षेत्राचे वापर हा शासकीय विभागामार्फत करण्यात येत असल्याने सदर परिच्छेद वगळणेबाबत या कार्यालयाचे पत्र क्र. मशा/कक्ष/३/१०/३०५/२०१२, दिनांक १६ एप्रिल २०१२ अन्वये महालेखापाल मुंबई यांना सादर करण्यात आला आहे. सदर अहवालाची प्रत मा. कार्यासन अधिकारी, महसूल व वन विभाग ज-६ यांना माहितीस्तव सादर करण्यात आली आहे.

(३) कर्मवीर काकासाहेब एज्युकेशन सोसायटी नाशिक या संस्थेस मा. जिल्हाधिकारी यांचेकडील आदेश क्र. मशा/कक्ष/३/१०/३८३३/८७ सीआर, दिनांक १४ जुलै १९८७ अन्वये मौजे कसबे सुकेणे, ता. निफाड येथील ग. नं. ५७६/१, ८२५/१ व ८८८/१ एकूण क्षेत्र १५ हे. ४५ आर ही जमीन वाटप करण्यात आलेली होती. सदर जमीन विनावापर पडून असल्याने शर्त भंग झाल्याबाबतचा अहवाल जिल्हाधिकारी, नाशिक यांचेकडील पत्र क्र. मशा/कक्ष/३/१०/७१८/२०१२, दिनांक १० सप्टेंबर २०१२ अन्वये शासनास सादर करण्यात आलेला होता. तथापि, शासन पत्र क्र. जमीन-३०/२०१२ प्र. क्र. ७१/ज-६, महसूल व वन विभाग, दिनांक १५ मे २०१३ अन्वये संस्थेने नमूद केलेल्या अडचणी विचारात घेता जागेच्या मंजूर प्रयोजनाच्या वापरात बदलास अनुमती दिलेली असल्याने संस्थेविरुद्ध शर्त भंग कार्यवाही करण्याचा प्रश्न उद्भवत नाही.

२.७ पुणे जिल्ह्यातील प्रकरणाची सद्यःस्थिती खालीलप्रमाणे आहे

भारती विद्यापीठ :

शासन ज्ञापन दिनांक २४ ऑगस्ट २००४ अन्वये मौजे लोहगांव, ता. हवेली येथील स.नं. ३५ मधील २०,००० चौ.मी जमीन संस्थेस मंजूर करण्यात आली होती व जमिनीचा ताब दिनांक १० नोव्हेंबर २००४ रोजी देण्यात आला.

स. नं. ३५ मधील विविध संस्थांना जागा प्रदान करण्यात आली असल्याने शासनाने मंजूर केलेल्या क्षेत्राएवढे क्षेत्र संस्थेस वाटपास उपलब्ध नव्हते. त्यासाठी सहायक संचालक, नगररचना, पुणे यांच्या दिनांक १८ एप्रिल २००६ च्या अहवालानुसार सुधारित रेखांकनाची शिफारस करण्यात आली. या रेखांकनानुसार दिनांक १२ जून २००६ रोजी १९,२०० चौ.मी. क्षेत्र संस्थेस प्रदान करण्याबाबत आदेश निर्गमित करण्यात आलेले आहेत.

सदर संस्थेने विहित वेळेत बांधकाम केले नाही म्हणून जिल्हाधिकारी, पुणे कार्यालयाने दिनांक २६ मार्च २०१२ रोजी संस्थेस नोटीस दिली. सदर नोटीशीस अनुसरून संस्थेने केलेला खुलासा लक्षात घेऊन जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी विभागीय आयुक्त, पुणे यांचेमार्फत शासन स्तरावर मुदतवाढ देण्याबाबतचा प्रस्ताव सादर केला.

जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी सादर केलेल्या प्रस्तावावर कार्यवाही करून शासनाने दिनांक २ नोव्हेंबर २०१२ रोजीच्या आदेशानुसार सदर संस्थेस दोन वर्षांची मुदतवाढ दिली आहे. त्यानंतर जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी संस्थेस बांधकाम परवानगी सुद्धा दिली आहे. मुदतवाढ मिळाल्यानंतर संस्थेने बांधकामास सुरुवात केली आहे. त्यामुळे महालेखापालांनी उपस्थित केलेला सदर परिच्छेद वगळण्यात यावा.

२.८ डिफेन्स पर्सोनेल को-ऑपरेटिव्ह हाऊसिंग सोसायटी :

सदर संस्थेस स. नं. ३५ मधील १८,६०० चौ.मी. क्षेत्र दिनांक २४ जानेवारी २००३ रोजी शासन निर्णय दिनांक ९ जुलै १९९९ मधील तरतुदीनुसार तसेच सरकारी जमिनीची विल्हेवाट लावणे नियम, १९७१ च्या नियम २७ नुसार जुळी-घरे बांधण्यासाठी कब्जे हक्काने मंजूर करण्यात आली आहे. संस्थेने जागेचा वापर केला नाही म्हणून दिनांक १५ डिसेंबर २०११ रोजी संस्थेस नोटीस देण्यात आली होती. या नोटीशीच्या अनुषंगाने संस्थेचा खुलासा अप्राप्त आहे. जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी सदर मिळकतीचा विहित वेळेत वापर केला नाही म्हणून विभागीय आयुक्तांमार्फत शासनास दिनांक १७ नोव्हेंबर २०१२ रोजी अहवाल सादर केलेला आहे. सदर अहवाल तपासून प्रचलित नियमानुसार पुढील आवश्यक ती कार्यवाही करण्यात येत आहे.

२.९ त्रिमुर्ती आदिवासी गृहरचना संस्था :

सदर संस्थेस मौजे दिधी, ता. हवेली येथील स. नं. ६६ मधील ४६९१ चौ.मी. जमीन शासनाने दिनांक १६ एप्रिल २००१ च्या आदेशाने प्रदान केली आहे. सदर संस्थेने जागेचा वापर केला नाही म्हणून जिल्हाधिकारी कार्यालयाने दिनांक २६ मार्च २०१२ रोजी संस्थेस नोटीस दिली होती. सदर नोटीशीस उत्तर देताना संस्थेने असे म्हणणे मांडले आहे की, सदरची जमीन पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिका क्षेत्रातील असून बांधकाम करण्यास महानगरपालिकेची परवानगी आवश्यक आहे. संस्थेस देण्यात आलेले क्षेत्र आरक्षण क्र. ६६ (इ-पी-४४) अन्वये दुर्बल घटकासाठी आरक्षित आहे. त्यामुळे संस्थेस बांधकामास मंजुरी मिळालेली नाही. संस्थेचा बांधकाम आराखडा मंजूर होत नाही म्हणून संस्थेने नगरविकास विभागात अपील केले होते. परंतु, मा. मुख्यमंत्री महोदयांनी विकास योजना मंजूर करताना संस्थेच्या विनंतीचा विचार करण्यात यावा असे आदेश दिलेले आहेत. सदर प्रकरणी कायदेशीर अडचणीमुळे संस्थेने बांधकाम केले नसल्याचे दिसते. सदरची वस्तुस्थिती पहाता, प्रस्तुत प्रकरणी संस्थेने शर्तभंग केला असल्याचे दिसून येत नाही. यास्तव सदरचा परिच्छेद वगळण्यात यावा.

२.१० कन्नड संघ, पुणे :

सदर संस्थेस विविध शैक्षणिक प्रयोजनासाठी ८ एकर क्षेत्र सरकारी जमिनीची विल्हेवाट लावणे नियम, १९७१ मधील नियम ५ व ६ अन्वये शासन आदेशाने प्रदान करण्यात आलेले आहे व २ एकर क्षेत्र १५ वर्षांच्या कालावधीसाठी क्रिडांगणासाठी नाममात्र भाडेपट्ट्याने शासन ज्ञापन दिनांक २४ ऑगस्ट २००४ अन्वये मंजूर केले आहे. त्यानुसार जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी दिनांक ३ ऑक्टोबर २००४ च्या आदेशान्वये विशिष्ट अटी व शर्तीवर संस्थेस जागा प्रदान केली आहे. सदर संस्थेने विहित कालावधीत जागेचा वापर केला नाही म्हणून जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी दिनांक २६ मार्च २०१२ च्या आदेशान्वये संस्थेस नोटीस दिली होती. त्यानुषंगाने संस्थेने दिनांक ११ एप्रिल २०१२ च्या पत्राने जिल्हाधिकारी, पुणे यांचेकडे खुलासा सादर केला आहे. संस्थेने केलेला खुलासा लक्षात घेऊन जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी विभागीय आयुक्त, पुणे यांचेमार्फत शासनास अहवाल सादर केला आहे. सदर अहवालातील नमूद केलेले मुद्दे विचारात घेऊन शासनाने दिनांक ७ मे २०१४ च्या आदेशाने सदर संस्थेस बांधकाम करण्यास २ वर्षांची मुदतवाढ दिली आहे. त्यानुसार संस्थेने जिल्हाधिकारी यांचेकडे दंडाची रक्कम भरून मुदतवाढ घेतलेली आहे. त्यामुळे सदरचा परिच्छेद वगळण्यात यावा.

२.११ डिस्ट्रीक्ट जज्ज सोसायटी :

सदरच्या परिच्छेदाबाबत जिल्हाधिकारी कार्यालयातील अभिलेख पाहता फेरफार क्र. ११२७ दिनांक १८ डिसेंबर १९६५ व ७/१२ उताऱ्यानुसार सदरच्या जागेचा ताब डिस्ट्रीक्ट जज्ज सा., पुणे यांचेतर्फे नाझर सो. डिस्ट्रीक्ट कोर्ट, पुणे यांना स.नं. १८/अ पै मधील ८ एकर क्षेत्राचा ताब दिनांक २१ जुलै १९६५ रोजी दिला असल्याचे दिसून येते. सदर परिच्छेदाबाबत जिल्हाधिकारी, पुणे, जिल्हा न्यायाधिश, जिल्हा न्यायालय, पुणे यांच्याशी संपर्क साधून प्रचलित नियमानुसार पुढील आवश्यक ती कार्यवाही करण्यात येईल.

२.१२ पुणे इंटरनॅशनल मॅरेथॉन ट्रस्ट :

सदर संस्थेस शासनाच्या दिनांक १ मार्च २००३ च्या आदेशाने मौजे धायरी, ता. हवेली येथील स. नं. ४९/अ १ मधील १ हे. ५६ आर व स. नं. ५० मधील ७९ आर अशी एकूण २ हे. ३७ आर जमीन ३० वर्षांच्या भाडेपट्ट्याने रु. १ नाममात्र दराने प्रदान केली होती. स. नं. ५० मधील जागा दशक्रिया विधी व इतर धार्मिक कारणासाठी ग्रामस्थांकडून वापरली जात असल्यामुळे सदरच्या ७९ आर जागेचा ताब संस्थेस देण्यात आलेला एचबी २०१—४अ

नाही. संस्थेकडून जागेचा वापर खेळाडूंचे प्रशिक्षण केंद्र व वृद्धाश्रमासाठी होत नसल्यामुळे सदर संस्थेस जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी दिनांक २६ मार्च २०१२ रोजी नोटीस दिली होती. सदर नोटीशीस संस्थेने दिलेले उत्तर विचारात घेऊन जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी शासनास वस्तुस्थिती सादर करण्याकरिता विभागीय आयुक्त, पुणे यांचेकडे अहवाल सादर केला आहे. विभागीय आयुक्त यांच्याकडून अहवाल प्राप्त होताच प्रचलित नियमानुसार पुढील कार्यवाही करण्यात येईल.

२.१३ भारत दलित सेवा संघ :

सदर संस्थेस मौ. हिंगणे बुद्रुक, ता. हवेली, जि. पुणे येथील स. नं. १८ मधील ९७५५ चौ.मी. जागा मुर्लीचे वस्तीगृह व शाळेच्या इमारतीकरीता महसूलमुक्त व सारामाफीने शासनाच्या दिनांक २६ एप्रिल १९६१ च्या आदेशान्वये मंजूर केली आहे. सदर संस्थेने मंजूर प्रयोजनासाठी जागेचा वापर न केल्यामुळे जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी संस्थेस दिनांक २६ मार्च २०१२ रोजी नोटीस दिली होती. परंतु संस्थेकडून खुलासा प्राप्त झालेला नाही. संस्थेचा खुलासा प्राप्त झालेला नसल्यामुळे जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी विभागीय आयुक्त, पुणे यांना दिनांक १५ जून २०१२ रोजी अहवाल सादर केला आहे. सदर अहवालातील त्रुटीबाबत विभागीय आयुक्त, पुणे यांनी कळविल्यानुसार, जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी त्रुटी पूर्तता अहवाल सादर केला आहे. त्यानंतर शासनाने दिनांक ५ फेब्रुवारी २०१४ अन्वये काही त्रुटी काढून त्रुटी पूर्तता अहवाल सादर करण्यास कळविलेले आहे. त्रुटी पूर्तता अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर प्रचलित नियमानुसार आवश्यक ती कार्यवाही करण्यात येईल.

२.१४ ठाणे जिल्ह्यातील प्रकरणाची सद्यःस्थिती खालीलप्रमाणे आहे

जमीन मंजूरी आदेश दिनांक ७ ऑगस्ट १९९३ नुसार डिफेन्स सिव्हीलीयन को.ऑप.हौसिंग सोसायटी, ठाणे यांना निवासी प्रयोजनसाठी वाटप झालेल्या मौ.कोलशेत, जि.ठाणे येथील खुल्या गावठाणातील ५८७० चौ.मी. या जमिनीवर दोन वर्षांचे आत बांधकाम करणे आवश्यक होते. मात्र संस्थेने जागेवर अद्याप बांधकाम न केल्याने शर्तभंग झाला असून त्या अनुषंगाने संस्थेस बांधकामास मुदतवाढ मिळण्याबाबत व शर्तभंग नियमित करण्याबाबत संस्थेने केलेल्या विनंतीच्या अनुषंगाने दिनांक २९ सप्टेंबर २०११ रोजी मा.मंत्री (महसूल) महोदयांनी संस्थेस सुनावणी घेवून प्रकरण निर्णयार्थ बंद करण्यात आले. सदर प्रकरणात मा.मंत्री महोदयांनी दिनांक १० एप्रिल २०१३ रोजी आदेश पारित केले आहेत. सदर आदेशान्वये मा.मंत्री महोदयांनी, प्रश्नाधीन जागेवर सहकारी गृहनिर्माण संस्थेचे बांधकाम पूर्ण करण्यास संस्थेला दिनांक २५ मे २००७ च्या शासन निर्णयातील जोडपत्र ब मधील परिच्छेद क्र. ६(अ) मधील तरतुदीनुसार भूखंड मंजूरीचे वेळी देय असलेल्या अकृषिक आकारणीच्या दुप्पट इतके अधिमूल्य वसूल करून बांधकाम पूर्ण करण्यासाठी दिनांक ८ डिसेंबर १९९५ ते २९ नोव्हेंबर २०१३ या कालावधीसाठी प्रत्येक २ वर्षांच्या टप्प्यासाठी बांधकामास मुदतवाढ देण्याबाबतचे निर्देश दिले आहेत.

मा. मंत्री (महसूल) यांचे दिनांक १० एप्रिल २०१३ च्या आदेशानुसार प्रस्तूत प्रकरणी संबंधित सोसायटीस बांधकाम मुदतवाढ देण्यात आली असल्याने, **परिच्छेद क्र. ४.२.१३ मधील** डिफेन्स सिव्हीलीयन को-ऑप हौसिंग सोसायटी, ठाणेबाबतचा आक्षेप वगळण्याची विनंती करण्यात येत आहे.

२.१५ पुर्नविकासाच्या अधिकारांचे अनियमित वाटप (परिच्छेद क्रमांक ४.२.१४)

MLR संहिता (MLR Code), १९६६ च्या विभाग ३८ अनुसार, एखाद्या व्यक्तीला, नियमानुसार ठरविलेल्या ठराविक काळासाठी, ठराविक कारणासाठी आणि ठराविक अटींवर भाडेपट्टीने जमीन प्रदान करण्याचे अधिकार जिल्हाधिकाऱ्यांना आहेत आणि कुठल्याही प्रकरणात निश्चित केलेल्या कालावधीसाठी, उद्देशासाठी आणि अटींच्या अधीन राहूनच जमीन घेतली जावी. विभाग ३८ च्या खाली टीप दोन नुसार शासनाला भाडेपट्ट्याचा कालावधी समाप्त झाल्यावर जमिनी परत घेण्याचे हक्क आहेत.

भायखळा विभागातील सर्वे क्र. १९६० (भाग) असलेली ७८३६.१८ चौ.मी. ची जमीन मे. सिमप्लेक्स मिल्स कंपनी लिमिटेड ला २६ ऑगस्ट १९८४ रोजी, २२ एप्रिल १९८४ पासून रु. ४८.१३ या भाडेपट्टीनुसार ९९ वर्षांसाठी भाड्याने दिली होती. २२ एप्रिल १९८३ रोजी भाडेपट्टीचा कालावधी संपुष्टात आला होता. शासनाने ती जमीन अद्यापपर्यंत परत घेतली नाही. मध्यंतरी, मिल बंद होती आणि पट्टेदाराने बहुमजली निवासी इमारत बांधण्याच्या हेतूने या जागेचे पुनःविकास करावयाचे ठरविले. त्याप्रमाणे ऑक्टोबर, २००४ मध्ये पट्टेदाराने BMC कडून विकास आराखडा मंजूर करून घेतला आणि जिल्हाधिकाऱ्यांची पूर्व परवानगी न घेता कामाला सुरुवात केली. जिल्हाधिकाऱ्यांनी २६ एप्रिल २००६ ला निवासी इमारत बांधण्यासाठी “ना हरकत प्रमाणपत्र” ह्या शर्तीवर दिले की शासन पातळीवर ठरवले गेलेल्या भाडेपट्ट्याच्या धोरणानुसार भाडेपट्टीचे दर नियमित केले जातील. महसूल आणि वन खात्याने २९ मे २००९ ला पट्टेदाराला पुनर्विकासाच्या अधिकारासाठी कार्यांतर मंजुरी ह्या शर्तीवर दिली की पट्टेदार जमिनीच्या बाजारभावाच्या १० टक्के दराप्रमाणे तात्पुरत्या मूल्यांकनाचा भरणा करेल आणि औद्योगिक वापराचे निवासी वापरात रूपांतर केल्याने जो पर्यंत भाड्याने दिलेल्या जमिनीच्या पुनर्विकासाचे अधिकार देण्याबाबत धोरण ठरवले जात नाही, तो पर्यंत बाजारभावाच्या तीन टक्के दराने रूपांतरण कराचा भरणा करेल.

ही वस्तुस्थिती राहते की, MLR संहिता च्या तरतूदी प्रमाणे जमिनी परत घेण्याऐवजी भाडेपट्टी नुतनीकरण केली नसताना सुद्धा कंपनीला पुनर्विकासाचे अधिकार दिले होते.

जिल्हाधिकारी, मुंबई शहराच्या कार्यालयातील दुसऱ्या प्रकरणात आमच्या असे लक्षात आले की माझगांव विभागातील सर्व्हे क्र. ७/१३८ चे १,००४.१८ चौ.मी. ची जमीन श्री.आनंदराव विनायक यांना २० मार्च, १८९५ ला, ज्याचा भाडेपट्ट्याचा कालावधी १ ऑक्टोबर, १८९३ पासून ९९ वर्षांसाठी होती. भाडेपट्टी तत्वावर नियत वाटप केली होती. हीच जमीन भाडेपट्टी तत्वावर पट्टेदाराकडून पाठोपाठ तीन वेळा व शेवटी २६ जुलै, १९९२ ला जखुभाई लालजी दाल मील्स कं.लि. ला दिली गेली. १ ऑक्टोबर, १९९२ ला भाडेपट्टीचा कालावधी संपुष्टात आला होता. तरीही, जिल्हाधिकारी, मुंबई शहराकडून भाडेपट्टीचा कालावधी संपुष्टात आल्यामुळे जमीन परत घेण्याऐवजी (भाडेपट्टीची नूतनीकरण केले नव्हते म्हणून) त्या जमीनीच्या पुनर्विकासासाठी शासन निर्णयास अनुलक्षून जुलै, २००८ रोजी मान्यता दिली.

आम्ही ही प्रकरणे लक्षात आणून दिल्यानंतर, जिल्हाधिकारी, मुंबई शहर यांनी असे नमूद केले की, शासनाच्या आदेशानुसारच पुनर्विकासासाठी परवानगी दिली गेली होती कारण भाडेपट्टीचे नूतनीकरण करण्याचे धोरण पक्के केले गेले नव्हते.

जिल्हाधिकाऱ्यांनी नमूद केलेले कारण स्वीकार्य नाही कारण ह्या प्रकरणात कालावधी संपुष्टात येऊन १८ ते २७ वर्ष होऊन सुद्धा भाडेपट्टीच्या कराराचे नूतनीकरण केले गेले नाही किंवा शासनाकडून जमीनीही परत घेतल्या गेल्या नाहीत आणि ह्या जमिनी अनियमितपणे व भाडेपट्टीचे वाढलेले दर न भरता पट्टेदाराकडेच राहिल्या.

ज्ञापन :

२.१६ उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात महसूल विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

महालेखाकार यांनी नमूद केलेले महाराष्ट्र जमिन महसूल अधिनियम, १९६६ मधील कलम ३८ हे मुंबई शहर जिल्ह्यास लागू नाही. मुंबई शहरातील लागू असलेले कलम २९५ आहे. सदर कलमाचे तरतूदी अन्वये “जिल्हाधिकाऱ्यांनी राज्यशासनाची मंजूरी घेऊन त्यास योग्य वाटेल अशा रितीने व अशा शर्तीस अधीन राहून राज्यशासनामध्ये विहित असलेल्या कोणत्याही जमिनीचा किंवा किनाऱ्यालगतच्या प्रदेशाचा विनियोग करणे कायदेशीर असेल आणि अशा रितीने विनियोग करण्यात आलेली जमीन केवळ अशा विहित केलेल्या रितीने व मुदतीसाठी व अशा शर्तीस राहून धारण करण्यात येईल.”

मा.महालेखाकार यांनी त्यांचे आक्षेपामध्ये असे नमूद केली आहे की, भूकर क्र.१९६० (भाग) भायखळा विभाग या मिळकतीतील भाडेपट्ट्यांतील ७८३६.१८ चौ.मी. क्षेत्र दिनांक २२/०४/१८८४ पासून ९९ वर्षांचे कालावधीसाठी वार्षिक रुपये ४८.८१ पैसे या भाडेदराने भाडेपट्ट्याने दिली होती. सदरचा भाडेपट्टा दिनांक २१/४/१९८३ रोजी संपुष्टात आलेला आहे.

भाडेपट्ट्याचे नूतनीकरणाबबत शासनाने मुळतः सन १९७६ साली नूतनीकरणाबबत आदेश पारीत केले होते व १९७९ ते पृष्ठांकनाने त्या सुधारणा करण्यात आली होती. व सन १९८३ सालीचे आदेशाने ज्या भाडेपट्ट्याचे दस्तामध्ये नूतनीकरणाची तरतूद नाही. असे भाडेपट्टे पुढील ३० वर्षांचे कालावधीसाठी नूतनीकरण करण्याचे सर्व सामान्य आदेश होते. तथापि, भाडेपट्ट्याचे नूतनीकरणाची कार्यवाही पुर्ण न झाल्याने महालेखाकार, नागपूर यांनी त्यांचे सन १९८३ चे ४.२ अहवालामध्ये याबाबत गंभीर आक्षेप घेतले होते. सदर आक्षेपावर महाराष्ट्र शासनाचे लोकलेखा समितीने (PAC) १७ वा अहवाल पारीत केला होता. सदर अहवालामध्ये दिलेल्या ज्ञापनाप्रमाणे कार्यवाही करून शासनास नूतनीकरणाचा अहवाल सन १९८६-८७ साली सादर करण्यात आला होता. तथापि, शासनाने दिनांक ५/१०/१९९९ चे नूतनीकरणाबबतचे आदेश पारीत केले होते. व त्यानुसार जिल्हाधिकारी, मुंबई शहर यांचे कार्यालयाकडून कार्यवाही सुरू करण्यात आली होती. त्यावर काही भाडेपट्टेधारक न्यायालयात गेले होते व त्या न्यायालयीन प्रकरणात रिट याचिका क्र.६५१/२००१ चा समावेश होता. शासनाने संबंधित दिनांक ५/१०/१९९९ चा आदेश दिनांक २४/८/२००४ च्या पत्राने मागे घेतलेला आहे व नूतनीकरणाबबतच्या धोरणाचे पुनर्विलोकन करून शासन निर्णय, दिनांक १२/१२/२०१२ अन्वये बृहन्मुंबईतील शासकीय जमीनीच्या भाडेपट्ट्यांच्या नूतनीकरणाचे सुधारीत धोरण विहित करण्यात आले आहे.

सिम्लेक्स मिल कंपनी लि. यांचेकडील एकूण ३६५५३.८० चौ.मी. क्षेत्रापैकी ७८३६.१८ चौ.मी. क्षेत्र हे भाडेपट्ट्याचे आहे. व उर्वरित २८७१७.६२ चौ.मी.क्षेत्र हे त्यांचे खाजगी मालकीचे आहे. दिनांक २६/८/१८८४ चे भाडेपट्टाकरारातील तरतूदी अन्वये सदर भाडेपट्ट्यांनी दिलेल्या जमिनीचे नूतनीकरण पुढील ९९ वर्षांच्या कालावधीसाठी करण्याची तरतूद असून नूतनीकरण सुधारीत भाडेपट्टे दराने करावयाचे आहे. त्यामुळे महालेखाकार नागपूर यांनी भाडेपट्टा संपुष्टात आल्यानंतर जमिनीचा ताबा घेण्याबाबतचे नमूद केलेले मत योग्य नाही.

नूतनीकरणाचे धोरण निश्चित होणेवर प्रलंबित असल्याने व सिम्लेक्स मिल्स कंपनी लि. यांनी त्यांचे दिनांक ८/१२/२००४ चे पत्राने विकास करण्याच्या परवानगीची मागणी केल्यामुळे नियमानुसार येणाऱ्या किंमतीच्या १०% रक्कम तात्पुरते अधिमुल्य म्हणून वसूल करून परवानगी देण्यात आलेली आहे तथापि, सिम्लेक्स मिल्स कंपनी लि. यांचेकडून शासन भविष्यात जे सर्वसाधारण धोरण निश्चित करेल त्याप्रमाणे अधिमुल्य व अटी व शर्ती मान्य असल्याचे हमीपत्र घेण्यात आलेले आहे.

वर नमूद केलेली वस्तुस्थिती विचारात घेता प्रस्तुत प्रकरणी कोणत्याही प्रकारे अनियमितता झालेली नाही. तसेच दुसऱ्या प्रकरणात माझगांव विभागातील भूकर क्र. ७/१३८ चे बाबत असे सादर करण्यात येते की, भूकर क्र. ७/१३८ व तदनंतर त्याचे झालेले पोट हिस्से व भूकर क्र. १३० व इतर मिळकती ह्या दिनांक १/१/१९२३ पासून १९९ वर्षांचे भाडेपट्ट्याने दिलेला असल्याने त्याची भाडेपट्ट्याची मुदत अद्यापी संपुष्टात आलेली नाही व शासनाचे धोरणाप्रमाणे शिघ्रगणकांनुसार येणाऱ्या बजार मुल्याच्या १०% अधिमूल्य वसूल करून वर नमूद केल्याप्रमाणे हमीपत्र घेतलेले आहे. त्यामुळे सादर प्रकरणी देखील कोणत्याही प्रकारची अनियमितता नाही.

२.१७ MIDC ला दिलेली जमीन वापरात नसल्यामुळे पडून राहिली होती (परिच्छेद क्रमांक ४.२.१५.१)

महसूल आणि वित्त विभागाच्या दिनांक ४ फेब्रुवारी, १९८३ च्या परिपत्रकानुसार शासकीय जमीन कुठलेही भोगवटा मुल्य न आकारता, महामंडळ ह्या जमिनीचा कारखान्यांचा विकास करण्यासाठी विक्रीत करेल ह्या अटीवर, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाला (MIDC) प्रदान करता येते.

उपमुख्य लेखाधिकारी (ए ऍण्ड आर), MIDC, मुंबई, ह्यांच्याकडून मिळालेल्या माहितीत असे आढळून आले की, नऊ जिल्हातील १५ कार्यालयातील ५३२.७८ हेक्टर जमीन चार वर्षांपासून २२ वर्षांपर्यंत नकाशाच्या रेखांकना अभावी, कारखाने सुरू न झाल्यामुळे, न्यायालयीन प्रकरणांमुळे, पाण्याची उपलब्धता नसणे, इ. कारणांमुळे विनावापर पडून राहिली ती खालील तक्त्यात दाखविली आहे—

अ.क्र.	MIDC चे जिल्हापातळीवरील कार्यालय	विनावापर जमीनीचे क्षेत्रफळ (हेक्टरमध्ये)	जमीन विनावापर असण्याचा कालावधी	जमीन विनावापर राहण्याची कारणे
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
१.	MIDC पातूर (अकोला)	७.२६	१८ वर्षे	औद्योगिक क्षेत्राची आस्थापना न झाल्यामुळे
२.	MIDC अतिरिक्त अमरावती	२१.२३	१० वर्षे	औद्योगिक क्षेत्राची आस्थापना न झाल्यामुळे
३.	MIDC धामणगाव (अमरावती)	१८.३०	२१ वर्षे	औद्योगिक क्षेत्राची आस्थापना न झाल्यामुळे
४.	MIDC अचलपूर (अमरावती)	१४.६६	२१ वर्षे	नकाशाच्या रेखांकनाला अंतिम स्वरूप न दिल्यामुळे
५.	MIDC चांदूर रेल्वे (अमरावती)	१७.२६	२० वर्षे	नकाशाच्या रेखांकनाला अंतिम स्वरूप न दिल्यामुळे
६.	MIDC धारणी (अमरावती)	५.१२	२१ वर्षे	औद्योगिक क्षेत्राची आस्थापना न झाल्यामुळे
७.	MIDC नांदगाव खांदेश्वर (अमरावती)	१०.६४	२१ वर्षे	पाण्याची समस्या असल्यामुळे औद्योगिक क्षेत्राची आस्थापना न झाल्यामुळे
८.	MIDC खुलताबाद (अमरावती)	९.९५	१७ वर्षे	औद्योगिक क्षेत्राची आस्थापना न झाल्यामुळे
९.	MIDC लोणार (बुलढाणा)	५.२०	१४ वर्षे	नकाशाच्या रेखांकनाला अंतिम स्वरूप न दिल्यामुळे
१०.	MIDC कोल्हापूर	२८.३७	२२ वर्षे	वन विभागाचा आक्षेप
११.	MIDC विंचून (नाशिक)	११५.०८	९ वर्षे	मद्य कारखान्याची सुरुवात न झाल्यामुळे
१२.	MIDC सांगली	१६७.८८	१० वर्षे	औद्योगिक क्षेत्राची आस्थापना न झाल्यामुळे
१३.	MIDC वाशिम	७१.५२	१८ वर्षे	हिस्से न पाडता आल्याने औद्योगिक क्षेत्र म्हणून उपयोगात आणता आली नाही
१४.	MIDC रिसोड (वाशिम)	११.३५	१४ वर्षे	न्यायालयीन प्रकरणांमुळे
१५.	MIDC पांढरकवडा (यवतमाळ)	२८.९६	४ वर्षे	जमीन वन खात्याची आहे

एकूण . . . ५३२.७८

MIDC ला जमीन वाटपाच्यावेळी शासनाने जमिनीचा उपयोग करण्यासाठी निश्चित कालावधी नमूद केला नव्हता.

ज्ञापन :

२.१८ उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात महसूल विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

राज्य शासन, केंद्र शासन व विविध महामंडळे, व्यक्ती आणि संस्था यांना विविध प्रयोजनासाठी शासकीय जमीन प्रदान करण्यात येते. प्रदान केलेल्या शासकीय जमीनीचा मंजूर प्रयोजनासाठी विविध कालावधीत वापर करणे आवश्यक आहे. प्रदान केलेल्या शासकीय जमीनी विनावापर पडून राहू नयेत म्हणून शासनाने दिनांक २९ जानेवारी, २०१३ रोजीच्या परिपत्रकान्वये सर्व संबंधित मंत्रालयीन विभाग, महामंडळे, सर्व संबंधित क्षेत्रीय अधिकारी यांना खालील प्रमुख सूचनासह अन्य इतर सूचना देण्यात आलेल्या आहेत.

१. विभागीय आयुक्त यांनी विविध प्रयोजनार्थ प्रदान केलेल्या शासकीय जमीनी विनावापर पडून राहणार नाहीत याकरिता प्रत्येक सहामाहीला नियतकालीक आढावा घेण्यात यावा.

२. संबंधित महामंडळास व विभागास शासकीय जमीन आवश्यक नसल्यास अथवा विनावापर पडून असल्यास ती जमीन संबंधित जिल्हाधिकारी यांचेकडे परत करण्यात यावी.

२.१९ इतर महामंडळांना दिलेली जमीन विनावापर पडून होती (परिच्छेद क्रमांक ४.२.१५.२)

पाच महानगरपालिकांकडून गोळा केलेल्या माहितीत असे आढळून आले की, ४४६.८६ हेक्टर जमीन पाच ते ३६ वर्षांच्या कालावधीत विनावापर पडून होती ती खालील तक्त्यावरून दिसते.—

अ.क्र. (१)	MIDC चे जिल्हापातळीवरील कार्यालय (२)	विनावापर जमीनीचे क्षेत्रफळ (हेक्टरमध्ये) (३)	जमीन विनावापर राहण्याचा कालावधी (४)
१.	महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ	१२.१५	२४ वर्षे
२.	महाराष्ट्र राज्य विद्युत निर्मिती (मंडळ) कंपनी	१९.७३	५ वर्षे
३.	महाराष्ट्र राज्य खनिज महामंडळ मर्यादित	४०८.५०	३६ वर्षे
४.	महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळ मर्यादित	२.०८	. .
५.	कोकण विकास महामंडळ मर्यादित	४.४०	३२ वर्षे
एकूण . .		५३२.७८	

नमूद केले की, संरचनेच्या बांधकामापासून विनावापर पडून होती पण महामंडळाकडून बांधकामाची तारीख कळविली गेली नाही.

ह्या संबंधित महामंडळांकडून जमीन विनावापर पडून राहण्याची कारणे मागविली आहेत, त्याची उत्तरे प्रतिक्षित आहेत (नोव्हेंबर २०११).

शिफारस :

२.२० शासनाकडून MIDC आणि इतर महामंडळांना दिलेल्या जमीनीचा नियतकालीक आढावा घेण्याचे कार्यतंत्र सुरू करावे म्हणजे ज्या जमीनीची त्यांना आवश्यकता नाही ती जमीन शासनाला इतर कल्याणकारी उपयोगाकरिता उपलब्ध राहिल.

ज्ञापन :

२.२१ उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात महसूल विभागाने पुरविलेल्या लेखी स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात असे नमूद करण्यात आले आहे की,

राज्य शासन, केंद्र शासन व विविध महामंडळे, व्यक्ती आणि संस्था यांना विविध प्रयोजनासाठी शासकीय जमीन प्रदान करण्यात येते. प्रदान केलेल्या शासकीय जमीनीचा मंजूर प्रयोजनासाठी विविध कालावधीत वापर करणे आवश्यक आहे. प्रदान केलेल्या शासकीय जमीनी विनावापर पडून राहू नयेत म्हणून शासनाने दिनांक २९ जानेवारी, २०१३ रोजीच्या परिपत्रकान्वये सर्व संबंधित मंत्रालयीन विभाग, महामंडळे, सर्व संबंधित क्षेत्रीय अधिकारी यांना खालील प्रमुख सूचनासह अन्य इतर सूचना देण्यात आलेल्या आहेत.

१. विभागीय आयुक्त यांनी विविध प्रयोजनार्थ प्रदान केलेल्या शासकीय जमीनी विनावापर पडून राहणार नाहीत याकरिता प्रत्येक सहामाहीला नियतकालीक आढावा घेण्यात यावा.

२. संबंधित महामंडळास व विभागास शासकीय जमीन आवश्यक नसल्यास अथवा विनावापर पडून असल्यास ती जमीन संबंधित जिल्हाधिकारी यांचेकडे परत करण्यात यावी.

साक्ष :-

२.२२ परिच्छेद क्रमांक ४.२.१०.३, ४.२.१०.४, ४.२.१३ व ४.२.१४ यासंदर्भात समितीने अप्पर मुख्य सचिव व इतर विभागीय प्रतिनिधी यांची साक्ष दिनांक २२ जुलै २०१४ रोजी मुंबई येथे घेण्यात आली व परिच्छेद क्रमांक ४.२.१५.१ व ४.२.१५.२ संदर्भात विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष दिनांक २९ जानेवारी २०१४ रोजी औरंगाबाद येथे घेण्यात आली.

२.२३ शैक्षणिक प्रयोजनासाठी शासकीय जमिनीचे वाटप (परिच्छेद क्र. ४.२.१०.३)

मौजे गोवर्धन, गट नं.३२, तालुका व जिल्हा नाशिक येथील ९१,३०० चौ.मी. जमीन 'किरकोळ खनिजाचे उत्खनन' याकरिता आरक्षित ठेवण्यात आली होती. सदरहू जमिनीपैकी सन २००३ मध्ये प्रारंभी ४१,३०० चौ.मी.जमीन खाणकामाऐवजी शैक्षणिक प्रयोजनासाठी श्री. समीर भुजबळ, विश्वस्त असलेल्या मुंबई एज्युकेशन ट्रस्टला देण्यात आली. याबाबत विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले की, या जमिनीवर विकास आराखड्यामध्ये "किरकोळ खनिजाचे उत्खनन" असे आरक्षण नव्हते. जेव्हा जमीन वाटप केली तेव्हा आरक्षण नव्हते. तथापि, लेखापरिक्षणाच्यावेळी सदरहू जागा खनिजाच्या उत्खननासाठी आरक्षित नसल्याचे सांगण्यात आले नाही ही बाब महालेखाकारांनी समितीच्या निदर्शनास आणून दिली असता, विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस सांगितले की, ७/१२ उताऱ्यावर अधिकार अभिलेखामध्ये "सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या खाणीकडे वर्ग" अशी नोंद होती. मात्र प्रादेशिक आराखड्यामध्ये अशा स्वरूपाचे कोणत्याही कारणासाठी आरक्षण नव्हते.

सात बारा वरील नोंद २५ वर्षापूर्वी केली असेल आणि १५ वर्षापूर्वी विकास आराखडा तयार झाला असेल, तो विकास आराखडा तयार करताना पूर्वीचे आरक्षण उठविण्यात आले असावे. एखाद्या भागाचा विकास आराखडा तयार होतो तेव्हा त्यापूर्वी प्रादेशिक आराखड्यामध्ये विशिष्ट जमिनीबाबत काही तरी स्थान वा दर्जा असतो. जुन्या विकास आराखड्यामध्ये जमिनीवर आरक्षण आहे आणि नवीन विकास आराखड्यामध्ये काहीच आरक्षण नाही. रेकॉर्डवर आल्यानंतरच त्यामध्ये बदल केला जातो असे मत समितीने व्यक्त केले असता, विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, या विशिष्ट प्रकरणामध्ये आरक्षण नव्हते. नाशिक विभागामध्ये दिनांक १ जुलै १९९८ रोजी प्रादेशिक योजना लागू झाली. त्यामध्ये या विशिष्ट जमिनीमध्ये "शैक्षणिक प्रयोजनासाठी उपयोग" असे आरक्षण होते. मात्र ७/१२ वर सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या खाणीसाठी उपयोग नोंद केल्यामुळे वहिवाट होती. परंतु ती जमीन सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या खाणीसाठी वर्ग असली तरी त्यावर सुरुवातीपासून कोणतेही आरक्षण नव्हते.

या अनुषंगाने समितीने सदर जमिनीचे सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या वहिवाटीत असल्यामुळे ती शैक्षणिक प्रयोजनासाठी उपयोग असे आरक्षण केव्हा करण्यात आले. तसेच सदर निर्णय कोणी व कसा घेतला व जमीन गौण खनिज उत्पादनासाठी आरक्षित होती की, सार्वजनिक बांधकामाकरिता आरक्षित होती. याबाबत विचारणा केली असता विभागाने पुढील माहिती समितीस दिली.

मौजे गोवर्धन, ता.जि.नाशिक येथील ग.नं.३२ क्षेत्र ९ हे.१३ आर जागा शासनाचे दिनांक ६ नोव्हेंबर २००३ चे ज्ञापनान्वये व उर्वरित ५.०० हे.आर जागा शासनाचे दिनांक ७ जानेवारी २००९ चे ज्ञापनान्वये मुंबई एज्युकेशनल ट्रस्ट यांना वितरित करणेत आलेली आहे.

सदर जागा कोणत्या प्रयोजनासाठी आरक्षित करण्यात आलेली नाही असे जिल्हाधिकारी, नाशिक यांनी कळविले आहे. सहायक संचालक, नगररचना, नाशिक यांचे दिनांक २१ जुलै २०१४ चे पत्रातील खुलाशात सदरची जागा शेती विभागात समाविष्ट असून शेती विभागात शैक्षणिक वापर अनुज्ञेय केलेला आहे. सदर जागा सार्वजनिक बांधकाम विभागास खाणकामासाठी दिलेली असल्याचे ७/१२ वर नोंदविण्यात आलेले आहे. खाणकाम हे कोणत्याही आरक्षणात मोडत नाही. तसेच जागेवर कोणत्याही प्रकारचे आरक्षण नसल्याने सदर निर्णय कोणी व कसा घेतला याचा प्रश्न उद्भवत नसल्याचे सांगितले.

सदरची जमीन शेती विभागात समाविष्ट असल्याचे सहायक संचालक, नगररचना, नाशिक यांचेकडील दिनांक २१ जुलै २०१४ चे पत्रात नमूद करण्यात आले आहे. सदरची जागा सार्वजनिक बांधकाम विभागास खाणीसाठी दिलेली होती.

सहायक संचालक, नगररचना विभाग, नाशिक यांचे दिनांक १८ डिसेंबर २००७ चे पत्रातील अट क्र.४ मध्ये नमूद केल्यानुसार मौजे गोवर्धन, ता.जि.नाशिक येथील गट नं ३२ पैकी ५ हे.आर क्षेत्र हे पी.डब्ल्यू.डी. खाणीकडे दर्शविलेले असल्यामुळे संबंधित विभागाचा ना-हरकत दाखला जागा वितरणापूर्वी घेणे आवश्यक राहिल असे नमूद केले असल्याने त्याअनुषंगाने उप विभागीय अधिकारी, नाशिक यांनी कार्यकारी अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, नाशिक यांचेकडेस अभिप्रायाची मागणी केली असता कार्यकारी अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, नाशिक यांनी त्यांचे पत्र दिनांक २६ डिसेंबर २००७ अन्वये सदर जागेवर सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा कोणताही प्रकल्प प्रस्तावित नाही, या मिमांसेच्या आधारे सार्वजनिक बांधकाम नियमावली परिच्छेद २३५, २३६ व २३७ चे अधिन राहून सदर जमीन सदर संस्थेला देणेस हरकत नाही असे अभिप्राय दिलेले आहेत.

तथापि, सदर जमिनीच्या ७/१२ उताऱ्यावर पी.डब्ल्यू.डी. विभागाने खाणीसाठी असे दर्शविले आहे. सदर खाण हे आरक्षण प्रकार नसून ती जमिन खाणीसाठी सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडे दिलेली होती.

शासकीय जमीन धर्मादाय संस्था/न्यासांना द्यायची असेल तर वृत्तपत्रात जाहिरात दिली जाते. विभागाने या जमिनीबाबत कोणत्या वृत्तपत्रात जाहिरात दिली होती, जाहिरातीमध्ये काय नमूद केले होते याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस सांगितले की, जाहिरात वेगवेगळ्या शासकीय कार्यालयात लावली होती. अन्य कोणाला गरज आहे का या संदर्भात कोणत्याही संस्थेकडून जमीन मागणीचा प्रस्ताव नव्हता.

एमईटी या संस्थेला ५०००० चौ.मी. जमीन आरक्षण प्रयोजनात बदल करून दिल्याबद्दल महालेखाकारांनी आक्षेप घेतला आहे. याचाच अर्थ असा की, जमिनीबाबत आरक्षण होते. ही जमीन गौण खनिज उत्पादनाकरिता आरक्षित होती की सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या बांधकामासाठी आरक्षित होती का असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता, विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, ही जमीन कोणत्याही कारणासाठी आरक्षित नव्हती. सात बारा वर “सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या खाणीसाठी वर्ग” अशी नोंद होती. त्या आधारे महालेखापालांनी म्हटले आहे. आरक्षित असलेली जागा वगळून विभागाने त्या संस्थेला जमीन दिली आहे. नगररचना विभागाच्या अभिप्रायात या जमिनीचा वापर शैक्षणिक कारणासाठी अनुज्ञेय असल्याचे नमूद केले होते.

सदरहू जागा ही समीर भुजबळ यांच्या संस्थेला देण्यात आली. व श्री.समीर भुजबळ हे सार्वजनिक बांधकाम मंत्री यांचे नातेवाईक आहे. म्हणजेच श्री.समीर भुजबळ यांच्या अर्जाच्या अनुषंगाने आरक्षण उठविण्याची शिफारस केली होती का ? कारण कोणताही शासकीय भूखंड शैक्षणिक कारणासाठी द्यायचा असेल तर त्याची जाहिरात वृत्तपत्रात द्यावी लागते. परंतु यासंदर्भात शासकीय कार्यालयात जाहिरात लावली होती. ही जागा सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडे खनिकर्मासाठी आरक्षित होती जर यात काही बदल झाला आहे काय अशी विचारणा केली असता, विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, **The said land was not reserved for mining activities. There was one remark in the 7/12 that this land is used for PWD mining activities. But it was not reserved for mining in the Regional Plan. It is mentioned in it “Development of Charitable institutions, rural Upliftment, Public Health and charitable activities with prior recommendation of the Government may be permitted.”**

उपरोक्त बाब विकास आराखड्यामध्ये नमूद केली आहे काय ? कारण खनिकर्मासाठी जमीन आरक्षित असताना त्यात बदल केला गेला. सन १९९८ मध्ये पहिल्यांदा प्रादेशिक आराखडा लागू झाला. नवीन आरक्षणाच्या संदर्भात पद्धतशीर बदल केला आहे. सदर जागेवर श्रीमती गंगूबई अबाजी पाडेकर यांचे अतिक्रमण असल्यामुळे जागेचा प्रत्यक्ष कब्जा संस्थेस मिळाला नाही म्हणून कोर्टात केस दाखल झाली होती. त्यानंतर त्यांनी आपसात तडजोड करून ते प्रकरण मिटविले आहे. संस्थेला जागा देत असताना कब्जेदार कोण आहे हे पाहिले नव्हते का ? सदरहू जागेबाबतची भरपाई (Compensation) १.९८ लाख रुपये हे कोणत्या आधारे ठरविले ? कारण जमीन सन २००८ च्या बाजारभावाने द्यायची होती. त्यानुसार किंमत ९.३९ कोटी रुपये असताना प्रत्यक्षात ९.०८ लाख रुपयांना जमीन दिली आहे. किंमतीमध्ये १०० पट फरक आहे. जमिनीचे मूल्यांकन कोणी केले ? असे मुद्दे समितीने उपस्थित केले असता, याबाबत माहिती देताना विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, सन २००९ मध्ये सदरहू जागेचा ताब दिला आहे. नगररचना विभागाकडून सदरहू जमिनीचे मूल्यांकन करून घेतले होते. त्यावेळी रेडी रेकनरनुसार ५.३९ कोटी रुपये किंमत होती.

महसूल विभागाच्या नियमानुसार ५.३९ कोटी रुपये जमिनीची किंमत असताना फक्त ९.०८ लाख रुपयांना दिल्यामुळे शासनाचे कोट्यवधी रुपयांचे नुकसान झालेले आहे. महालेखापालांनी आपल्या अहवालात नमूद केले आहे की, नाशिक जिल्ह्यात ट्रस्टला १.५३ लाख चौ.मी.जमीन दिली असतानाही पुन्हा जमीन देण्याची गरज नसतानाही सवलतीच्या दराने पुन्हा जमीन दिली आहे. आणि जर जमीन द्यायचीच होती तर सन २००८ च्या बाजारभावाने द्यायला पाहिजे होती. विनाअनुदानित सोसायटीला सवलतीच्या दराने जमीन देणे म्हणजे सोसायटीला अनावर्ती अनुदान देण्यासारखेच आहे जे अयोग्य आहे. सन २००८ ला वित्तीय मंत्री यांनी महसूल विभागाने पूर्वी केल्याप्रमाणे त्याच पद्धतीने सवलतीच्या दराने जमीन देण्याबाबतच्या शिफारसी मान्य केल्या. रु. ९.३९ कोटी पूर्ण बाजारभाव (२००८ च्या सिद्धगणकानुसार) असतानाही एमईटीला रु. ९.०८ लाखाला जमीन देण्यात आली होती. किंमतीमध्ये १०० पट फरक आहे. ही बाब समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिली असता विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले की, ७/१२ वर जी नोंद आहे त्या संदर्भात डीपी किंवा आरपी प्लॅन आरक्षण आहे असे म्हणता येणार नाही, या दोन्ही वेगळ्या गोष्टी आहेत. शैक्षणिक कामाकरिता शासकीय जमीन देत असताना सवलतीची किंमत कशी आकारावी याचा शासन निर्णय सन १९९२ मध्ये निर्गमित झालेला आहे. त्या शासन निर्णयानुसार जमिनीची किंमत आकारली जाते. या सवलतीच्या धोरणामध्ये आजही बदल झालेला नाही. महालेखापाल यांच्यासोबत विभागाच्या अनेक बैठका (कॉन्फरन्स) झाल्या आहेत. हे धोरण बदलण्याची गरज आहे. आजपर्यंत महाराष्ट्र भर सवलतीच्या दराने शैक्षणिक कामासाठी शासन निर्णय दिनांक ३० जून १९९२ प्रमाणे जमीन दिली जाते. तसेच जर समितीची सूचना असेल तर जमिनीबाबत जी किंमत आकारली ती शासन निर्णयाप्रमाणे योग्य आहे की नाही याची खातरजमा करून समितीला अहवाल देण्यात येईल असे आश्वासन विभागीय सचिवांनी समितीस दिले.

अशा १०० शैक्षणिक संस्थांना जमिनी दिल्या गेल्या आहेत. एका-एका मेडिकलच्या प्रवेशासाठी २ कोटी रुपये घेतले जातात, ६०-७० लाख रुपये घेतले जातात. ९ कोटी रुपयांची जमीन फक्त ९ लाख रुपयांना घ्यायची आणि प्रवेशासाठी २-२ कोटी रुपये घ्यायचे हे कितपत योग्य आहे, या धोरणाचा पुनर्विचार व्हावयास पाहिजे असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, यासंदर्भात शासनाला प्रस्ताव सादर केला आहे. या धोरणामध्ये बदल करण्याची गरज आहे. प्रस्ताव शासनाकडे प्रलंबित आहे, तो अद्याप मंजूर झालेला नाही. सुधारित धोरण सादर करून एक ते दीड वर्ष झालेले आहे.

सन १९९२ पासून सन २०१२ पर्यंत म्हणजे २० वर्षे शासनाने कोणतीही कारवाई केली नाही. तोपर्यंत लोकांनी ९० टक्के जमिनी लाटल्या आहेत. शासकीय जमीन हातातून गेल्यावर पुन्हा आयुष्यात ती जमीन मिळत नाही. शासकीय जमिनी योग्य माणसांच्या योग्य संस्थांना दिल्या पाहिजेत गेली २० वर्षे काही लोकांनी शासकीय जमिनी लाटल्या आहेत. ही वस्तुस्थिती असताना त्याबाबत शासनाने कोणतीही कारवाई का केली नाही ? वित्तीय सचिवांनी याबाबत आक्षेप घेतला होता. परंतु महसूल विभागाने त्या निर्णयाला ओव्हररूल केले आहे. एक आदिवासी महिला ५ एकर जमिनीवर अतिक्रमण करते, दिवाणी न्यायालयात दावा दाखल करते, त्यानंतर ती सदर संस्थेबरोबर तडजोड करते, परंतु गेल्या २५ वर्षात महसूल विभाग काही करीत नाही. नियमाने कारवाई करण्यास कोणतेही अधिकारी पुढे येत नाहीत. शासनाने अनेकांना हजारो एकर जमिनी दिलेल्या आहेत. दोन वर्षांची मुदत संपल्यानंतर त्यापैकी एक फूट जमीन सुद्धा महसूल विभागाने आपल्या ताब्यात घेतलेली नाही. अशी खंत समितीने व्यक्त करून महसूल विभागाच्या कामकाजावर नाराजी दर्शविली. याबाबत विभागीय सचिवांनी सांगितले की, महाराष्ट्र शासनाने अशा प्रकारचे धोरण स्वीकृत केलेले आहे आणि तेच लागू केलेले आहे. महाविद्यालय किंवा शैक्षणिक संस्थांना शासकीय जमीन देत असताना रेडिरेकरनुसार दर आकारण्याचे शासनाचे धोरण नाही. यासंदर्भात शासनाने दिनांक ३० जून १९९२ रोजी शासन निर्णय निर्गमित केलेला आहे. त्या धोरणानुसार या जमिनीची किंमत आकारावी लागते. त्यानुसार ती किंमत आकारली किंवा नाही याची खातरजमा करण्यात येईल. परंतु शासनाचे धोरण व निर्णय बरोबर आहे किंवा नाही याबद्दल समितीचे मत असू शकते.

संस्था चालकांचा फायदा होईल असेच निर्णय व धोरण शासनाने स्वीकारलेले आहे. लवासा लेक सिटी या प्रकल्पासाठी वेगळा कायदा केला, शैक्षणिक संस्थांना जमिनी देण्यासाठी कायदा केला, ट्रस्ट किंवा अन्य संस्थांना वेगवेगळ्या शुल्कात माफी देण्यासाठी वेगळा कायदा केला. या सर्व सवलती व सूट देता देता सरकारच्या हातामध्ये काहीच शिल्लक राहणार नाही. कारण प्रत्येक ट्रस्ट किंवा संस्था काही तरी कारण सांगून कायद्यातून पळवाट काढून पुढे येत आहेत. त्यामुळे शासनाचे हजारो कोटी रुपयांचे नुकसान होते ही बाब समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिली असता, विभागीय सचिवांनी सांगितले की, महालेखाकारांनी व समितीने निदेश दिल्याप्रमाणे या सर्व धोरणामध्ये बदल करण्याची गरज आहे. त्यासाठी विभागाने सुधारित प्रस्ताव तयार केलेला आहे. या प्रस्तावावर शासन स्तरावर विचार सुरू आहे तसेच सुधारित प्रस्तावाची एक प्रत समितीला देण्यात येईल असेही आश्वासन त्यांनी समितीला दिले.

नाशिक जिल्ह्यात विनावापर पडून राहिलेल्या जमिनींची माहिती देण्यास समितीने सांगितले असता विभागाने पुढील माहिती दिली.

नाशिक जिल्ह्यात विनावापर पडून राहिलेल्या जमिनींची आकडेवारी जिल्हाधिकारी, नाशिक यांनी दिनांक १९ ऑक्टोबर २०१५ रोजी सादर केली असून सदर माहितीचा गोषवारा खालीलप्रमाणे आहे :—

अ.क्र.	तपशील	शासकीय जागा वितरीत केलेल्या प्रकरणांची संख्या	विनावापर जमिनीच्या प्रकरणांची संख्या
(१)	(२)	(३)	(४)
१	केंद्र व राज्य शासनाचे विविध कार्यक्रम	१९१	५
२	विविध शैक्षणिक संस्था	१६२	६
३	गृहनिर्माण संस्था	४९	०
४	विविध खाजगी/सामाजिक संस्था	३९	३
एकूण संख्या . .		४४१	१४

टिप :-

२.२४ नाशिक जिल्ह्यात साधारण ३४३ खाजगी व्यक्तींना विविध प्रयोजनास्तव शासकीय जागेचे वाटप करण्यात आलेले आहे. त्यांपैकी १०५ प्रकरणात विविध कारणास्तव शर्तभंग झालेला आहे.

मुंबई एज्युकेशन ट्रस्ट या संस्थेस मौजे गोवर्धन ता.जि.नाशिक येथील गट नं.३२ मध्ये शैक्षणिक प्रयोजनासाठी सन २००३ व सन २००९ मध्ये शासकीय जमीन मंजूर करण्यात आली होती. सदर मंजूरीच्या अनुषंगाने महालेखापालांनी प्रामुख्याने सदर जमीन विनावापर पडून असणे, जमीन सवलतीच्या दराने पुन्हा मंजूर करणे व आरक्षणात बदल करणे या मुद्द्यांवर आक्षेप उपस्थित केलेले आहेत. त्या अनुषंगाने प्रकरणाची सद्यस्थितीबबत विभागाने पुढील खुलासा केला आहे.

(१) शासनाकडील आदेश क्र./३०/२०००/प्र.क्र./२००८५/ज-६, दिनांक६/११/२००३ च्या अनुषंगाने जिल्हाधिकारी यांचे आदेश क्र./मशा/कक्ष/३/१०/३०९/२००४ दिनांक२४/५/२००४ नुसार मौजे-गोवर्धन ता.जि.नाशिक येथील ग.नं.३२, क्षेत्र ९ हे.आर पैकी ४ हे.१३ आर. जागा मुंबई एज्युकेशन ट्रस्ट या संस्थेस मंजूर करून ताब्यात दिलेली होती. तथापि सदर जागेवर संस्थेने केवळ कंपाऊंड केले असून इमारतीचे बांधकाम केलेले नाही. त्यामुळे आदेशातील अट क्र.६ च्या प्रयोजनासाठी जमीन मंजूर करणेत आली आहे त्याच प्रयोजनासाठी जागेचा वापर करावा तसेच महाराष्ट्र जमीन महसूल (सरकारी जमिनीची विल्हेवाट लावणे) नियम, १९७१ मधील नियम ४१ (२) (३) नुसार जमीन ताब्यात मिळालेपासून ३ वर्षांचे आत बांधकाम करावे या अटीचा भंग झालेला आहे.

(२) त्याचप्रमाणे शासनाकडील आदेश क्र.३०/२००८/प्र.क्र.४८/२००८ दिनांक ७/१/२००९ च्या अनुषंगाने जिल्हाधिकारी यांचे आदेश क्र./मशा/कक्ष/३/१०/२९१/२००९, दिनांक १८/२/२००९ नुसार मौजे गोवर्धन ता.जि.नाशिक येथील ग.नं.३२, क्षेत्र ९ हे.आर पैकी ५ हे. जागा मुंबई एज्युकेशन ट्रस्ट या संस्थेस दिनांक २० फेब्रुवारी २००९ रोजी ताब्यात दिलेली आहे. मात्र सदर जागेवर संस्थेने केवळ कंपाऊंड केलेले असून इमारतीचे बांधकाम केलेले नाही. त्यामुळे आदेशातील अट क्र. १७ आदेशाच्या दिनांकापासून २ वर्षांचे आत इमारतीचे बांधकाम पूर्ण करणे संस्थेस बंधनकारक राहिल या अटीचा भंग झालेला आहे.

उक्त परिच्छेदातील जागेचा वापर मुदतीत न केल्यामुळे झालेल्या शर्तभंगाबाबत जिल्हाधिकारी, नाशिक यांनी संस्थेस त्यांचे म्हणणे मांडण्याची आवश्यक ती संधी देऊन शर्तभंग झाल्याचा निष्कर्ष नोंदवून सदर जमीन शासन जमा करण्याचा प्रस्ताव शासनास त्यांचे दिनांक १० सप्टेंबर २०१२ व दिनांक १५ एप्रिल २०१५ रोजीच्या पत्रान्वये सादर केले आहे.

सदर शर्तभंग प्रस्तावाच्या अनुषंगाने मौजे गोवर्धन ता. जि. नाशिक येथील गट नं.३२, क्षेत्र ९ हे.१३ आर ही जमीन शासन जमा करण्याचा प्रस्ताव शासनास सादर करण्यात आलेला आहे. मात्र सदर प्रकरणातील मुंबई एज्युकेशन ट्रस्ट यांचे विश्वस्त यांनी दिनांक १३ जुलै २०१५ रोजी मा. मंत्री (महसूल) यांना विनंती अर्ज सादर केलेला असून अर्जदार यांचे म्हणणे ऐकल्याशिवाय सदर प्रकरणी शर्तभंगाबाबत निर्णय घेण्यात येऊ नये, अशी विनंती केलेली आहे. अर्जदार संस्थेच्या विनंतीच्या अनुषंगाने मा.मंत्री (महसूल) यांनी दिनांक ५ ऑक्टोबर २०१५ रोजी सुनावणी घेतली असून सदर सुनावणीमध्ये अर्जदार यांचे म्हणणे ऐकून घेऊन प्रकरण निर्णयासाठी बंद केले आहे.

२.२५ शैक्षणिक प्रयोजनासाठी शासकीय जमिनीचे वाटप (परिच्छेद क्रमांक-४.२.१०.४)

सर्व्हे नं.९४/१A/१, मौजे येरवडा येथील २०,००० चौ.मी.जमीन मराठी-इंग्लिश माध्यम शाळा चालविण्यासाठी ज्ञानेश्वरी शैक्षणिक विश्वस्त मंडळ, मुंबई यांना दिल्यानंतर २७ महिन्यांनंतर सुद्धा शाळा बांधकामास सुरुवात केली नाही. जिल्हाधिकारी, पुणे यांचे आदेश दिनांक२७ सप्टेंबर, २००७ नुसार शर्तीचा भंग झाला असताना सदरहू जमीन शासन जमा करण्यासंदर्भात कार्यवाही का करण्यात आली नाही ? सदरहू संस्थेचे ट्रस्टी कोण आहेत याबाबत माहिती देताना जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी समितीस सांगितले की, ज्ञानेश्वर शैक्षणिक विश्वस्त मंडळ, यांना मराठी-इंग्रजी माध्यमाची शाळा बांधण्यासाठी जमीन हस्तांतरित केली होती. परंतु २७ महिन्यांनंतरही शाळा सुरू करण्यासाठी बांधकामाच्या कार्यास सुरुवात झाली नव्हती. त्यामुळे जिल्हाधिकारी कार्यालयाने सदरच्या संस्थेला नोटीस दिलेली आहे. त्या नोटीसचा संस्थेने खुलासा केला आहे की, शासनाच्या शिक्षण विभागाकडे दिनांक १७ मे २००८ मध्ये शाळा सुरू करण्यासाठी परवानगी मागितली होती. परंतु ती परवानगी मिळण्यास विलंब झाला. तेव्हापासून आम्ही शासनाकडे पाठपुरावा केलेला आहे. यासाठी वेळ लागत असेल तर बांधकामासाठी मुदतवाढ देण्याची तरतूद आहे. त्यानुसार सदर संस्थेने दोन वर्षांची मुदतवाढ मिळण्यासाठी शासनाकडे प्रस्ताव सादर केलेला आहे. शासनाच्या शिक्षण विभागाकडून शाळा सुरू करण्यासाठी विलंब झाल्यामुळे या प्रकरणात अटी व शर्तीचा भंग झालेला नाही.

पुणे जिल्ह्यामध्ये १४ शैक्षणिक संस्थांना किती जागा दिलेल्या आहेत ? हल्लीच या १४ लोकांना दिलेल्या जमिनीची यादी समोर आलेली आहे. सन १९९२ पासून सन २०१४ पर्यंत या भूखंडांवर कोणतेही काम करण्यात आलेले नाही. जिल्हाधिकारी कार्यालयाकडे याबाबतची काहीच माहिती नाही. वास्तविक शासकीय जमीन दिल्यानंतर संस्थांनी दोन वर्षांत त्या जमिनीचा वापर करणे आवश्यक आहे. परंतु इतकी वर्षे झाल्यानंतरही त्या जमिनीवर काम झालेले नाही. काही प्रकरणांमध्ये महसूल विभागाने मुदतवाढ दिलेली नाही. याबाबत माहिती देताना समितीस सांगण्यात आले एचबी २०१—५अ

की, या जमिनीचा भाडेपट्टा रजिस्टर्ड झालेला आहे. त्याला आता अद्ययावत केलेले आहे. माननीय मुख्यमंत्र्यांनी सूचना दिल्या आहेत की, ज्या ज्या संस्थांना जागा दिलेल्या आहेत त्याची माहिती इंटरनेटवर प्रसिद्ध करण्यात यावी. महसूल विभागाने संपूर्ण राज्याची माहिती संकलित केलेली आहे. ज्या संस्थांना शासनाची जमीन देण्यात आलेली आहे त्याची माहिती आता पब्लिक डोमेनवर टाकण्यात येत आहे. यासंदर्भातील माहिती समितीला सादर करण्यात यावी असे निदेश समितीने विभागीय सचिवांना दिले परंतु अद्यापपर्यंत माहिती प्राप्त झालेली नाही.

समितीने ज्ञानेश्वरी शैक्षणिक विश्वस्त मंडळ, मुंबई यांना दिलेल्या जमिनीबाबत सद्यस्थितीची माहिती मागितली असता विभागाने असा अभिप्राय दिला आहे की, सदर जागेचा दिनांक १५ ऑक्टोबर, २०१५ रोजी पंचनामा करण्यात आला असून, सदर जागा सध्या पड स्वरूपात आहे. जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी शर्तभंग नियमित करण्याबाबत सादर केलेल्या प्रस्तावाच्या अनुषंगाने शासन स्तरावरून काही मुद्यांबाबत अहवाल मागविण्यात आला होता. त्या अनुषंगाने विभागीय आयुक्त, पुणे विभाग, पुणे यांनी दिनांक २३ सप्टेंबर, २०१५ अन्वये शासनाकडे अहवाल सादर केला आहे.

या अनुषंगाने समितीने जिल्हाधिकारी पुणे यांनी शर्तभंग नियमित करण्याबाबत सादर केलेल्या प्रस्तावाच्या अनुषंगाने विभागीय आयुक्त, पुणे विभाग, पुणे यांनी दिनांक २३ सप्टेंबर, २०१५ अन्वये शासनाकडे अहवाल सादर केला आहे. या बाबत समितीला इत्यंभूत माहिती मिळणे आवश्यक असून या संदर्भात शासनाकडून जी माहिती मागविण्यात आली आहे ती माहिती घेऊन अहवाल सादर केल्यास जास्त संयुक्तिक होईल असे समितीने विभागास सांगितले.

समितीने शासनाच्या महाराष्ट्र मॅटल हेल्थ संस्थेला दिलेल्या जमिनीबाबत सद्यस्थितीची माहिती मागितली असता त्या अनुषंगाने विभागाने असा अभिप्राय दिला आहे की, शासनाने महाराष्ट्र मानसिक आरोग्य संस्थेला दिनांक २१ जानेवारी, २००९ रोजी ५ एकर क्षेत्र मंजूर केलेले आहे. परंतु ज्ञापनातील अट क्रमांक ५ नुसार ज्ञापनाच्या अटी व शर्ती मान्य असल्याबाबत लेखी अभिप्रमाणित हमीपत्र सादर करण्याबाबत संस्थेला कळवून अद्याप संस्थेने हमीपत्र सादर केलेले नाही. यामुळे संस्थेला जिल्हाधिकारी कार्यालयाकडून जागा प्रदान आदेश अद्याप पारीत करण्यात आलेले नाहीत. सदर क्षेत्राचा दिनांक २६ ऑक्टोबर, २०१५ रोजी पंचनामा झाला असून त्यानुसार त्या जागेत काही प्रमाणात झोपड्यांचे अतिक्रमण झाले आहे. सदर जागेत ३० X ३० चौरस फुट आकाराचे गोलाकार पक्क्या स्वरूपाचे बांधकाम आहे. सदर बांधकाम आजरोजी मोकळे असून त्याचा वापर कोणीही करीत नाही. सदर जागेला पूर्व-पश्चिम व उत्तर दक्षिण अशी सीमा भिंत बांधलेली आहे.

एका बाजूला हमीपत्र न देता जागा ताब्यात घेतलेली नाही. दुसऱ्या बाजूला सदर जागा त्यांच्याकडे देण्याचे विचाराधीन आहे.

२.२६ अटीचा भंग झाला आहे अशा शासकीय जमिनीचे पुनर्ग्रहण न होणे (परिच्छेद क्रमांक-४.२.१३)

जिल्हाधिकारी, नाशिक, पुणे आणि ठाणे यांचेकडील जमीन वाटपाच्या फायलींच्या चाचणी दरम्यान महालेखाकार कार्यालयास असे आढळून आले की, तलाठ्यांनी अनुक्रमे जिल्हाधिकाऱ्यांना ऑक्टोबर, २०१० ते २०११ मध्ये सादर केलेल्या अहवालानुसार ११ प्रकरणात ३,३१,२७३ चौ.मी.जमीन खाजगी गृहनिर्माण, शिक्षण, उद्यान, तरणतलाव इत्यादींसाठी “महसूल मुक्त” किंवा सवलतीच्या दरावर फेब्रुवारी, १९५७ ते ऑक्टोबर, २००५ च्या दरम्यान वाटप केली होती, ती ५ वर्षे ते ५४ वर्षांपर्यंत वेगवेगळ्या कालावधीसाठी वापरण्यात आली नाही व निरुपयोगी पडून राहिली. सदर जमीन सन २०११ मध्ये शासन जमा करण्यात आली. या जमिनी शासनाने २००५ नंतर सन २०१४ पर्यंत कोणत्या कारणासाठी दिल्या होत्या, या जमिनीचा वापर २ वर्षांत करावयास पाहिजे होता याबाबतची कारणमिमांसा विषद करताना जिल्हाधिकारी, ठाणे यांनी समितीस सांगितले की, ठाणे जिल्ह्यातील शासकीय जमिनी कोणकोणत्या संस्थांना देण्यात आल्या आहेत त्याची माहिती संकलित केली असून त्याप्रमाणे ठाणे जिल्ह्याची माहिती तयार करण्यात आलेली आहे. महालेखापाल यांचा असा आक्षेप आहे की, डिफेन्स पर्सोनेल को-ऑपरेटिव्ह हाऊसिंग सोसायटीला १.५ एकर जमीन १९९३ साली दिली होती. त्या सोसायटीने १५ वर्षे जमिनीचा वापर केला नाही. त्यासाठी त्यांनी असे कारण दिले आहे की, त्यांच्या जमिनीसंबंधी वेगवेगळ्या कालावधीमध्ये वेगवेगळ्या न्यायालयात केसेस सुरू होत्या. सोसायटीच्या बाहेरच्या लोकांनी शासनाविरुद्ध दावा दाखल केला होता. एक केस १९९३ मध्ये दाखल झाली होती. त्या केसचा ५ वर्षांनंतर निकाल लागला आहे.

वास्तविक त्या सोसायटीने दोन वर्षांमध्ये बांधकाम करावयास पाहिजे होते. ज्यांनी त्यांना जमीन दिली आहे त्यांच्याविरोधात गावकरी कोर्टांमध्ये गेले आहेत. यासंदर्भात जिल्हाधिकारी, ठाणे यांनी सांगितले की, ५ वर्षांनी त्या गावकऱ्यांचा कोर्टाने दावा फेटाळलेला आहे. केमिकल पट्ट्यामध्ये हा भूखंड येत असल्याचे कारण सांगून ठाणे महानगरपालिकेने बांधकामास परवानगी नाकारली होती. परंतु न्यायालयाने हा दावा अमान्य केला. त्यानंतर दाखल केलेले सिव्हिल रिटही अमान्य करण्यात आले. सन २००९ मध्ये ही केस बंद करण्यात आली. त्यानंतर सन २०११ मध्ये सदर संस्थेने मंत्री महोदयांकडे मुदतवाढीसाठी अर्ज केला होता. सन २०१३ मध्ये मंत्री महोदयांनी मुदतवाढीचा प्रस्ताव मान्य करण्याचे आदेश दिले आहेत. आता हा पट्टा नियमित झालेला आहे.

ठाणे व नाशिक जिल्ह्यातील विनावापर पडून राहिलेल्या जमिनीची माहिती समितीला सादर करावी असे निदेश समितीने दिले .तथापि विभागाने फक्त नाशिक जिल्ह्यातील विनावापर पडून राहिलेल्या जमिनीची माहिती पुढीलप्रमाणे सादर केली.

नाशिक जिल्ह्यात विनावापर पडून राहिलेल्या जमिनीची आकडेवारी जिल्हाधिकारी, नाशिक यांनी दिनांक १९/१०/२०१५ रोजी सादर केली असून सदर माहितीचा गोषवारा खालीलप्रमाणे आहे :-

अ.क्र.	तपशील	शासकीय जागा वितरीत केलेल्या प्रकरणांची संख्या	विनावापर जमिनीच्या प्रकरणांची संख्या
(१)	(२)	(३)	(४)
०१	केंद्र व राज्य शासनाचे विविध कार्यक्रम	१९१	०५
०२	विविध शैक्षणिक संस्था	१६२	०६
०३	गृहनिर्माण संस्था	४९	००
०४	विविध खाजगी/सामाजिक संस्था	३९	०३
	एकूण संख्या	४४१	१४

टिप :-

२.२७ नाशिक जिल्ह्यात साधारण ३४३ खाजगी व्यक्तींना विविध प्रयोजनास्तव शासकीय जागेचे वाटप करण्यात आलेले आहे. त्यांपैकी १०५ प्रकरणात विविध कारणास्तव शर्तभंग झालेला आहे.

नाशिक जिल्ह्यातील ३ प्रकरणाबाबत महालेखाकारांनी आक्षेप घेतला होता. त्यासंदर्भात विभागीय प्रतिनिधींनी माहिती देताना सांगितले की, महात्मा गांधी विद्यामंदिर, मालेगाव या संस्थेला १०८००.०० चौ.मी. इतकी जमीन दिनांक १३.११.१९५६ रोजी दिली होती यासंबंधीचे पहिले प्रकरण आहे. ती जमीन या कालावधीमध्ये वापरली गेली नव्हती. त्यांच्याकडून अटी व शर्तीचा भंग झाल्यामुळे ती जमीन दिनांक १७.१०.२०११ रोजी सरकार जमा केलेली आहे.

दुसरे प्रकरण चेअरमन, द स्कूल बोर्ड, नाशिक या संस्थेशी संबंधित आहे. या संस्थेला शेतकी शाळेसाठी मौजे मोहाडी, ता. दिंडोरी येथील जमीन गट नं.१२८६ क्षेत्र २ हे.४० आर जमीन दिनांक ३०.९.१९५८ रोजी देण्यात आली होती. परंतु जिल्हा परिषदेची स्थापना झाल्यानंतर सदर जमीन जिल्हा परिषदेकडे हस्तांतरित झाली असून तेथे शेतकी शाळेऐवजी जिल्हा परिषदेची प्राथमिक शाळा सुरू करण्यात आली. त्याप्रमाणे या जमिनीच्या रेकॉर्डमध्ये नोंद करण्यात आलेली आहे. त्या जागेवर शेतकी शाळा होती. त्याऐवजी आता जिल्हा परिषदेची प्राथमिक शाळा आहे. ती शाळा बऱ्याच वर्षांपासून त्याच जागेवर आहे. त्यामुळे हा आक्षेप महालेखापालांनी वगळावा अशी विनंती विभागाने समितीकडे केली असता, यासंदर्भात महालेखाकारांनी त्यांचे मत व्यक्त करताना समितीस सांगितले की, इस स्टेज पर यह ऑब्जेक्शन ए.जी. ड्रॉप नहीं कर सकते हैं. लोक लेखा समिति इस पर विचार कर सकती है. हम सिस्टम की डेफिसियंसी बता रहे हैं. इसमें लैंड रिज्यूम नहीं हो रही है. नाशिक के इस तरह के जो केसेस हैं उनके संबंध में आप अपने सिस्टम में सुधार कर सकते हैं.

तिसरा आक्षेप असा होता की, कर्मवीर काकासाहेब एज्युकेशन सोसायटी, नाशिक या संस्थेला सन १९८७ मध्ये १५ हेक्टर ४५ आर जमीन दिली होती. परंतु संस्थेने त्या जागेचा वापर न केल्यामुळे शर्तीचा भंग झाल्याचा प्रस्ताव पाठविण्यात आला होता. संस्थेने अभियांत्रिकी महाविद्यालयासाठी जागा मागितली होती. परंतु आता त्याऐवजी अँग्रीकल्चरल कॉलेजसाठी जागा देण्याच्या संदर्भात मे २०१३ मध्ये नव्याने निर्णय घेतलेला आहे आणि संस्थेने काम सुरू केले आहे.

पुणे इंटरनॅशनल मॅरेथॉन ट्रस्टला शासनाने जागा दिली होती. त्या संदर्भात माहिती देताना जिल्हाधिकारी, पुणे, यांनी समितीस सांगितले की, पुणे नॅशनल मॅरेथॉन ट्रस्टला २ हेक्टर जमीन देण्यात आली होती. सदर जागेवर खेळांडुसाठी प्रशिक्षण केंद्र आणि वृद्धाश्रम असे प्रयोजन होते. सद्यःस्थितीत संस्थेने त्या जागेचा वापर केलेला नाही. जागेचा सर्व्हे करून फोटोग्राफी केलेली आहे. सन २०१२ मध्ये संस्थेला नोटीस दिली होती. संस्थेने दिलेल्या उत्तराने समाधान झालेले नाही. सदर संस्थेकडून जागा परत घेण्याबाबत शिफारस केलेली आहे.

कन्नड संघ, पुणे संस्थेस शासनाने दोन महिन्यापूर्वी मुदतवाढ दिलेली आहे. सदर ठिकाणी बांधकाम सुरू झालेले आहे.

भारत दलित सेवा संघ - या मध्ये दोन प्रकारची आरक्षणे दिसतात. १९८७ सालचा प्लान होता. हिल टॉप व हिल स्लोप प्रकारची जागा होती. सन २०१३ मध्ये ड्राफ्ट डेव्हलपमेंट प्लान पब्लिश केला होता. भाजीपाला मार्केट आणि वॉटर टँकसाठी आरक्षण आहे. संस्थेने त्या जागेचा वापर न करता प्रदीर्घ कालावधीपासून तो तसाच पडून ठेवला होता. तेव्हा सदर जागा परत ताब्यात घेण्याचा शासन विचार करित आहे.

भारती विद्यापीठ संस्थेला सन २००४ मध्ये २० हजार चौरस मीटर म्हणजे २ हेक्टर जमीन देण्यात आली होती. सदर संस्थेला दोन वर्षे मुदतवाढ दिलेली आहे. ही मुदतवाढ डिसेंबर, २०१४ मध्ये संपुष्टात येत आहे. संस्थेने बांधकाम सुरू केलेले असून त्या संदर्भात फोटोग्राफी करून घेतली आहे.

“ज्यामध्ये अर्तीचा भंग झाला आहे अशा शासकीय जमिनीचे पुनर्ग्रहण न होणे ” या परिच्छेदाच्या अनुषंगाने विभागाने सद्यःस्थिती बाबत पुढील अभिप्राय दिला आहे.

(१) भारती विद्यापीठ, लोहगाव या संस्थेला दिनांक २ नोव्हेंबर, २०१२ रोजीच्या आदेशानुसार धोरणातील तरतुदीनुसार २ वर्षांची मुदतवाढ दिली आहे. दिनांक २४ ऑक्टोबर, २०१५ रोजी मंडळ अधिकारी, कळस यांनी केलेल्या पंचनाम्यानुसार संस्थेने या ठिकाणी बांधकाम करून शैक्षणिक वापर सुरू केला आहे. शासनाकडे अहवाल सादर केला आहे.

(२) डिफेन्स पर्सोनेल को.ऑप.हाऊसिंग सोसायटी - प्रस्ताव शासन स्तरावर तपासण्यात येत आहे.

(३) त्रिमुर्ती आदिवासी गृहचरणा संस्थेला देण्यात आलेले क्षेत्र आरक्षण क्रमांक ६६ (ई.पी.४४) अन्वये दुर्बल घटकांसाठी आरक्षित आहे. यामुळे संस्थेला बांधकामास मंजूरी मिळाली नाही. विकास योजना मंजूर असताना संस्थेच्या विनंतीचा विचार करण्यात यावा, असे तत्कालीन मुख्यमंत्री महोदयांनी आदेश दिलेले आहेत. बांधकाम नकाशा मंजूर न झाल्यामुळे संस्थेला बांधकाम सुरू करता आले नाही. यामुळे शर्तभंग झाल्याचे दिसून येत नाही. असा जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी अहवाल सादर केला आहे.

(४) कन्नड संघ, पुणे या संस्थेला दिनांक ७ मे, २०१४ रोजीच्या आदेशानुसार धोरणातील तरतुदीनुसार २ वर्षांची मुदतवाढ दिली आहे. दिनांक २४ ऑक्टोबर, २०१५ च्या मंडल अधिकारी, कळस यांनी केलेल्या पाहणीनुसार या ठिकाणी बांधकाम सुरू केलेले आहे.

(५) डिस्ट्रीक्ट जज्ज सो.जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी सादर केलेल्या प्रस्तावानुसार दिनांक १७ ऑक्टोबर, २०१४ रोजी जमीन शासन जमा करण्याबाबत आदेश निर्गमित केलेले आहेत. सदर जमीन शासनजमा करून कब्जेदार सदरी महाराष्ट्र शासन असे नाव दाखल करण्यात आले आहे.

(६) पुणे इंटरनॅशनल मॅरेथॉन ट्रस्ट - याबाबत प्रस्ताव विभागीय आयुक्त, पुणे यांच्या स्तरावर तपासण्यात येत आहे. शासनास प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर उचित निर्णय घेण्यात येईल.

(७) भारत दलित सेवा संघ जिल्हाधिकारी, पुणे यांनी सादर केलेल्या प्रस्तावानुसार दिनांक १७ ऑक्टोबर, २०१४ रोजी जमीन शासनजमा करण्याबाबत आदेश निर्गमित केले आहेत. याविरुद्ध संस्थेने माननीय उच्च न्यायालयात रिट याचिका क्रमांक ११७२९/२०१४ दाखल केली आहे. मा.उच्च न्यायालयाच्या दिनांक ११ फेब्रुवारी, २०१५ रोजीच्या आदेशान्वये दिनांक १७ ऑक्टोबर, २०१४ रोजीचे ज्ञापन विषयांकित जमिनीबाबत रद्दबातल ठरविले आहे. माननीय उच्च न्यायालयाच्या आदेशानुसार जिल्हाधिकारी कार्यालयाकडील दिनांक १६ मे, २०१५ च्या पत्रान्वये संस्थेला नोटीस काढून म्हणणे सादर करण्यास कळविण्यात आले आहे.

ज्या शासकीय अर्तीचा भंग झाला आहे त्यांचे पुनर्ग्रहण न होणे यासंदर्भातील सविस्तर माहिती विभागाने सादर केली आहे. **(विवरण पत्र क्र.१)**

२.२८ “पुनर्विकासाच्या अधिकाराचे अनियमित वाटप” (परिच्छेद क्रमांक ४.२.१४)

शासनाने भूखंड क्र.१९६० (भाग) भायखळा विभाग या मिळकतीतील भाडेपट्ट्यांतील ७८३६.१८ चौ.मी.क्षेत्र दिनांक २२.४.१९८४ पासून ९९ वर्षांच्या कालावधीसाठी वार्षिक रुपये ४८.८१ पैसे या भाडेदराने सिम्प्लेक्स मिल कंपनी लि. यांना भाडेपट्ट्याने दिली होती. भाडेपट्टा दिनांक २१.४.१९८३ रोजी संपुष्टात आलेला आहे. शासन निर्णय दिनांक १२.१२.२०१२ अन्वये बृहन्मुंबईतील शासकीय जमिनीच्या भाडेपट्ट्यांच्या नूतनीकरणाचे सुधारित धोरण विहित करण्यात आले आहे. सदरहू धोरणानुसार भाडेपट्ट्याचे नूतनीकरण करण्यात आले आहे काय, नसल्यास त्या संदर्भात काय कार्यवाही अपेक्षित आहे यासंदर्भात विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले की, शासनाने भाडेपट्टा नूतनीकरणाचे धोरण दिनांक १२ डिसेंबर, २०१२ रोजी पूर्ण केले. जवळपास १५ वर्षांपासून हा प्रश्न प्रलंबित होता. परंतु आता हा प्रश्न सुटलेला आहे. भाडे नूतनीकरण करताना रेडीरेकनरचा आधार घेतलेला आहे. इंग्रजांच्या काळामध्ये भाडेपट्टे झालेले आहेत आणि ते कोणत्याही आधारशिवाय झालेले आहेत. इंग्रजांच्या काळामध्ये कोणाला एक रुपयांच्या भाडेपट्ट्याने ९९ वर्षांसाठी भाडेपट्टा दिलेला आहे. परंतु आता ३० वर्षांपेक्षा जास्त कालावधीसाठी भाडेपट्टा दिला जाणार नाही. सवलतीच्या दराने शैक्षणिक वा इतर कारणासाठी ज्या जमिनी दिल्या आहेत त्या धोरणामध्ये सुधारणा करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन आहे. त्याची प्रत समितीच्या निदेशानुसार ती समितीला दिलेली आहे. भाडेपट्टा नूतनीकरणाचा प्रश्न फार वर्षे प्रलंबित होता. डिसेंबर २०१२ मध्ये भाडेपट्ट्याचे नूतनीकरण होऊन शासन निर्णय निर्गमित झालेला आहे.

इंग्रजांच्या काळामध्ये मुंबई, पुणे, बेलापूर या पट्ट्यामध्ये भाडेपट्ट्याने जमिनी दिलेल्या आहेत. ज्यांना लीजवर जमिनी दिल्या आहेत त्यांना सबलीज करायचे असल्यास त्यासाठी शासनाची परवानगी घेणे आवश्यक आहे अशी अट होती. परंतु शासनाच्या परवानगीशिवाय सबलीज करण्यात आले. ज्यांना लीजवर जमिनी दिल्या त्यातील काहीजण ह्यात नाहीत त्यांच्या जमिनीचा कब्जा दुसऱ्यांनी घेतला आहे. काहीजण न्यायालयात गेले आणि न्यायालयात ४० वर्षे केस प्रलंबित आहेत. ज्या कारणासाठी जमिनी दिल्या होत्या ती कारणे बदललेली आहेत. इंडस्ट्रीजमध्ये हा प्रकार जास्त आहे. त्याची माहिती विभागाने नियमित घ्यावी. जर लीजची रक्कम वसूल करण्यासाठी माणूस पाठवावयाचे ठरविले तर त्यासाठी लीजच्या रकमेच्या दहापट खर्च येईल. त्यामुळे ती रक्कम वसूल करण्यासाठी कोणी गेले नाही. हा प्रश्न अजून प्रलंबित आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता, अतिरिक्त मुख्य सचिव, यांनी समितीस सांगितले की, सद्यःस्थितीत भाडेपट्टा देताना रेडीरेकनरचा आधार घेतलेला आहे. यामध्ये रहिवाशी, औद्योगिक आणि वाणिज्यिक असे तीन प्रवर्ग केलेले आहेत. या तीन प्रवर्गांसाठी एक सूत्र केलेले आहे. भाडेपट्टाधारक स्वतः परिगणना (कॅल्क्युलेशन) करू शकतो. विभागाने ते सूत्र प्रकाशित केलेले आहेत. न्यायालयाने वेळोवेळी दिलेल्या आदेशांचा विचार करून हे धोरण केलेले आहे. अमरावती आणि नागपूर विभागात नझूल जमिनी आहेत. त्या ठिकाणी शासकीय जमिनीला नझूल संबोधले जाते. ३६ हजार भाडेपट्ट्यांच्या जमिनीच्या नूतनीकरणाचे धोरण केले. त्या धोरणास कोणीही आव्हान दिलेले नाही. सन २००७ मध्ये धोरण तयार केले होते. त्या वेळी जवळपास ६४२ रिट पिटीशन्स झाली होती. त्या धोरणाबाबत फेरविचार करावा असे कोर्टाने सांगताना त्यांनी असेही सांगितले होते की, भाडेवाढ करायला पाहिजे परंतु ती अवाजवी करू नये, रास्त भाडेवाढ करावी. भाडेपट्टेधारक अनेक वर्षांपासून तेथे राहत असल्यामुळे भाडेपट्टेधारक आणि शासन यांच्यामध्ये एक रिलेशन तयार होते त्याचादेखील विचार करावा. विभागाने नझूल जमिनीबाबत जे धोरण तयार केले त्याला कोणीही आव्हान केलेले नाही. उलट सर्वांनी त्याचे स्वागत केले आहे. मुंबईतदेखील रिझनेबल धोरण केलेले आहे. तरीदेखील काही रिट पिटीशन्स दाखल झालेली आहेत. परंतु अजून त्यावर सुनावणी झालेली नाही. या प्रकरणामध्ये महालेखाकारांचा आक्षेप आहे की, सन १९८३ मध्ये भाडेपट्टा संपुष्टात आला असताना त्याचे नूतनीकरण का करण्यात आले नाही. सिम्प्लेक्स मिल कंपनी लि.यांचेकडील एकूण ३६ हजार ५५३ चौ.मी.क्षेत्रापैकी ७ हजार ८३६ चौ.मी.क्षेत्र हे भाडेपट्ट्याचे आहे तर उर्वरित २८ हजार ७१७ चौ.मी.क्षेत्र हे त्यांच्या मालकीचे आहे.

माझगाव येथील भाडेपट्टा संपुष्टात आलेला असताना तो नव्याने का करण्यात आलेला नाही असा महालेखाकारांनी घेतलेल्या आक्षेपासंदर्भात अभिलेखे तपासले असता असे आढळून आले की, भाडेपट्ट्याचा कालावधी अजून संपुष्टात आलेला नाही. इंग्रजांच्या काळात ते झालेले आहे. इंग्रजांच्या काळात घेतलेले निर्णय आता काही बदल केलेले आहेत. भाडेपट्टा संपुष्टात आल्यानंतर विभागाकडून त्यामध्ये बदल करण्यात येईल.

गोदरेज कंपनीकडे असलेल्या जमिनीच्या लीज संदर्भातील माहिती तसेच एमआयडीसी आणि एमटीडीसीच्या संदर्भातील मुद्द्यांची माहिती समितीस लेखी स्वरूपात द्यावी असे निदेश समितीने विभागास दिले परंतु विभागाकडून माहिती अद्यापपर्यंत अप्राप्त आहे.

२.२९ “एमआयडीसीला दिलेली जमीन वापरात नसल्यामुळे पडून राहिली होती”

“एमआयडीसीला दिलेली जमीन वापरात नसल्यामुळे पडून राहिली होती” या परिच्छेदासंदर्भात थोडक्यात माहिती देताना जिल्हाधिकारी औरंगाबाद यांनी समितीस सांगितले की, एमआयडीसीला दिलेली जमीन वापरात नसल्यामुळे ती आहे त्याच स्थितीत आहे असा परिच्छेदामध्ये नमूद केले आहे. एमआयडीसीकडून सन १९९३ मध्ये ९ हेक्टर ९५ लाख इतक्या जमिनीची मागणी करण्यात आली होती. यासंदर्भातील प्रस्ताव पाठविण्यात आलेला होता. तदनंतर म्हणजे १८ मार्च १९९४ रोजी विभागीय आयुक्तांनी एमआयडीसीला आगाऊ जागा देण्याच्या संदर्भात आदेश निर्गमित केले होते. यानुसार जागेचा ताबा १९ एप्रिल १९९४ रोजी एमआयडीसीला देण्यात आला होता. परंतु, आजतागायत एमआयडीसीने सदर जागेचा वापर केलेला नाही असा विषय आहे.

एमआयडीसीच्या ताब्यात इतकी वर्षे जमीन असताना त्याचा उपयोग न करण्याची कारणमीमांसा विषद करताना प्रादेशिक अधिकारी महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ यांनी समितीस सांगितले की, सन १९९४ रोजी महामंडळाकडे ९.९५ हेक्टर जमीन ताब्यात आली होती. शाश्वत पाणीपुरवठा उपलब्ध नसल्यामुळे सदर जागेचा वापर झाला नाही, हे त्यामागील एक मुख्य कारण आहे. जागेच्या ठिकाणी बोअर खोदून पाणी उपलब्ध होईल किंवा कसे यासंदर्भात भूजल विभागाकडून सर्व्हे करण्यात आला होता. परंतु, पाणी उपलब्ध होऊ शकणार नाही असा अहवाल दिल्यामुळे जमिनीचा वापर झालेला नाही. पाणीपुरवठा जलनिस्सारण विभागाकडे एमआयडीसीला सवलतीच्या दरात पाणीपुरवठा होऊ शकतो का, अशी विचारणा केली होती. पाणीपुरवठा जलनिस्सारण विभागाने पाण्याचा दर २० रुपये प्रति घनमीटर निश्चित केला होता. एमआयडीसी “ड” वर्ग नगरपालिका क्षेत्रात येत असल्याने पाण्याचा दर ४ रुपये प्रति घनमीटर असतो. जलनिस्सारण विभागाने पाण्याचा दर २० रुपये प्रति घनमीटर निश्चित केलेला दर उद्योजकांना परवडण्यासारखा नव्हता. तसेच पाण्याबाबत नगरपालिकेकडे विचारणा करण्यात आली होती. परंतु त्यांनीदेखील पाणी देण्यास असमर्थता दर्शविली होती. औद्योगिक प्रस्तावित क्षेत्र खुलताबादच्या हेरिटेजच्या जवळ आहे.

एमआयडीसी शेतकऱ्यांकडून जमिनी घेतात. जमिनी घेण्यापूर्वी आवश्यक ती योजना आखावी लागते. या योजनेमध्ये पाणी, वीज, मार्केट, रेल्वे स्टेशन वगैरे आवश्यक त्या सर्व बाबींचा विचार करूनच सदर योजना आखावी लागते. अशा प्रकारची योजना एमआयडीसीने आखली होती काय ? महसूल विभागाने मागणीशिवाय जमीन दिलेली आहे काय ? तालुका पातळीवर औद्योगिक क्षेत्र वाढावे, लोकांना रोजगार उपलब्ध व्हावा, त्या परिसराचा विकास व्हावा अशी जमीन घेण्यामागची संकल्पना असते. भविष्यात त्या जमिनीवर कोणता विकास केला जाणार आहे अशी विचारणा समितीने केली असता प्रादेशिक अधिकारी, औद्योगिक विकास महामंडळ यांनी समितीस सांगितले की, सदरहू जमीन शासकीय असून आता त्या ठिकाणी पर्यटन क्षेत्र (टुरिझम झोन) निर्माण केले जाणार आहे.

शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, खुलताबाद यांनी सन २००६ मध्ये ५ एकर जागेची मागणी केली होती. तसेच जिल्हा ग्रामीण खादी ग्रामोद्योग मंडळाने २ एकर जागेची मागणी केली होती आणि मे.काऊ पावर अॅण्ड अॅग्रो प्रोजेक्ट्स प्रायव्हेट लिमिटेड यांनी १० हजार चौ.मी. जागेची मागणी केली होती. “वरील ३ अर्जदारांपैकी प्राचार्य, औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, खुलताबाद यांना दिनांक ५ ऑक्टोबर १९९८ नुसार पाणी पुरवठा उपलब्ध नसल्यामुळे भूखंड वाटपाची मागणी अमान्य करण्यात येत असल्याचे कळविले होते”. शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, खुलताबाद यांनी सन २००६ मध्ये ५ एकर जागेची मागणी केली असता दिनांक ५ ऑक्टोबर १९९८ नुसार पाणीपुरवठा उपलब्ध नसल्यामुळे भूखंड वाटपाची मागणी अमान्य करण्यात येत असल्याचे कळविले आहे. हे कसे काय ? असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता, प्रादेशिक अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ यांनी समितीस सांगितले की, उक्त माहितीमध्ये प्रिंटींग मिस्टेक झालेली आहे. औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, खुलताबाद दिनांक ५ ऑक्टोबर २००८ रोजी कळविलेले आहे.

जमीन एमआयडीसी विकसित करणार आहे. परंतु, १७ वर्षात जमिनीचा विकास झालेला नाही. एमआयडीसीकडे जमीन विकसित करण्यासंदर्भातील कोणतीही योजना नसल्यामुळे सदर जमीन जिल्हाधिकारी कार्यालयाकडे परत केली पाहिजे असे मत समितीने व्यक्त केले असता, प्रादेशिक अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ यांनी समितीस सांगितले की, सदर जागेवर पैठणी क्लस्टर पर्यटन क्षेत्र (टुरिझम झोन) निर्माण केले जाणार आहे. त्या ठिकाणी पैठणी क्लस्टर व्हावे म्हणून खादी ग्रामोद्योगाच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी संबंधितांसमवेत एक बैठक आयोजित केली होती. पैठणी क्लस्टर पर्यटन क्षेत्र (टुरिझम झोन) उभारण्याच्या संदर्भात महामंडळाचा प्रयत्न सुरू आहे. तसेच त्यासंदर्भात महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळाकडे विचारणा केली असून या विषयाच्या संदर्भात लवकरच संबंधितांची बैठक आयोजित केली जाणार आहे.

औरंगाबाद जिल्ह्यातील वाळूज औद्योगिक क्षेत्र हे सन १९८३ साली कार्यान्वित झालेले आहे. तेथे मोठ्या प्रमाणात अभियांत्रिकी, उद्योग व पैठण रस्त्यावर इलेक्ट्रॉनिक्स उद्योग विकसित झाले असल्याने तसेच सन २०१३ पर्यंत वाळूज औद्योगिक क्षेत्रात भूखंड वाटपासाठी उपलब्ध असल्याने आणि खुलताबादपासून वाळूज औद्योगिक क्षेत्राचे अंतर हे फार कमी असल्याने नवीन येणाऱ्या उद्योजकांनी खुलताबाद येथे भूखंडाची मागणी केलेली नाही. खुलताबाद औद्योगिक क्षेत्राकरिता भूखंड वाटपाचा दर २५ रुपये प्रति चौ.मी. इतका निश्चित केलेला आहे. या ठिकाणी मागणी कोणाचीही नसताना २५ रुपये प्रति चौ.मी. इतका भाव कोणी, कशासाठी निश्चित केलेला आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता, प्रादेशिक अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ यांनी सांगितले की, जेव्हा जागा ताब्यात घेण्यात आली तेव्हा रेखांकन केले होते. ते वेब साईटवर देखील टाकण्यात आलेले होते. पायाभूत सोयीसुविधेचा खर्च लक्षात घेऊन प्लॉटचा भाव १९९५ साली निश्चित केला होता. भविष्यात ही जागा महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळाला देण्याचा विचार करणार आहोत.

एक वर्षाच्या आत त्या ठिकाणी जागेचा विकास होऊन एमआयडीसी निर्माण होणार नसेल आणि त्या जागेचा वापर इतर चांगल्या कामासाठी व्हावी यासाठी ती जागा जिल्हाधिकारी यांना परत करावी असे अभिप्राय समितीने व्यक्त केले.

एम.आय.डी.सी.ला दिलेली जमीन वापरात नसल्यामुळे पडून राहिली या उपस्थित मुद्द्यांबाबतचे महामंडळाचे स्पष्टीकरण तथा सद्यःस्थितीची समितीच्या बैठकीच्या वेळी विभागाकडून प्राप्त झालेली लेखी माहिती (विवरण पत्र २) मध्ये दर्शविण्यात आलेली आहे.

२.३० इतर महामंडळांना दिलेली जागा विनावापर पडून होती (परिच्छेद क्र. ४.२.१५.२)

महाराष्ट्र राज्य खनिकर्म महामंडळ मर्यादित यांची ४०८.५० हे.जमीन ३६ वर्षे विनावापर पडून राहिली, यासंदर्भात खुलासा करताना जिल्हाधिकारी औरंगाबाद यांनी समितीस सांगितले की, खुलताबाद येथे लघुऔद्योगिक क्षेत्र निर्माण करण्यास शासनाने मान्यता दिल्यानंतर जिल्हाधिकारी, औरंगाबाद यांनी खुलताबाद येथील ९.९५ हेक्टर शासकीय जमिनीचा आगाऊ ताबा महामंडळास सन १९९४ मध्ये दिला होता. या औद्योगिक क्षेत्रात खादी ग्रामोद्योग महामंडळाला अे/३८ हा भूखंड देण्यात आला होता. या भूखंडाचा वापर त्यांनी सन १९७० ते सन १९९२ पर्यंत केला आहे.

उक्त मुद्द्यासंदर्भात अधिक माहिती देताना जिल्हा खनिकर्म अधिकारी, औरंगाबाद यांनी समितीस सांगितले की, औरंगाबाद जिल्ह्यातील अगंट (रंगहत दगड) खनिजावर आधारित मूल्यवृद्धी प्रकल्प सुरू करण्यासाठी खनिकर्म महामंडळाने एमआयडीसीकडून औद्योगिक क्षेत्रातील अे/३८ हा भूखंड सन १९७७ मध्ये भाडेपट्ट्याने घेतला होता. सन १९९२ पर्यंत खनिकर्म विकास महामंडळाने या जागेचा वापर केला आहे. त्यानंतर

एमआयडीसीची पूर्वपरवानगी घेऊन खनिकर्म महामंडळाने सदर भूखंड, त्यावरील सर्वसंबंधित अधिकारांसह महाराष्ट्र सेंटर फॉर इंटरप्रिन्सुअरशिप डेव्हलपमेंट (MCED) यांना सन १९९२ रोजी हस्तांतरित केला. या हस्तांतरणाची नोंद महानगरपालिकेच्या अभिलेखात घेण्यात आल्याचे दिसून येत नाही. हस्तांतरणापूर्वी सदर भूखंडाचा वापर महामंडळाकडून औद्योगिक वापरासाठीच करण्यात येत होता. आता या भूखंडाशी खनिकर्म महामंडळाचा काहीही संबंध नाही.

संपूर्ण जिल्ह्याचे या वर्षासाठी खनिकर्माच्या माध्यमातून मिळणाऱ्या महसुलाचे उद्दिष्टाबाबत जिल्हाधिकारी, औरंगाबाद यांनी सांगितले की, मागील वर्षी २१ कोटी रुपयाचे उत्पन्न प्राप्त झाले होते. त्यामध्ये रेतीचाही समावेश आहे. खनिकर्माचा विकास निधी वितरित करण्याचे अधिकार जिल्हाधिकारी कार्यालयाला नाहीत. या विकास निधीतर्गत घ्यावयाच्या कामाचे प्रस्ताव जिल्हाधिकारी कार्यालयाकडून नागपूर येथील खनिकर्म महामंडळाकडे पाठविले जातात व त्यांच्याकडून त्यास मंजुरी प्राप्त होऊन निधी वितरित केला जातो. त्यानुसार जिल्हाधिकारी कार्यालयाने या जिल्ह्यातील विकास कामांबाबतचे प्रस्ताव खनिकर्म महामंडळाकडे पाठविले आहेत. मागील दोन वर्षांत एकही काम मंजूर झालेले नाही.

शासनाच्या धोरणानुसार आणि शासन निर्णयानुसार खनिकर्मातून मिळणाऱ्या उत्पन्नातील काही हिस्सा तेथील विकास कामांसाठी वापरला पाहिजे, असे बंधन आहे. त्यासाठी खनिकर्म विकास महामंडळाची परवानगी लागते. या संदर्भातील प्रस्तावांना दोन वर्षांत मंजुरी दिलेली नाही गेल्या दोन वर्षांत जिल्हाधिकारी कार्यालयाकडून किती विकास कामांचे प्रस्ताव खनिकर्म विकास महामंडळाकडे प्राप्त झाले आहेत व किती प्रस्तावांना मंजुरी देण्यात आली आहे ? अशी पृच्छा समितीने केली असता यासंदर्भात विभागीय प्रतिनिधींना माहिती देता आली नाही. तथापि, सदर माहिती समितीस नंतर सादर करण्यात येईल असे आश्वासन समितीस देण्यात आले परंतु उक्त माहिती समितीस अद्यापपर्यंत अप्राप्त आहे.

औरंगाबाद जिल्ह्यातून गौण खनिजाद्वारे २१ कोटी रुपयांचा महसूल प्राप्त झाला आहे. गौण खनिजाच्या वाहतुकीमुळे तेथील रस्ते नादुरुस्त होतात, प्रदूषण होते, पर्यावरणाचेही नुकसान होत असते. याची भरपाई म्हणून प्राप्त होणाऱ्या महसुलातील काही भाग त्या भागासाठी वापरला जावा, या उद्देशाने शासनाने परिपत्रक निर्गमित केले आहे. परंतु या जिल्ह्याला गेल्या ५/६ वर्षांपासून गौण खनिजाचा निधी मिळालेला नाही ही बाब समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिली असता जिल्हाधिकारी, औरंगाबाद यांनी समितीस सांगितले की, गौण खनिज विकास निधीअंतर्गत करावयाच्या कामांबाबतचे प्रस्ताव महामंडळाकडे पाठविण्यात आले आहेत.

स्थानिक लोकप्रतिनिधी शासनाकडे पाठपुरावा करून रस्त्यांसाठी निधी मिळवतात व त्या निधीत रस्ते दुरुस्त होतात. परंतु, मोठ्या प्रमाणावर होणाऱ्या वाळू वाहतुकीमुळे पुन्हा पुन्हा रस्ते नादुरुस्त होतात. एका ट्रकमध्ये ५ ब्रास वाळू वाहून नेण्यास परवानगी असेल तर ८ ब्रास वाळू वाहून नेली जाते. त्यामुळे रस्त्यांवर ताण पडतो आणि ते नादुरुस्त होतात. शासनाकडून प्रत्येक वेळी रस्ते दुरुस्तीसाठी निधी मिळणे शक्य नसते. वाळू वाहतुकीमुळे रस्ते वारंवार नादुरुस्त होतात, हे अधिकाऱ्यांनी आणि शासनानेही मान्य केलेले आहे. स्थानिक विकास कामांबाबतचे प्रस्ताव जिल्हाधिकाऱ्यांकडून पाठविले जात असतात. परंतु, तरी देखील ते मंजूर होत नाहीत आणि त्या भागाचा हक्काचा निधी मिळत नाही. ही बाब योग्य नाही. वाळू उपशाबाबत आणखी एक मुद्दा असा आहे की, वाळू लिलाव करण्यापूर्वी खनिकर्म महामंडळाच्या अधिकाऱ्यांकडून सर्वेक्षण होत असते. ज्या ठिकाणाहून १००० ब्रास वाळू उपसा करण्याची क्षमता असते, त्या ठिकाणाहून १०० ब्रास वाळू उपसा होऊ शकेल, अशा प्रकारचा सर्वेक्षण अहवाल हे अधिकारी देतात. त्यांच्या अहवालानुसारच निविदा काढली जाते. यामुळेही शासनाचे प्रचंड नुकसान होत असते. खनिकर्म विभागासाठी स्वतंत्र कार्यालय नाही. हे अधिकारी जिल्हाधिकारी कार्यालयात बसतात. खनिकर्म विभागाकडे पुरेसा अधिकारी, कर्मचारी वर्ग नाही. एका जिल्ह्यासाठी केवळ एक-दोन अधिकारी, कर्मचारी असतात. या व्यवसायात मोठ्या प्रमाणावर बोगस व्यवहार होत असतात. जिल्ह्याचे उत्पन्न वाढविण्याची जबाबदारी जिल्हाधिकाऱ्यांची आहे. त्यामुळे जिल्हाधिकारी यांनी स्वतः यामध्ये लक्ष घातले पाहिजे. केवळ खनिकर्म विभागाच्या अधिकाऱ्यांवर अवलंबून न राहता जिल्हाधिकारी कार्यालयातील काही अधिकारी, कर्मचारी यांची नेमणूक याकामी केली पाहिजे व त्यावर नियंत्रण ठेवले पाहिजे. अनधिकृतपणे वाळू उपसा करणाऱ्यांविरुद्ध आणि वाहतूक करणाऱ्यांविरुद्ध कारवाई करावी, असे शासनाचे आदेश आहेत. परंतु, खनिकर्म विभागाच्या अधिकाऱ्यांकडे साधे वाहन देखील उपलब्ध नाही. हे अधिकारी सर्वेक्षणासाठी किंवा अन्य कामांसाठी वाळू ठेकेदाराच्या वाहनांमधून फिरत असतात. मग त्यांच्याकडून अनधिकृत व्यवसायावर नियंत्रण ठेवण्याची अपेक्षा करता येत नाही. म्हणून जिल्हाधिकाऱ्यांनी हे आव्हान स्वीकारले पाहिजे. त्यांनी जर हे आव्हान स्वीकारले तर किमान ५ पट उत्पन्न वाढेल असे अभिप्राय समितीने व्यक्त केले.

समितीने वाळू उपसा व वाहतूक यासंदर्भात नोंदविलेल्या उक्त अभिप्रायाबाबत वाळू उपसा व वाहतूक यासंदर्भात जिल्हाधिकारी, औरंगाबाद यांनी समितीस सांगितले की, या वर्षी या जिल्ह्यात एकूण ५० प्लॉट आयडेंटिफाय केले होते. आता लिलाव ऑनलाईन पद्धतीने होतो. ठेकेदारांना समोर येण्याची आवश्यकता नसते व त्यामुळे ठेकेदारांची रिंग होत नाही. ई-ऑक्शन पद्धतीमुळे कोणत्याही भागातील व्यक्ती लिलावामध्ये सहभागी होऊ शकते. आतापर्यंत या पद्धतीने १९ प्लॉटचा लिलाव झाला आहे. जिल्ह्यामध्ये एकूण १२३ प्लॉट आहेत. खनिकर्म विभागाच्या अहवालानुसार ४५ प्लॉट निश्चित करण्यात आले आहेत. अनेक ठिकाणी रेती काढली तर पाण्याचे स्रोत अडचणीत येतील, काही ठिकाणी रेतीची क्वालिटी चांगली नाही, त्यामुळे अंतिमतः ४५ प्लॉट निश्चित करण्यात आले आहेत व त्यापैकी १९ प्लॉटचा लिलाव झाला असून त्यांना वर्क ऑर्डर दिलेली आहे.

औरंगाबाद जिल्ह्यात होणाऱ्या वाळू वाहतुकीबाबत नवीन प्रणाली अवलंबण्यात आली आहे. वाहतूक करणाऱ्या वाहनांना बारकोडिंग केले आहे. त्यामुळे बोगस वाहतूक होऊ शकणार नाही. या माध्यमातून एप्रिल महिन्यापासून आतापर्यंत १५६ पेक्षा जास्त लोकांना पकडले आहे व त्यांच्याकडून ३५ लक्ष रुपयांचा दंड वसूल करण्यात आला आहे. एप्रिल, २०१३ ते दिनांक ३० जून २०१३ या कालावधीत एकूण ६५ वाहनांवर कारवाई केली असून ८ लाख ८९ हजार रुपयांचा दंड वसूल केला आहे. तसेच, दोन गुन्हे दाखल केले असून त्यामधील २ आरोपींना अटकही झाली आहे. तथापि, गेल्या दोन-तीन वर्षांत राज्यातील भरारी पथक या जिल्ह्यात आलेले नाही.

वाळू वाटपात अन्याय झाला असे अनेक लोकांचे मत होते. यानंतर काही लोकांनी माननीय न्यायालयात धाव घेतली होती. ही सर्व प्रकरणे नागपूर येथील ऑफिसमध्ये वर्ग होतात आणि ती प्रलंबित राहतात, अशी वस्तुस्थिती आहे. आपण ज्या ठिकाणाहून वाळू उचलतो त्या परिसरातील रस्ता वाहतुकीच्या वापरामुळे खराब होतो. त्या रस्त्याच्या दुरुस्तीसाठी कोणतेही प्रयत्न केले जात नाहीत. यासंदर्भात माननीय मुख्यमंत्री महोदयांना अधिकार दिले होते. परंतु, मध्यंतरीच्या काळात न्यायालयीन प्रकरणे झाले होते. अनेक प्रकरणे माननीय न्यायालयात प्रलंबित होती असे मत समितीने व्यक्त केले.

खनिकर्म विभागाकडून वाहनाची मागणी आली तर त्यांना जिल्हाधिकारी, कार्यालयाकडून वाहन उपलब्ध करून देण्यात येते. खनिकर्म विभागास वाहन खरेदी करण्यासंदर्भात समितीने सूचित केले की, नाविन्यपूर्ण योजनेतून वाहन खरेदी करण्याची तरतूद आहे. याकरिता जिल्हाधिकारी यांनी नियोजन विभागाचे वाहन कोणते निकष आहेत ते तपासून घेण्याची गरज आहे. डीपीडीसी मधून वाहन खरेदी करता येते किंवा खनिकर्माच्या अधिकाऱ्यांनी वर्षभरात अनेक ठिकाणी अनधिकृतपणे वाळू उपसा करणाऱ्यांवर अचानक धाडी टाकून कोट्यवधी रुपयांचा महसूल जमा केला पाहिजे. जमा झालेल्या महसूलातून २ टक्के रक्कमेतून वाहन खरेदी करावे कारण खनिकर्म विभागाला जर वाहन उपलब्ध करून दिले तर त्यांना अनेक ठिकाणी धाडी टाकण्यास सोपे जाणार आहे. परिणामी शासनाच्या महसूलात वाढ होणार आहे. या गोष्टीकडे जिल्हाधिकारी यांनी लक्ष देण्याची गरज आहे. याबाबत खनिकर्म विभागास वाहन करण्यासंदर्भातील बाबी तपासून घेऊन योग्य ती कारवाई केली जाईल असे आश्वासन जिल्हाधिकारी, औरंगाबाद यांनी समितीस दिले.

अनेक ठेकेदार लिलावामध्ये भाग घेत नाहीत. परंतु, वाळू उपसा करण्याचे त्यांचे काम सुरू आहे. अधिकाऱ्यांचेही यामध्ये साटेलोटे असल्यामुळे मोठ्या प्रमाणावर शासनाचा महसूल बुडतो. या व्यवसायावर कडक बंधने घातली पाहिजेत आणि संबंधित अधिकारी, कर्मचारी यांच्याविरुद्ध कारवाई केली पाहिजे. जिल्हाधिकारी यांनी औरंगाबाद जिल्ह्यात लक्ष घातले तर महसूली उत्पन्नात १०० टक्के वाढ होणार आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता, जिल्हाधिकारी औरंगाबाद यांनी समितीस सांगितले की, स्पॉटला असणाऱ्या वाळूच्या उपलब्धतेप्रमाणे एस्टीमेट केले जाते. या वर्षी प्रति ब्रास ५ हजार ९०० एवढी वाळू उचललेली आहे.

सन १९९२-१९९३ पासून एमआयडीसाठी घेण्यात आलेल्या जमिनी या विनावापर पटून आहेत. त्या जमिनीवर शेतकरी शेती करीत होते. आज त्या जमिनीचा भाव ५ ते ७ लाख एवढा आहे. सदर जमिनीवर कोणत्याही प्रकारे विकास होणार नसेल तर ती जमीन संबंधित शेतकऱ्यांना दिली पाहिजे अशी सूचना समितीने केली असता उपप्रादेशिक अधिकारी खनिकर्म विभाग यांनी सांगितले की, वैजापुरच्या परिसरात ४३६ हेक्टर जमीन आहे. यासंदर्भात अनेक लोकांनी व अनेक संघटनांनी माननीय न्यायालयात धाव घेतली होती. माननीय हायकोर्टाने पुढील ३ वर्षांत सदर जमिनीचा विकास करून ती अलॉटमेंट करावी असे निर्देश दिले होते. लिटिगेशनचा विचार करता एमआयडीसीने पूर्ण क्षेत्रात भारत फोर्सला पॉवर जनरेशन करण्यासाठी जमीन प्रस्तावित केली होती. यानंतर भारत फोर्सने आवश्यक ती एनओसी प्राप्त केली होती. याप्रमाणे जायकवाडीतून ५२ दशलक्ष घ.मी. एवढा पाणीपुरवठा लागणार होता. यासंदर्भात त्यांनी इरिगेशन विभागाकडून एनओसी प्राप्त करून घेतलेली आहे. सदर संपूर्ण क्षेत्र भारत फोर्सला देण्याबाबत बोर्ड मिटिंगमध्ये प्रस्तावित केले आहे. सदरहू जमीन औद्योगिक क्षेत्रासाठी देण्यात आली होती. भारत फोर्सकडून पॉवर जनरेशनची मागणी करण्यात आली होती.

परंतु, त्या ठिकाणच्या परिसराचा रस्ता सुस्थितीत नाही. पाणी पुरवठ्याची कोणतीही सोय नाही. त्या ठिकाणच्या जमिनीचा कोणताही वापर होत नसेल तर ती जमीन पुन्हा शासनाकडे हस्तांतरित केली पाहिजे असे मत समितीने व्यक्त केले असता, जिल्हाधिकारी औरंगाबाद यांनी सांगितले की, यासंदर्भात माननीय हायकोर्ट देखील पाठपुरावा करीत आहे. ज्या कारणासाठी जमीन घेतलेली आहे, त्या कारणासाठी जमिनीचा वापर होत नसेल तर ती जमीन पुन्हा हस्तांतरित केली जाईल.

२.३१ समितीचे अभिप्राय :-

मौजे गोवर्धन, गट नं. ३२, तालुका व जिल्हा नाशिक येथील ९१,३०० चौ.मी. जमीन 'किरकोळ खनिजाचे उत्खनन' याकरिता आरक्षित ठेवण्यात आली होती. सदरहू जमिनीपैकी सन २००३ मध्ये प्रारंभी ४१,३०० चौ.मी. जमीन श्री. समीर भुजबळ विश्वस्त असलेल्या मुंबई एज्युकेशन ट्रस्टला देण्यात आली. सदरहू ट्रस्टला जमीन देण्यापूर्वी ७/१२ उताऱ्यावर अधिकार अभिलेखामध्ये 'सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या खाणीकडे वर्ग' अशी नोंद होती. मात्र प्रादेशिक आराखड्यामध्ये अशा स्वरूपाचे कोणत्याही कारणासाठी आरक्षण नव्हते.

सात बारा वरील नोंद २५ वर्षांपूर्वी केली असेल आणि १५ वर्षांपूर्वी विकास आराखडा तयार झाला असेल, तो विकास आराखडा तयार करताना पूर्वीचे आरक्षण उठविण्यात आले असावे. एखाद्या भागाचा विकास आराखडा तयार होतो तेव्हा त्यापूर्वी प्रादेशिक आराखड्यामध्ये विशिष्ट जमिनीबाबत काहीतरी स्थान वा दर्जा असतो. जुन्या विकास आराखड्यामध्ये जमिनीवर आरक्षण आहे आणि नवीन विकास आराखड्यामध्ये काहीच आरक्षण नाही. रेकॉर्डवर आल्यानंतरच त्यामध्ये बदल केला जातो असे मत समितीने व्यक्त केले. नाशिक विभागामध्ये दिनांक १ जुलै, १९९८ रोजी प्रादेशिक योजना लागू होती. त्यामध्ये या विशिष्ट जमिनीमध्ये शैक्षणिक प्रयोजनासाठी उपयोग असे आरक्षण होते. मात्र ७/१२ वर 'सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या खाणीसाठी' उपयोग नोंद केल्यामुळे वहिवाट होती. परंतु ती जमीन सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या खाणीसाठी वर्ग असली तरी त्यावर सुरुवातीपासून कोणतेही आरक्षण नव्हते.

सदर जागेवर श्रीमती गंगूबाई अबाजी पाडेकर यांचे अतिक्रमण असल्यामुळे जागेचा प्रत्यक्ष कबजा संस्थेस मिळाला नाही म्हणून कोर्टात केस दाखल झाली होती. त्यानंतर त्यांनी आपसात तडजोड करून ते प्रकरण मिटविले आहे. संस्थेला जागा देत असताना कब्जेदार कोण आहे हे पाहिले नव्हते. सदरहू जागेबाबतची भरपाई (Compensation) १.९८ लाख रुपये निश्चित केली. सदर जमीन सन २००८ च्या बाजारभावाने घ्यायची होती. त्यानुसार किंमत ९.३९ कोटी रुपये असताना प्रत्यक्षात ९.०८ लाख रुपयांना जमीन दिली आहे. किंमतीमध्ये १०० पट फरक आहे. परंतु सन २००९ मध्ये सदरहू जागेचा ताबा दिला आहे. नगररचना विभागाकडून सदरहू जमिनीचे मुल्यांकन करून घेतले होते. त्यावेळी रेडी रेकनरनुसार ५.३९ कोटी रुपये किंमत होती. सदर जमिनीची ही किंमत व्यवहारीक नव्हती कारण महसूल विभागाच्या नियमानुसार ५.३९ कोटी जमिनीची किंमत असताना फक्त ९.०८ लाख इतक्या रकमेस दिल्यामुळे शासनाचे कोट्यवधी रुपयांचे नुकसान झालेले आहे.

आजपर्यंत महाराष्ट्रभर शासन निर्णय दिनांक ३० जून, १९९२ प्रमाणे सवलतीच्या दराने शैक्षणिक प्रयोजनासाठी जमीन दिली जाते. अशा १०० शैक्षणिक संस्थांना जमिनी दिल्या गेल्या आहेत. या जागांवर बांधण्यात आलेल्या महाविद्यालयामध्ये एका-एका मेडिकलच्या प्रवेशासाठी २ कोटी रुपये घेतले जातात, ६०-७० लाख रुपये घेतले जातात. ९ कोटी रुपयांची जमीन फक्त ९ लाख रुपये घ्यायची आणि प्रवेशासाठी २-२ कोटी रुपये घ्यायचे हे कितपत योग्य आहे, या महाविद्यालयांवर नंतर शासनाचे कोणतेही नियंत्रण राहत नाही. त्यामुळे या धोरणाचा पुनर्विचार व्हावयास पाहिजे असे मत समितीने व्यक्त केले.

सन १९९२ पासून सन २०१२ पर्यंत म्हणजे २० वर्षे शासनाने कोणतीही कारवाई केली नाही. तोपर्यंत लोकांनी ९० टक्के जमिनी लाटल्या आहेत. शासकीय जमीन हातातून गेल्यावर पुन्हा आयुष्यात ती जमीन शासनास परत मिळत नाही. शासकीय जमिनी योग्य माणसांच्या योग्य संस्थांना दिल्या पाहिजेत. गेली २० वर्षे काही लोकांनी शासकीय जमिनी लाटल्या आहेत. ही वस्तुस्थिती असताना त्याबाबत शासनाने कोणतीही कारवाई केली नाही. वित्तीय सचिवांनी याबाबत आक्षेप घेतला असला तरी महसूल विभागाने त्या निर्णयाला ओव्हररुल केले आहे. उदाहरण द्यावयाचे झाल्यास नाशिक येथील एक आदिवासी महिला ५ एकर जमिनीवर अतिक्रमण करते, दिवाणी न्यायालयात दावा दाखल करते, त्यानंतर ती सदर संस्थेबरोबर तडजोड करते, परंतु गेल्या २५ वर्षात महसूल विभाग काही करीत नाही. नियमाने कारवाई करण्यास कोणतेही अधिकारी पुढे येत नाहीत. शासनाने अनेकांना हजारो एकर जमिनी दिलेल्या आहेत. दोन वर्षांत या जमीनींवर बांधकाम करणे आवश्यक आहे. परंतु दोन वर्षांची मुदत संपल्यानंतर सुद्धा महसूल विभागाने बांधकाम न झालेली एकही जमिन आपल्या ताब्यात घेतलेली नाही. अशी खंत समितीने व्यक्त करून महसूल विभागाच्या कामकाजावर नाराजी दर्शविली.

संस्था चालकांचा फायदा होईल असेच निर्णय व धोरण शासनाने स्वीकारलेले आहे. यात शासनाचे हित दुर्लक्षित राहिले. लवासा लेक सिटी या प्रकल्पासाठी वेगळा कायदा केला, शैक्षणिक संस्थांना जमिनी देण्यासाठी कायदा केला, ट्रस्ट किंवा अन्य संस्थांना वेगवेगळ्या शुल्कात माफी देण्यासाठी वेगळा कायदा केला. या सर्व सवलती व सूट दिल्यानंतर शासनाच्या हातामध्ये काहीच शिल्लक राहणार नाही. कारण प्रत्येक ट्रस्ट किंवा संस्था काही तरी कारण सांगून कायद्यातून पळवाट काढून पुढे येत आहेत. त्यामुळे शासनाचे हजारो कोटी रुपयांचे नुकसान होते ही बाब समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिल्यानंतर विभागाने सर्व धोरणामध्ये बदल करण्याची गरज असल्याचे मान्य केले.

पुणे जिल्ह्यामध्ये १४ शैक्षणिक संस्थांना जागा दिलेल्या आहेत. सन १९९२ पासून सन २०१४ पर्यंत या भूखंडांवर कोणतेही काम करण्यात आलेले नाही. जिल्हाधिकारी कार्यालयाकडे याबाबतची काहीच माहिती नाही. वास्तविक शासकीय जमीन दिल्यानंतर संस्थांनी दोन वर्षांत त्या जमिनीचा वापर करणे आवश्यक आहे. परंतु इतकी वर्षे झाल्यानंतरही त्या जमिनींवर काम झालेले नाही. काही प्रकरणांमध्ये महसूल विभागाने मुदतवाढ दिलेली नाही. याबाबत माहिती देताना समितीस सांगण्यात आले की, या जमिनीचा भाडेपट्टा रजिस्टर्ड झालेला आहे. त्याला आता अद्ययावत केलेले आहे. माननीय मुख्यमंत्र्यांनी सूचना दिल्या आहेत की, ज्या ज्या संस्थांना जागा दिलेल्या आहेत त्याची माहिती इंटरनेटवर प्रसिद्ध करण्यात यावी. महसूल विभागाने संपूर्ण राज्याची माहिती संकलित केलेली आहे.

पुणे नॅशनल मॅरेथॉन ट्रस्टला २ हेक्टर जमीन देण्यात आली होती. सदर जागेवर खेळांडुसाठी प्रशिक्षण केंद्र आणि वृद्धाश्रम असे प्रयोजन होते. सद्यःस्थितीत संस्थेने त्या जागेचा वापर केलेला नाही. सर्व्हे करून त्या जागेची फोटोग्राफी केलेली आहे.

भारत दलित सेवा संघ - यामध्ये दोन प्रकारची आरक्षणे आहेत. १९८७ सालच्या प्लान प्रमाणे हिल टॉप व हिल स्लोप प्रकारची जागा होती. सन २०१३ मध्ये ड्राफ्ट डेव्हलपमेंट प्लान पब्लिश केला होता. भाजीपाला मार्केट आणि वॉटर टँक साठी आरक्षण आहे.

महसूल आणि वित्त विभागाच्या दिनांक ४ फेब्रुवारी, १९८३ च्या परिपत्रकानुसार शासकीय जमीन कुठलेही भोगवटा मुल्य न आकारता, महामंडळ ह्या जमिनीचा कारखान्यांचा विकास करण्यासाठी विकसित करेल ह्या अटीवर, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाला (MIDC) प्रदान करता येते.

MIDC, मुंबई, ह्यांच्याकडून मिळालेल्या माहितीत असे आढळून आले की, नऊ जिल्ह्यांतील १५ कार्यालयातील ५३२.७८ हेक्टर जमीन चार वर्षांपासून २२ वर्षांपर्यंत नकाशाच्या रेखांकनाअभावी, कारखाने सुरू न झाल्यामुळे, न्यायालयीन प्रकरणांमुळे, पाण्याची उपलब्धता नसणे, इत्यादी कारणांमुळे विनावापर पडून राहिली.

एमआयडीसी शेतकऱ्यांकडून जमिनी घेतात. जमिनी घेण्यापूर्वी आवश्यक ती योजना आखावी लागते. या योजनेमध्ये पाणी, वीज, मार्केट, रेल्वे स्टेशन वगैरे आवश्यक त्या सर्व बाबींचा विचार करूनच सदर योजना आखावी लागते. तालुका पातळीवर औद्योगिक क्षेत्र वाढावे, लोकांना रोजगार उपलब्ध व्हावा, त्या परिसराचा विकास व्हावा अशी जमिन घेण्यामागची संकल्पना असते. अशा प्रकारची कोणतीही संकल्पना पूर्ण न होता अकोला, अमरावती, बुलढाणा, कोल्हापूर, नाशिक, सांगली, वाशिम व यवतमाळ या जिल्ह्यांतील एम.आय.डी.सी.कडे जमीन विनावापर पडून आहे. एम.आय.डी.सी.ला जमीन वाटपाच्या वेळी शासनाने जमिनीचा उपयोग करण्यासाठी निश्चित कालावधी नमूद केला नसला तरी जमिनीच्या वाढत्या किंमती विचारात घेता शेतकऱ्यांचे नुकसान होत आहे व जमिनीचा विकास न झाल्याने शेतकऱ्यांचा विकास थांबला आहे.

महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ, महाराष्ट्र राज्य विद्युत निर्मिती (मंडळ) कंपनी, महाराष्ट्र राज्य खनिज महामंडळ मर्यादित, महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळ मर्यादित व कोकण विकास महामंडळ मर्यादित या पाच महानगरपालिकांकडून गोळा केलेल्या माहितीत असे आढळून आले की, ४४६.८६ हेक्टर जमीन ५ ते ३६ वर्षांच्या कालावधीत विनावापर पडून होती.

राज्य शासन, केंद्र शासन व विविध महामंडळे, व्यक्ती आणि संस्था यांना विविध प्रयोजनासाठी शासकीय जमीन प्रदान करण्यात येते. प्रदान केलेल्या शासकीय जमिनीचा मंजूर प्रयोजनासाठी विहित कालावधीत वापर करणे आवश्यक आहे. प्रदान केलेल्या शासकीय जमिनी विनावापर पडून राहू नयेत म्हणून शासनाने दिनांक २९ जानेवारी, २०१३ रोजीच्या परिपत्रकान्वये सर्व संबंधित मंत्रालयीन विभाग, महामंडळे, सर्व संबंधित क्षेत्रीय अधिकारी यांना खालील प्रमुख सूचनासह अन्य इतर सूचना देण्यात आलेल्या आहेत.

१. विभागीय आयुक्त यांनी विविध प्रयोजनार्थ प्रदान केलेल्या शासकीय जमिनी विनावापर पडून राहणार नाहीत याकरीता प्रत्येक सहामाहीला नियतकालीक आढावा घेण्यात यावा.

२. संबंधित महामंडळास व विभागास शासकीय जमीन आवश्यक नसल्यास अथवा विनावापर पडून असल्यास ती जमीन संबंधित जिल्हाधिकारी यांचेकडे परत करण्यात यावी.

औरंगाबाद जिल्ह्यातील एका तालुक्यात तेथील प्रांत अधिकारी यांच्या अंगावर वाळुचा ट्रक घालण्यात आला होता अशा घटना घडत असतात. विभाग यासंदर्भात विशेष मोहिम हाती घेत असले तरी, उपयुक्त ठरत नाही. पोलिसांचा सुद्धा वॉच असला तरी घटना घडत असतात. प्रांत अधिकाऱ्यांकडे अनेक जबाबदाऱ्या शासनाने सोपविलेल्या असल्याने खनिकर्म विभागास पुरेसा वेळ देऊ शकत नाही. यामध्ये त्यांचा विनाकारण बळी जातो. त्यामुळे वाळू संबंधीचे व इतर खनिजाबाबतचे निर्णय घेण्याचे व कारवाई करण्याचे अधिकार जिल्हा खनिकर्म अधिकाऱ्यास देण्यात यावे. खनिकर्म विभागाकडून वाहनाची मागणी आली तर त्यांना जिल्हाधिकारी, कार्यालयाकडून वेळेवर वाहन उपलब्ध होत नाही. खनिकर्म विभागास वाहन खरेदी करण्यासंदर्भात समितीने सूचीत केले की, नाविन्यपूर्ण योजनेतून वाहन खरेदी करण्याची तरतूद आहे. याकरिता राज्यातील सर्व जिल्हाधिकारी यांनी नियोजन विभागाचे वाहन खरेदी संदर्भात कोणते निकष आहेत ते तपासून घेण्याची गरज आहे. डीपीडीसी मधून वाहन खरेदी करता येते काय याची तपासणी करावी. खनिकर्माच्या अधिकाऱ्यांनी वर्षभरात अनेक ठिकाणी अनधिकृतपणे वाळू उपसा करणाऱ्यांवर व खनिज उत्खनन ठिकाणावर अचानक धाडी टाकून कोट्यवधी रुपयांचा महसूल जमा केला पाहिजे.

समितीच्या शिफारशी

२.३२ शिफारस क्र. (१) सदरहू परिच्छेदांमध्ये महालेखाकारांनी नमूद केलेल्या सर्व जमिनींची पुन्हा सखोल चौकशी व तपासणी करण्यात यावी व ज्या प्रयोजनासाठी या जमिनी त्यावेळी देण्यात आल्या होत्या त्याच प्रयोजनासाठी या जमिनी वापरण्यात येत आहेत किंवा कसे याची तपासणी करावी. ज्या प्रयोजनासाठी या जमिनी देण्यात आलेल्या आहेत त्या प्रयोजनासाठी वापराने नसलेल्या किंवा अन्य कुठल्याही प्रयोजनासाठी अथवा व्यावसायिक वापरासाठी या जमिनी वापरण्यात येत असल्यास त्या शासनाने ताब्यात घ्याव्यात अशी समितीची शिफारस आहे व यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल तीन महिन्यात समितीस सादर करावा, अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३३ शिफारस क्र. (२) तसेच ज्या जमिनी देण्यात आलेल्या आहेत परंतु त्यावर कुठलेही बांधकाम अद्याप झालेले नाही अथवा त्याचा वापर विहित प्रयोजनासाठी होत नाही अशा जमिनी शासनाने ताब्यात घ्याव्यात व यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस तीन महिन्यांच्या आत सादर करावा, अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३४ शिफारस क्र. (३) शासकीय जमिनी विहित प्रयोजनासाठी देताना पाळण्यात आलेले निकष व अवलंबिण्यात आलेली कार्यपद्धती पाहता संपूर्ण शासकीय व्यवस्थेवर प्रश्नचिन्ह निर्माण करणारी ही बाब आहे. कित्येक प्रयोजनासाठी अगदी कवडीमोल दराने या जमिनी देण्यात येतात परंतु त्या जमिनींचा वापर व्यावसायिकरित्या केला जातो अथवा त्या विनावापर पडून राहतात. महालेखापालांच्या आक्षेपात नमूद जमिनी व्यतिरिक्त राज्यात अन्य संस्थांनाही जमिनी देण्यात आल्या आहेत. परंतु त्या विहित प्रयोजनासाठी न वापरणे अथवा पडून राहणे अशा अनेक बाबी समितीच्या निदर्शनास आल्या आहेत. या जमिनींवर शासनाचे नंतर कुठलेही नियंत्रण राहत नाही. सदरहू परिच्छेदांमधून अनेक गंभीर बाबी समितीच्या निदर्शनास आलेल्या आहेत. जसे शाळेची परवानगी नसतानाही तसेच कुठलीही शैक्षणिक सुविधा नसतानाही शैक्षणिक प्रयोजनासाठी जमिनी देण्यात येणे, तसेच वीज, पाणी यासारख्या पायाभूत सुविधा नसतानाही जमीन देण्यात येणे या सर्व बाबींचा विचार करता एकंदरीतच शासनाने शासकीय जमिनी देण्याबाबतच्या धोरणाचा फेरविचार करावा अशी समितीची शिफारस आहे. केवळ काही विशिष्ट लोकांचे हित डोळ्यासमोर ठेवूनच अशा प्रकारच्या धोरणांची अंमलबजावणी होत आहे असे समितीचे स्पष्ट मत आहे. अतः शासनाने याबाबत सुस्पष्ट, पारदर्शक व शासनाचे हित लक्षात घेऊन नविन सुस्पष्ट धोरण आणावे अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३५ शिफारस क्र. (४) नाशिक जिल्ह्यात मुंबई एज्युकेशन ट्रस्ट (MET) या संस्थेला १.५३ लाख चौ.मी.जमीन शैक्षणिक प्रयोजनासाठी दिली असतानाही मौजे गोवर्धन, ता. जि. नाशिक येथे ५० हजार चौ.मी. जमीन मुंबई एज्युकेशन ट्रस्ट (MET) या संस्थेला पुन्हा सवलतीच्या दराने देण्यात आली. त्यामुळे शासनाचे नुकसान झाले आहे मौजे गोवर्धन येथील जमीन सन २००८ च्या बाजारभावाने देणे अपेक्षित होते. विनाअनुदानित सोसायटीला सवलतीच्या दराने जमीन देणे म्हणजे सोसायटीला अनावर्ती अनुदान देण्यासारखेच आहे याविषयी शेवटी साक्षीच्या वेळी या जागेवर काही प्रमाणात बांधकाम झाल्याची माहिती देण्यात आली आणि त्याचा वापर होत आहे याबाबत समितीने समाधान व्यक्त केले. तसेच पुणे मॅरेथॉन ट्रस्ट या संस्थेला २ एकर जमीन देण्यात आली होती. सदर जागेवर खेळांडूसाठी प्रशिक्षण केंद्र आणि वृद्धाश्रम बांधण्याचे प्रयोजन होते. सद्यःस्थितीत संस्थेने त्या जागेचा वापर केलेला नाही. याबाबत सन २०१२ मध्ये पुणे मॅरेथॉन ट्रस्ट या संस्थेला शासनाने नोटीस दिली होती. सदर नोटीसला संस्थेने दिलेल्या उत्तराने शासनाचे समाधान झालेले नाही. सदर दोन्ही प्रकरणी ज्या जमिनीवर शासकीय धोरणानुसार शर्ती व अटीमध्ये तसेच विशिष्ट कालमर्यादेत नियमाप्रमाणे बांधकाम केले नसल्यास त्या जमिनी परत घेण्यासंदर्भात नियमानुसार कारवाई करण्यात यावी अथवा बाजार मूल्याप्रमाणे वसुलीची कार्यवाही करण्यात यावी व याप्रकरणी केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीला तीन महिन्यात देण्यात यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३६ शिफारस क्र. (५) महाविद्यालय किंवा शैक्षणिक संस्थांना तसेच अन्य प्रयोजनासाठी शासकीय जमीन देत असताना रेडिरेकनरनुसार दर आकारण्याचे शासनाचे धोरण नाही. त्यांना सवलतीच्या दराने जमिनी देण्यात येतात. महाराष्ट्र शासनाने अशा प्रकारचे धोरण स्वीकृत केलेले आहे आणि तेच लागू केलेले आहे. या संदर्भात शासनाने दिनांक ३०.६.१९९२ रोजी शासन निर्णय निर्गमित केलेला आहे. त्या धोरणानुसार या जमिनीची किंमत आकारावी लागते. त्यानुसार ती किंमत आकारली किंवा नाही याची खातरजमा करण्यात यावी व याप्रकरणी केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीला तीन महिन्यात द्यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३७ शिफारस क्र. (६) ट्रस्ट किंवा अन्य संस्थांना वेगवेगळ्या शुल्कात माफी देण्यासाठी कायदा केला. या सर्व सवलती व सुट दिल्याने शासनाचे हजारो कोटी रुपयांचे नुकसान होते याकरिता सर्व धोरणामध्ये बदल करण्याची गरज असल्याचे विभागाने मान्य केले. त्यानुसार विभागाने सुधारित प्रस्ताव तयार केलेला असून सदर प्रस्तावावर शासनस्तरावर विचार सुरू असल्याचे समितीस सांगण्यात आले. याबाबत तातडीने निर्णय घेण्यात यावा व सुधारित निर्णयाची माहिती समितीला देण्यात यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

२.३८ शिफारस क्र. (७) कामकाजात अधिक पारदर्शकता येण्याकरिता ज्या संस्थांना शासनाची जमीन देण्यात आलेली आहे त्याबाबतची सर्व माहिती जनेतसाठी खुली करण्यात यावी व पब्लिक डोमेनवर तातडीने टाकण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे व याबाबत केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तातडीने सादर करण्यात यावी अशीही शिफारस शासनास करण्यात येत आहे.

२.३९ शिफारस क्र. (८) नाशिक, सांगली, वाशिम, यवतमाळ या जिल्ह्यातील एम.आय.डी.सी.कडे विनावापर पडून असलेल्या जमिनीचा शासनाने तातडीने विकास करावा आणि त्या अनुषंगाने विकासाचे नियोजन करून केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीला तीन महिन्यांच्या आत द्यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

२.४० शिफारस क्र. (९) खनिकर्म विभागाकडून शासनाला मोठ्या प्रमाणात महसूल प्राप्त होतो. त्याचप्रमाणे मोठ्या प्रमाणात भ्रष्टाचाराच्या अनेक तक्रारीसुद्धा या विभागासंदर्भात प्राप्त होतात. या अनुषंगाने खनिकर्म विभाग खऱ्या अर्थाने पारदर्शक व सक्षम करण्याची आवश्यकता आहे. त्यासाठी आवश्यक सक्षम अधिकारी व कर्मचारीवर्ग तसेच वाहने उपलब्ध करून देण्यात यावीत व आवश्यकतेनुसार पोलीस संरक्षण उपलब्ध करून देण्यात यावे, अशी समितीची शिफारस आहे.

२.४१ शिफारस क्र. (१०) मोठ्या प्रमाणात खनिजाचे उत्खनन केल्यामुळे त्या भागातील विकास कामावर दुष्परिणाम तसेच त्याभागातील रस्ते खराब होणे, पाणी दूषित होणे, तसेच पर्यावरणावर परिणाम होत असून परिणामी आरोग्यास हानी पोहचते. शासनाच्या धोरणानुसार व शासन निर्णयानुसार खनिकर्मातून मिळणाऱ्या उत्पन्नातील काही हिस्सा तेथील विकास कामांसाठी वापरणे बंधनकारक असूनही त्याची काही ठिकाणी अंमलबजावणी होताना दिसून येत नाही. तसेच केंद्र व राज्य शासनाच्या निधीचा योग्य विनियोग होत नाही. या सर्व निधीची पूर्तता खनिकर्म महामंडळाकडून विहित वेळेत केली जात नाही. त्यामुळे खनिकर्म महामंडळाचे निधी वितरणासंबंधीचे अधिकार काढून घेऊन ही जबाबदारी जिल्हाधिकारी कार्यालयाकडे सोपवावी जेणेकरून निधीचा वापर व कामे विहित मुदतीत करणे शक्य होईल. यासाठी ही संपूर्ण जबाबदारी संबंधित जिल्हाधिकारी कार्यालयातील सक्षम अधिकाऱ्यांकडे देण्यात यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

२.४२ शिफारस क्र. (११) ग्रामीण क्षेत्रातील नागरिकांना स्वतःच्या घराच्या व अन्य बांधकामासाठी वाळूची आवश्यकता असते. सदरची वाळू त्यांनी जवळच्या नदी, नाले ओढे व खाडी या ठिकाणाहून काढण्याची सध्या परवानगी नाही. त्यामुळे या क्षेत्राच्या जवळ राहणाऱ्या नागरिकांना कोणतेही बांधकाम पूर्ण करता येत नाही परिणामी त्यांना जास्त दराने ठेकेदाराकडून वाळू खरेदी करावी लागते. तरी ग्रामीण क्षेत्रातील नागरिकांना त्यांचे घरगुती किंवा शेती प्रयोजनाच्या वापराकरिता दोन ब्रासपर्यंत रेती उत्खनन करण्यास तात्पुरती परवानगी देण्याचे अधिकार संबंधित कार्यक्षेत्रातील तहसीलदार यांना देण्यात यावेत. तसेच सदर २ ब्रास रेतीचे उत्खनन व वाहतूक करण्यासाठी दोन दिवसांची लेखी परवानगी नियमानुसार स्वामित्व धन व भुपृष्ठ कर आकारून तहसीलदार यांनी द्यावी. तसेच अर्ज प्राप्त झाल्यापासून सात दिवसांच्या आत तहसीलदार यांनी परवानगी देणे बंधनकारक करण्यात यावे. सदर रेती उत्खनन परवानगी ही ज्या गावात जो व्यक्ती राहत असेल तेथील महसुली हद्दीतील क्षेत्रात लागू करण्यात यावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

परिशिष्ट - अ

विवरणपत्र - १

ज्या शासकीय अटींचा भंग झाला आहे त्यांचे पुर्नग्रहन न होणे संदर्भ परिच्छेद ४.२.१३

अ.क्र.	वाटप केलेल्याचे नाव/जागा	क्षेत्रफळ (चौ.मी.)/स्थान	उद्देश्य/वाटपाचा दिनांक	भोगवट्याचा अधिकारी/भाडेपट्टी	सद्य:स्थिती	बाजारमूल्य (रु.कोटीत)	तलाठी रिपोर्टची तारीख
१.	भारती विद्यापीठ, पुणे	१९,२००/लोहगाव, तालुका-हवेली	शैक्षणिक ३/१९/२००४	महसूल मुक्त/अधिकारी	सहा वर्षांपासून वापर नसल्यामुळे व्यर्थ पडून (अजून विक्रीत केली नाही)	४.८०	१-०६-२०११
२.	संरक्षण कर्मचारी स.गु.नि.संस्था (मा), पुणे	१८,६००/लोहगाव, तालुका-हवेली	गृहनिर्माण ३/१०/२००५	सवलतीच्या दरात/भोगवट्याचा अधिकारी	पाच वर्षांपासून वापर नसल्यामुळे व्यर्थ पडून (अजून विक्रीत झाली नाही)	४.६५	१-११-२०१०
३.	त्रिमुर्ती आदिवासी सहकारी गृहरचना संस्था, पुणे	४.६९/ दिघी, तालुका-हवेली	गृहनिर्माण १६/४/२००१	सवलतीच्या दरात/भोगवट्याचा अधिकारी	दहा वर्षांपासून वापर नसल्यामुळे व्यर्थ पडून (अजून विक्रीत झाली नाही)	०.८२	१-११-२०१०
४.	कन्नड संघ, पुणे	३३,६००/लोहगाव, तालुका-हवेली	शैक्षणिक/ ३/१०/२००५	महसूल मुक्त/भोगवट्याचा अधिकारी	पाच वर्षांपासून वापर नसल्यामुळे व्यर्थ पडून (अजून विक्रीत झाली नाही)	८.४०	१-११-२०१०
५.	जिल्हा न्यायाधीश सोसायटी, पुणे	३४,७००/ म.कर्नगर, तालुका-हवेली	गृहनिर्माण/ १९/०५/१९६५	महसूल मुक्त/भोगवट्याचा अधिकारी	४५ वर्षांपासून वापर नसल्यामुळे व्यर्थ पडून (अजून विक्रीत झाली नाही)	५०.३२	२७-१०-२०१०
६.	पुणे इंटरनॅशनल मॅरार्थॉन ट्रस्ट, पुणे	१५,६००/ घायरी, तालुका-हवेली	अन्य उद्देशांसाठी/ १७/०४/२००३	महसूल मुक्त/भोगवट्याचा अधिकारी	आठ वर्षांपासून वापर नसल्यामुळे व्यर्थ पडून (अजून विक्रीत झाली नाही)	४.६८	---
७.	भारत दलीत सेवा संघ पुणे	९,७१२/ म.कर्नगर, तालुका-हवेली	शैक्षणिक महिला वसतीगृह/ ३/०५/१९६१	महसूल मुक्त	४९ वर्षांपासून रिकामी (अजून विक्रीत केली नाही)	१४.०८	२७-१०-२०१०
८.	डिफेन्स सिव्हीलियन को.ऑप.हाऊ. सोसायटी, ठाणे	५,७८०/ कोलशेत, ता.ठाणे	घर बांधणीसाठी/ ७/०८/९३	रु.६०,४७१	१७ वर्षांपासून वापर नसल्यामुळे व्यर्थ पडून (अजून विक्रीत केली नाही)	४.४७	लेखापरीक्षा आक्षेपाच्या उत्तराप्रमाणे
९.	महात्मा गांधी विद्या मंदीर मालेगाव, नाशिक	१०,८००/ सोयगाव, ता.मालेगाव	उद्यान जलतरण तलाव/ ०७/०२/५७	रु.एक प्रति वर्ष	दिलेल्या उद्देशासाठी वापरली नाही. ५४ वर्षांपासून वापर नसल्यामुळे व्यर्थ पडून आणि विक्रीत नाही.	०.१४	१४-०२-२०११
१०.	द स्कुल बोर्ड, नाशिक	२४,०९०/ मोहाडी, ता.दिंडोरी	शेतकी शाळा/ ३०/०९/५८	रु.एक पांच वर्षासाठी	दिलेल्या उद्देशासाठी वापरली नाही. ४२ वर्षांपासून वापर नसल्यामुळे व्यर्थ पडून विक्रीत नाही.	०.७२	१३-०६-२०११
११.	कर्मवीर काकासाहेब यादव एज्युकेशन सोसायटी, नाशिक	१,५४,५००/ कसबे-सुकणे ता.निफाड	अभियांत्रिकी विद्यालय/ १७/०२/८७	महसूल मुक्त	शेती आणि शेतकी महाविद्यालयासाठी २३ वर्षे वापरली	०.३८	१५-०६-२०११
	एकूण	३,३१,२७३				९३.४६	

विवरणपत्र - २

महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ

(महाराष्ट्र शासनाचा अंगिकृत व्यवसाय)



पओविम

जा.क्र./उप मुकाअ-३/मओविम/१४३५६
प्रति,
कक्ष अधिकारी, उद्योग-१४,
उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग,
मंत्रालय- ३२.

दिनांक:-२२/०७/२०१४ ॥ कुठ्ठाण, सकल समृद्धि ॥

विषय :- भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन-२०१० व २०११ च्या महसूली जमा अहवालातील परिच्छेदा संदर्भात लोकलेखा समितीची बैठक (परिच्छेद क्र. ४.२.१५.१)

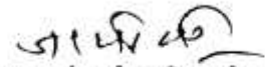
संदर्भ:- १) महाराष्ट्र शासन, महसूल व वन विभाग, यांचेकडील पत्र क्र. संकिर्ण-२०१२/ प्र.क्र.८३/ पु.बां.२/२०१४/ज-७ दि.१६/०७/२०१४.
२) आयडीसी २०१४/संक्र.१०३७/३१४, उ. ऊ.व का. वि. दि.१७/०७/२०१४.

संदर्भीय पत्रानुसार भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन-२०१० व २०११ च्या महसूली जमा अहवालातील परिच्छेदा संदर्भात (परिच्छेद क्र. ४.२.१५.१ नुसार) MIDC ला दिलेली जमीन वापरात नसल्यामुळे पडून राहिली या उपस्थित मुद्याबाबतची महामंडळाचे स्पष्टीकरण तथा सद्यस्थिती खालीलप्रमाणे आहे.

अ.क्र.	MIDC चे जिल्हा पातळीवरील कार्यालय	विनावापर जमिनीचे क्षेत्राफळ (हेक्टर मध्ये)	जमीन विनावापर असण्याचा कालावधी	आजची सद्यस्थिती.
१	MIDC, परतूर (अकोला)	७.२६	१८ वर्ष	सदर औद्योगिक क्षेत्र विकसीत करण्यात आले असून, या औद्योगिक क्षेत्रास सोयी सुविधा उपलब्ध आहेत.
२	MIDC, अतिरिक्त अमरावती	२१.२३	१६ वर्ष	सदर औद्योगिक क्षेत्र विकसीत करण्यात आले असून, या औद्योगिक क्षेत्रास सोयी सुविधा उपलब्ध आहेत.
३	MIDC, धमणगाव (अमरावती)	१८.३०	२१ वर्ष	सदर औद्योगिक क्षेत्र विकसीत करण्यात आले असून, या औद्योगिक क्षेत्रास सोयी सुविधा उपलब्ध आहेत.
४	MIDC, अचलपूर (अमरावती)	१४.६६	२१ वर्ष	सदर औद्योगिक क्षेत्र विकसीत करण्यात आले असून, या औद्योगिक क्षेत्रास सोयी सुविधा उपलब्ध आहेत.
५	MIDC, चांदूर रेल्वे (अमरावती)	१७.२६	२० वर्ष	सदर औद्योगिक क्षेत्र विकसीत करण्यात आले असून, या औद्योगिक क्षेत्रास सोयी सुविधा उपलब्ध आहेत.
६	MIDC, धारणी (अमरावती)	५.१२	२१ वर्ष	सदर औद्योगिक क्षेत्र विकसीत करण्यात आले असून, या औद्योगिक क्षेत्रास सोयी सुविधा उपलब्ध आहेत.
७	MIDC, नांदगाव खांदेश्वर (अमरावती)	१०.६४	२१ वर्ष	सदर औद्योगिक क्षेत्र हे पाण्याचे उपलब्धते अभावी विकसीत झालेले नाही.
८	MIDC, घुलताबाद (औरंगाबाद)	९.१५	१७ वर्ष	मा. अध्यक्ष लोक लेखा समिती यांनी दि.२९/०१/२०१४ चे बैठकीत सदर औद्योगिक क्षेत्र १ वर्षांच्या आतमध्ये विकसीत करावे असे सुचित केलेले होते. दरम्यान मे. आर्या प्रोबायो प्रा. लि. यांनी दि.२०/०६/२०१४ रोजीचे अर्जांमध्ये सदरहू संपूर्ण औद्योगिक क्षेत्र वाटप

				करणबाबत विनंती केलेली आहे. त्यामुळे सदरहू क्षेत्र लवकरच विकसीत होईल.
९.	MIDC, लोणार (बुलढाणा)	५.२०	१४ वर्ष	पाणी उपलब्धतेबाबतची कार्यकारी अभियंता, यांचेकडून तपासणी सुरु आहे. पाण्याची उपलब्धता होताच पुढील विकास कामे सुरु होतील.
१०	MIDC, कोल्हापूर	२८.३७	२२ वर्ष	सदर क्षेत्र विकसीत करण्यात आलेले आहे.
११	MIDC, विचूर (नाशिक)	११५.०८	९ वर्ष	औद्योगिक क्षेत्र विकसीत आहे. १० उद्योग कार्यरत आहेत.
१२	MIDC, सांगली	१६७.८८	१० वर्ष	प्रस्तावित १५४८.३४ हेक्टर संपादनात १०१.३२ हेक्टर शासकीय जमिनीचा समावेश आहे. शेतक-यांचा खाजगी जमिन संपादनास विरोध असल्यामुळे शासकीय जमिन विकसीत होऊ शकली नाही. कवलापूर ६६.५६ हेक्टर जमीन विमानतळ धावपट्टीसाठी महामंडळाकडे हस्तांतरीत झाली होती. विमानतळ धावपट्टी होत नसल्यामुळे हि जमिन औद्योगिक विकासासाठी मिळावी अशी मागणी महामंडळाने शासनाकडे केली आहे.
१३	MIDC, वाशिम	७१.५२	१८ वर्ष	सरकारी ७१.५२ हेक्टर जागा भूखंड पाडण्यायोग्य नसल्यामुळे परत करणेकरीता प्रस्तावित आहे.
१४	MIDC, रिसोड (वाशिम)	११.३५	१४ वर्ष	या औद्योगिक क्षेत्राचे जागेबाबत न्यायालयामध्ये दावा सुरु होता. सद्यस्थितीत सदर दाव्याचा निकाल महामंडळाचे बाजूने लागला असून, आरखडा मंजूरीबाबतची कार्यवाही चालू आहे.
१५	MIDC, पांढरकवडा (यवतमाळ)	२८.९६	४ वर्ष	महामंडळाच्या २८.९६ हेक्टर क्षेत्र ताब्यात आहे. तथापि सदर जमिनीवर औद्योगिक विकासाची कोणतीही कामे वन विभागाच्या परवानगीशिवाय करू नये अशी हरकत वनविभागाने घेतल्यामुळे सदरचे क्षेत्र परत करण्याचे प्रस्तावित आहे.
	एकूण	५३२.७८		

उपरोक्तप्रमाणे माहिती पुढील कार्यवाहीस्तव सादर.



उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी-३.

म.औ.वि.म. मुख्यालय, मुंबई.

- प्रत:- १) मा. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, म.औ.वि.म, मुख्यालय, मुंबई. यांना माहितीस्तव सादर.
२) मा. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, म.औ.वि.म, मुख्यालय, मुंबई. यांना माहितीस्तव सादर.
३) मा. लेखाधिकारी, म.औ.वि.म, मुख्यालय, मुंबई, यांना माहितीस्तव तथा पुढील कार्यवाहीस्तव सादर.

परिशिष्ट - ब

बुधवार, दिनांक २९ जानेवारी २०१४

लोकलेखा समिती

समितीची बैठक बुधवार, दिनांक २९ जानेवारी २०१४ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १.०० वाजता सुरू होऊन दुपारी २.२० वाजता स्थगित झाली.

समिती प्रमुख

(१) श्री.गिरीष बापट, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

(२) श्री.मधुकर चव्हाण, वि.स.स.

(३) श्री.राहुल बोंद्रे, वि.स.स.

(४) श्री.बदामराव पंडित, वि.स.स.

(५) प्रा.राम शिंदे, वि.स.स.

(६) श्री.गिरीष महाजन, वि.स.स.

(७) श्री.आर.एम.वाणी, वि.स.स.

(८) प्रा.सुरेश नवले, वि.प.स.

(९) श्री.विनायक मेटे, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्री.यु.के.चव्हाण, अतिरिक्त सचिव

(२) श्री.सो.न.सानप, अवर सचिव

(३) श्री.दिलीप येवला, अवर सचिव

साक्षीदार :-

(१) श्री.विक्रम कुमार, जिल्हाधिकारी

(२) श्री.प्र.त.कोरे, जिल्हा खनिकर्म अधिकारी (अ.का.), औरंगाबाद

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या महसुली जमा अहवालावरील परिच्छेद क्र. ४.२.१५.१ व ४.२.१५.२ संदर्भात जिल्हाधिकारी, औरंगाबाद यांची साक्ष घेतली.

मंगळवार, दिनांक २२ जुलै २०१४

लोकलेखा समिती

समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक २२ जुलै २०१४ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.३० वाजता सुरू होऊन दुपारी ३.२० वाजता स्थगित झाली.

समिती प्रमुख

(१) श्री. गिरीश बापट, वि.स.स.

सदस्य

(२) श्री. मधुकर उर्फ अण्णा चव्हाण, वि.स.स.,

(३) श्री. सुनिल केदार, वि.स.स.,

(४) श्री. राहुल बोंद्रे, वि.स.स.,

(५) श्री. बदामराव पंडित, वि.स.स.,

(६) प्रा. राम शिंदे, वि.स.स.,

(७) प्रा. जनार्दन चांदुरकर, वि.प.स.,

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

- (१) श्री. सु.सा. गायकवाड, वित्तीय सल्लागार
- (२) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
- (३) श्री. दिलीप येवला, अवर सचिव (समिती).

निर्मात्रित :

महालेखाकार यांचे कार्यालय :

(१) श्रीमती माला सिन्हा, प्रधान महालेखाकार, मुंबई,

(२) श्रीमती शिला जोग, महालेखाकार, नागपूर.

वित्त व व्यय विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

श्रीमती राधिका रस्तोगी, सचिव, वित्त व व्यय विभाग.

साक्षीदार :-

महसूल विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

१. श्री. स्वाधीन क्षत्रिय, अतिरिक्त मुख्य सचिव.
२. श्री. प्रभाकर देशमुख, आयुक्त, पुणे.
३. श्री. सौरभ राव, जिल्हाधिकारी, पुणे.
४. श्री. गणेश पाटील, अतिरिक्त जिल्हाधिकारी, पुणे.
५. श्री. विलास पाटील, जिल्हाधिकारी, नाशिक.

वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

१. श्री. के. शिवाजी, प्रधान सचिव.
२. श्री. नितीन करीर, आयुक्त, विक्रीकर विभाग.

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाचा महसूली जमा अहवालातील परिच्छेद क्र.२.२ संदर्भात प्रधान सचिव, वित्त विभाग व परिच्छेद क्र.४.२ संदर्भात प्रधान सचिव, महसूल विभाग यांची साक्ष घेतली.

गुरुवार, दिनांक ११ फेब्रुवारी २०१६

लोकलेखा समिती

समितीची बैठक गुरुवार, दिनांक ११ फेब्रुवारी २०१६ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.३० वाजता सुरू होऊन दुपारी ३.२० वाजता स्थगित झाली.

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

(२) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.

(३) डॉ. अनिल बोंडे, वि.स.स.

(४) श्री. सुरेश गोरे, वि.स.स.

(५) श्री. कालिदास कोळंबकर, वि.स.स.

(६) श्री. माणिकराव ठाकरे, वि.प.स.

निमंत्रित :

वित्त

श्री. विजयकुमार, प्रधान सचिव.

महालेखाकार यांचे कार्यालय :

श्रीमती मनिषा वर्मा, प्रधान सचिव (ले.व को.)

साक्षीदार :

महसूल विभाग

(१) श्री. मनुकुमार श्रीवास्तव, प्रधान सचिव, महसूल विभाग

(२) श्री. सौरव राव, जिल्हाधिकारी, पुणे

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव

श्री. श्री. चु. श्रीरंगम, उ.स.तथा नियंत्रण अधिकारी

श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाचा महसुली जमा अहवालातील परिच्छेद क्र.४.२.१०.३, ४.२.१०.४, ४.२.१३, ४.२.१४, ४.२.१५.१ व ४.२.१५.२ संदर्भात सचिव, महसूल विभाग यांची साक्ष घेतली.

बुधवार, दिनांक ३० मार्च २०१६

लोकलेखा समिती

समितीच्या उप समिती-१ ची बैठक बुधवार, दिनांक ३० मार्च २०१६ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी ३.०० वाजता सुरू होऊन सायंकाळी ४.४५ वाजता स्थगित झाली.

(१) श्री. माणिकराव ठाकरे, वि.प.स. तथा उप समिती प्रमुख

सदस्य

(२) श्री. सत्यजित पाटील-सरुडकर, वि.स.स.

(३) श्री. जयंत पाटील, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

(१) श्री.श्री.चु.श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि.अ.

(२) श्री.सो.न.सानप, अवर सचिव

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या महसुली जमा अहवालावरील नववा प्रारूप अहवाल विचारात घेतला.

बुधवार, दिनांक ६ एप्रिल २०१६

लोकलेखा समिती

समितीची बैठक बुधवार, दिनांक ६ एप्रिल २०१६ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे सायं. ०५.३० वाजता सुरू होऊन सायंकाळी ६.३० वाजता स्थगित झाली.

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

(२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.

(३) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.

(४) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.

(५) श्रीमती माधुरी मिसाळ, वि.स.स.

(६) डॉ. अनिल बोंडे, वि.स.स.

(७) श्री. माणिकराव ठाकरे, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव.

(२) श्री. श्री. चु. श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि.अ.

(३) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

(४) श्रीमती सुषमा पाठक, कक्ष अधिकारी

(५) श्री. रवींद्र म. मेस्त्री, कक्ष अधिकारी.

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या महसुली जमा अहवालावरील नववा प्रारूप अहवाल विचारात घेवून संमत केला.